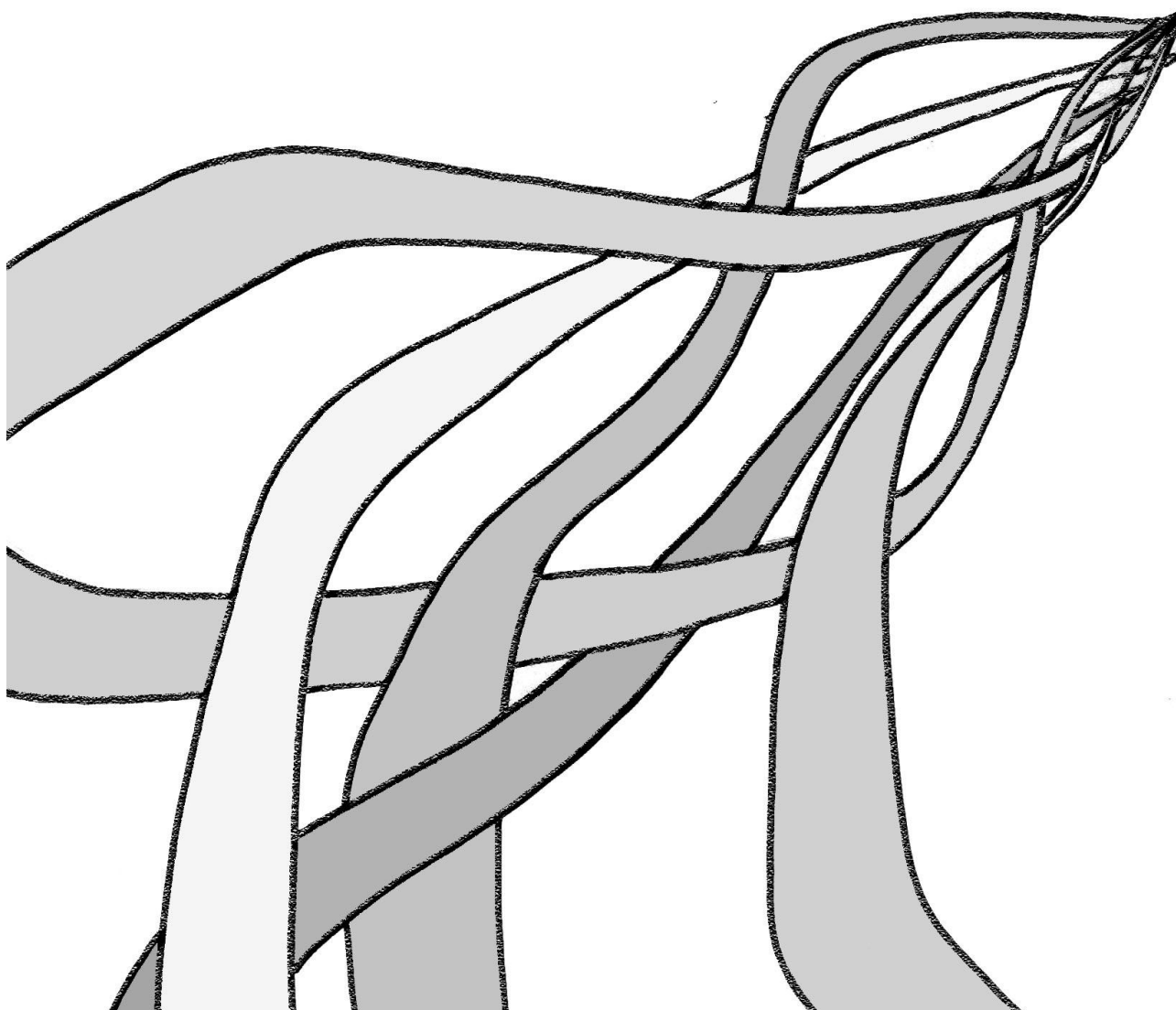

LAHDEN KAUPUNGIN PERUSOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMA 2011

päivitetty 1.8.2010 (3.5.2011)
Opetushallituksen määräys 41/011/2010

OSA 1

**ESIOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMAN
PERUSTEET 2010**

2.12. 2010

OSA 2

**PERUSOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMAN
PERUSTEIDEN MUUTOKSET JA TÄYDENNYKSET**

29.10.2010

POHJANA

LAHDEN KAUPUNGIN PERUSOPETUKSEN (3-9LK)
OPETUSSUUNNITELMA 2004

YHTEISET ARVOT

Sivistystoimialan arvoina ovat sivistys ja elämänilo, usko ihmisen kasvuun, ennakkoluulottomuus ja yhteisöllisyys. Toiminta-ajatuksen mukaan toiminnan tavoitteena on edistää asukkaiden jatkuvaa oppimista ja kehittymistä, elämänhallintaa, osallisuutta, fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia sekä henkistä kasvua sekä luoda myös tulevaisuuden edellytykset kaupungin vetovoimaisuuden kasvulle.

Esiopetuksen ja perusopetuksen tehtävänä on suomalaisen ja lahtelaisen kulttuuriperinnön siirtäminen uusille sukupolville sekä perinnön kehittäminen erityisesti koulutuksen ja kasvatuksen kautta.

Tasa-arvoisella ja monipuolisella opetuksella lapsia ohjataan elinikäiseen kasvuun ja oppimiseen. Esi- ja perusopetus tarjoaa kaikille lapsille mahdollisuuden itsensä kehittämiseen ja kouluttamiseen kullekin edellytystensä mukaan. Erityistä huomiota kiinnitetään lasten osallisuuteen ja tietoyhteiskuntaan kasvamiseen.

Päiväkodit ja koulut tarjoavat turvallisen, välittävän ja yksilön huomioivan oppimisympäristön. Varhainen ja riittävä tuki auttaa lasten kasvua ja kehitystä ja ehkäisee syrjäytymistä. Yhteisöllisyys toteutuu koko yhteisön hyvinvointia edistävänä toimintana, jossa myös huoltajat otetaan mukaan yhteistyöhön. Päiväkodeissa ja kouluissa halutaan kehittää avointa, toiset huomioon ottavaa ja suvaitsevaa ilmapiiriä.

YLEISET KASVATUKSEN, OPETUKSEN JA OPPIMISEN TAVOITTEET

Tavoitteet määräytyvät toisaalta kunkin lapsen yksilöllisistä kehittymisen mahdollisuuksista ja oppimisedellytyksistä ja toisaalta yhteiskunnan tarpeista.

Lapsen myönteinen minäkuva vahvistuu. Häntä innostetaan oppimiaan sekä uskomaan omiin oppimiskykyihinsä. Hän omaksuu perustietoja, -taitoja ja -valmiuksia oppimisen eri alueilta ikänsä ja edellytystensä mukaisesti. Nuoremmille leikin kautta oppiminen on keskeistä. Lapsi kehittää omaa tapaansa oppia ja ottaa vähitellen yhä suurempaa vastuuta omasta oppimisestaan. Hän opettelee tutkimaan ja työskentelemään yksin, pareittain ja ryhmässä sekä ymmärtää vertaisryhmän merkityksen. Vanhetessaan lapsi opettelee kriittistä tiedonhankintaa sekä käyttämään tieto- ja viestintävälineitä.

Lapsi oppii pohdintaa oikeasta ja väärästä. Hän kasvaa vastuuntuntoiseksi yhteiskunnan jäseneksi, joka ottaa toiset huomioon, kokee työniloa ja on ahkera. Hän harjoittelee yhteiselämän pelisääntöjä ja sitoutumista niihin. Hän sisäistää yhteiskuntamme hyviä tapoja ja ymmärtää niiden merkityksen osana jokapäiväistä elämää. Hän oppii ymmärtämään tasavertaisuutta ja hyväksymään ihmisten erilaisuuden. Hän oppii ikävaiheensa mukaisesti ymmärtämään, miten terveyttä ja hyvinvointia ylläpidetään.

Lapsi kiinnostuu luonnosta ja saa käsityksen omasta riippuvuudestaan ja vastuustaan sekä luonnosta että rakennetusta ympäristöstä. Hän oppii havainnoimaan ja jäsentämään ympäristöään monipuolisesti, nauttimaan ympäristön monimuotoisuudesta ja kauneudesta. Hän tulee tietoiseksi kestävästä kehityksen periaatteista ja oman toimintansa vaikutuksista.

Lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteetti sekä hänen kykynsä ilmaista itseään monipuolisesti vahvistuvat ja kehittyvät. Hän tutustuu eri taidemuotoihin, paikalliseen ja kansalliseen kulttuuriin sekä mahdollisuuksien mukaan myös muihin kulttuureihin.

OSA I

ESIOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEET

2.12. 2010

Sisältö

1 ESIOPETUKSEN TEHTÄVÄ JA YLEISET TAVOITTEET .VIRHE. KIRJANMERKKIÄ EI OLE MÄÄRITETTY.

- 1.1 Tehtävä **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
- 1.2 Yleiset kasvatuksen ja oppimisen tavoitteet **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**

2 ESIOPETUKSEN TOTEUTTAMINEN .VIRHE. KIRJANMERKKIÄ EI OLE MÄÄRITETTY.

- 2.1 Esiopetuksen järjestäminen..... **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
- 2.2 Oppimiskäsitys **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
- 2.3 Oppimisympäristö **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
- 2.4 Työtavat **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**

3 ESIOPETUKSEN YKSITYISKOHTAISET TAVOITTEET JA SISÄLLÖT VIRHE. KIRJANMERKKIÄ EI OLE MÄÄRITETTY.

- 3.1 Eheyttäminen **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
- 3.2 Keskeiset sisältöalueet..... **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
 - 3.2.1 Kieli ja vuorovaikutus..... **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
 - 3.2.2 Matematiikka..... **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
 - 3.2.3 Etiikka ja katsomus..... **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
 - 3.2.4 Ympäristö- ja luonnontieto **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
 - 3.2.5 Terveys..... **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
 - 3.2.6 Fyysinen ja motorinen kehitys **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
 - 3.2.7 Taide ja kulttuuri **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**

4 KASVUN JA OPPIMISEN TUKI ESIOPETUKSESSA .VIRHE. KIRJANMERKKIÄ EI OLE MÄÄRITETTY.

- 4.1 Esiopetuksen yleinen tuki..... **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
- 4.2 Esiopetuksen tehostettu tuki **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
- 4.3 Esiopetuksen erityinen tuki..... **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
- 4.4 Kasvun ja oppimisen tuki paikallisessa opetussuunnitelmassa ... **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
- 4.5 Yksilölliset suunnitelmat esiopetuksessa..... **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
 - 4.5.1 Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
 - 4.5.2 Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**

5 KASVUN JA OPPIMISEN TUKIMUODOT ESIOPETUKSESSA VIRHE. KIRJANMERKKIÄ EI OLE MÄÄRITETTY.

- 5.1 Esiopetuksen opetusjärjestelyihin liittyvä tuki **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**

- 5.1.1 Erityisopetus..... **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
- 5.1.2 Pidennetty oppivelvollisuus **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
- 5.2 Esiopetuksen muu tuki..... **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
 - 5.2.1 Yhteistyö kodin kanssa **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
 - 5.2.2 Tulkitsemis- ja avustajapalveluiden järjestäminen..... **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
- 5.3 Esiopetuksen oppilashuolto ja turvallisuuden edistäminen **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
 - 5.3.1 Oppilashuolto **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
 - 5.3.2 Turvallisuuden edistäminen **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
 - 5.3.3 Henkilötietojen käsittely, salassapito ja tietojen luovuttaminen . **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
 - 5.3.4 Oppilashuollon ja turvallisuuden edistäminen paikallisessa opetussuunnitelmassa .. **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**

SUUNNITELMA LAPSEN SUOJAAMISEKSI VÄKIVALLALTA, KIUSAAMISELTA JA HÄIRINNÄLTÄ **VIRHE. KIRJANMERKKIÄ EI OLE MÄÄRITETTY.**

6 ERI KIELI- JA KULTTUURIRYHMIEN SEKÄ ERITYISEN KOULUTUSTEHTÄVÄN MUKAINEN ESIOPETUS, VIERASKIELINEN ESIOPETUS JA KOTIMAISTEN KIELTEN KIELIKYLPY..... **VIRHE. KIRJANMERKKIÄ EI OLE MÄÄRITETTY.**

- 6.1 Saamenkieliset **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
- 6.2 Romanikieliset **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
- 6.3 Viittomakieliset **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
- 6.4 Maahanmuuttajat **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
- 6.4 Maahanmuuttajat **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
- 6.5 Erityiseen maailmankatsomukselliseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva esiopetus **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
- 6.6 Vieraskielinen esiopetus ja kotimaisten kielten kielikylpy **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**

7 ARVIOINTI..... **VIRHE. KIRJANMERKKIÄ EI OLE MÄÄRITETTY.**

8 ESIOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMAN LAATIMINEN .. **VIRHE. KIRJANMERKKIÄ EI OLE MÄÄRITETTY.**

- 8.1 Opetussuunnitelman laatimisen järjestelyt **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**
- 8.2 Opetussuunnitelmaan sisältyvät seikat **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**

Lahden liitteet:

Tässä ei esitetä vanhoja liitteitä, löytyy 2002 Opsista.

Uudet liitteet:

- LIITE A Esiopetusikäisen kehitysseuranta
- LIITE B Kolmiportainen kaavio
- LIITE C Tuen tasot esiopetuksessa

OSA II

PERUSOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEIDEN MUUTOKSET JA TÄYDENNYKSET 29.10.20112

POHJANA LAHDEN KAUPUNGIN PERUSOPETUKSEN (3-9LK) OPETUSSUUNNITELMA 20042

OPPIVELVOLLISILLE TARKOITETUN PERUSOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEET10

1. LUKU OPETUSSUUNNITELMA10

- 1.1 Opetussuunnitelman laatiminen 10
- 1.2 Opetussuunnitelman sisältö 11

2. LUKU OPETUKSEN JÄRJESTÄMISEN LÄHTÖKOHDAT11

- 2.1 Perusopetuksen arvopohja 11
- 2.2 Perusopetuksen tehtävä..... 12
- 2.3 Perusopetuksen järjestäminen 12
- 2.4 Perusopetuksen rakenne..... 14

3. LUKU OPETUKSEN TOTEUTTAMINEN16

- 3.1 Oppimiskäsitys 16
- 3.2 Oppimisympäristö 16
- 3.3 Toimintakulttuuri 17
- 3.4 Opetusmenetelmät ja työtavat..... 18

4. LUKU OPPIMISEN JA KOULUNKÄYNNIN TUKI.....20

- 4.1 Yleinen tuki..... 22
- 4.2 Tehostettu tuki..... 23
- 4.3 Erityinen tuki..... 27
- 4.4 Oppimisen ja koulunkäynnin tuki paikallisessa opetussuunnitelmassa 29
- 4.5 YKSILÖLLISET SUUNNITELMAT 30
 - 4.5.1 OPPIMISSUUNNITELMA 30
 - 4.5.2 HENKILÖKOHTAINEN OPETUKSEN JÄRJESTÄMISTÄ KOSKEVA SUUNNITELMA 32

5. LUKU OPPIMISEN JA KOULUNKÄYNNIN TUKIMUODOT35

- 5.1 Opetusjärjestelyihin liittyvä tuki 35
 - 5.1.1 Tukiopetus..... 35
 - 5.1.2 Osa-aikainen erityisopetus 37
 - 5.1.3 Erityisopetus 39
 - 5.1.4 Oppiaineen oppimäärän yksilöllistäminen ja opetuksesta vapauttaminen..... 41
 - 5.1.5 PIDENNETTY OPPIVELVOLLISUUS 43

5.1.6 TOIMINTA-ALUEITTAIN OPISKELU	45
5.2 OHJAUKSELLINEN JA MUU TUKEVA.....	48
5.2.1 KODIN JA KOULUN VÄLINEN YHTEISTYÖ.....	48
5.2.2 OHJAUKSEN JÄRJESTÄMINEN	51
5.2.4. PERUSOPETUSTA TUKEVA MUU TOIMINTA.....	56
5.3 JOUSTAVAN PERUSOPETUKSEN TOIMINTA.....	57
5.4 OPPILASHUOLTO JA TURVALLISUUDEN EDISTÄMINEN	60
5.4.1 OPPILASHUOLTO.....	60
5.4.2 TURVALLISUUDEN EDISTÄMINEN	72
5.4.3 HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELY, SALASSAPITO JA TIETOJEN LUOVUTTAMINEN	74
5.4.4 OPPILASHUOLLON JA TURVALLISUUDEN EDISTÄMINEN PAIKALLISESSA OPETUSSUUNNITELMASSA	76
Sijaishuolto	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
Nuorisopalvelut.....	71
6. LUKU KIELI- JA KULTTUURIRYHMIEN OPETUS	81
6.1 Saamelaiset	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
6.2 Romanit.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
6.3 Viittomakieliset	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
6.4 Maahanmuuttajat.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7. LUKU OPPIMISTAVOITTEET JA OPETUKSEN KESKEISET SISÄLLÖT	81
7.1 Eheyttäminen ja aihekokonaisuudet.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7.2 Äidinkielen ja toisen kotimaisen kielen opiskelu...	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7.3 Äidinkieli ja kirjallisuus	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
SUOMI ÄIDINKIELENÄ.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
RUOTSI ÄIDINKIELENÄ (SVENSKA SOM MODERSMÅL)	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
SAAME ÄIDINKIELENÄ (EATNIGIELLA).....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
ROMANI ÄIDINKIELENÄ.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
VIITTOMAKIELI ÄIDINKIELENÄ	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
MUU OPPILAAN ÄIDINKIELI.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
SUOMI TOISENA KIELENÄ	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
RUOTSI TOISENA KIELENÄ (SVENSKA SOM ANDRASPRÅK) ..	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
SUOMI SAAMENKIELISILLE.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
SUOMI VIITTOMAKIELISILLE	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
RUOTSI VIITTOMAKIELISILLE	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7.4 Toinen kotimainen kieli.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
RUOTSIN KIELI	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
SUOMEN KIELI.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7.5 Vieraat kielet.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7.6 Matematiikka	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7.7 Ympäristö- ja luonnontieto	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7.8 Biologia ja maantieto.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7.9 Fysiikka ja kemia	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7.10 Terveystieto.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7.11 Uskonto.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
EVANKELISLUTERILAINEN USKONTO	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.

ORTODOKSINEN USKONTO	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
MUUT USKONNOT	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7.12 Elämänkatsomustieto.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7.13 Historia	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7.14 Yhteiskuntaoppi	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7.15 Musiikki.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7.16 Kuvataide	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7.17 Käsityö.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7.18 Liikunta.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7.19 Kotitalous.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7.20 Valinnaiset aineet	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7.21 Oppilaanohjaus.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.

8. LUKU OPPILAAN ARVIOINTI	82
8.1 Arviointi opintojen aikana	82
8.2 Päättöarviointi	85
8.3 Todistukset.....	87

9. LUKU ERITYISEN KOULUTUSTEHTÄVÄN MUKAINEN JA ERITYISEEN PEDAGOGISEEN JÄRJESTELMÄÄN TAI PERIAATTEESEEN PERUSTUVA OPETUS

9.1 Vieraskielinen opetus ja kotimaisten kielten kielikylpyopetus....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
9.2 Kansainväliset kielikoulut.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
9.3 Steinerpedagoginen opetus	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.

Lahden liitteet:

Tässä ei esitetä vanhoja liitteitä, löytyy 2004 Opsista.

Uudet liitteet:

Liite 1	Yleisen tuen järjestäminen
Liite 2	Tehostetun tuen järjestäminen
Liite 3	Erityisen tuen järjestäminen
Liite 4	Sanasto ja käsitteet
Liite 5	Erityisluokat Lahdessa lukuvuonna 2011-2012
Liite 6	Päijät-Hämeen esi- ja perusopetuksen oppilashuoltotyön strategia
Liite 7	Päijät-Hämeen perusopetuksen ohjauksen strategia
Liite 8	Lahden kaupungin peruskoulujen turvakansio (sisältö)
Liite 9	Turvakansio koululuokkaan

OSA II

OPPIVELVOLLISILLE TARKOITETUN PERUSOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEET

1. luku Opetussuunnitelma

1.1 Opetussuunnitelman laatiminen

Opetussuunnitelman perusteet on kansallinen kehys, jonka pohjalta paikallinen opetussuunnitelma laaditaan. Opetuksen järjestäjällä on vastuu opetussuunnitelman laadinnasta ja kehittämisestä. Opetussuunnitelmassa päätetään perusopetuksen kasvatus- ja opetustyöstä ja täsmennetään perusteissa määriteltyjä tavoitteita ja sisältöjä sekä muita opetuksen järjestämiseen liittyviä seikkoja. Perusopetuksen opetussuunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon esiopetuksen opetussuunnitelma ja perusopetuksen yhtenäisyys sekä muut kunnassa tehdyt lapsia, nuoria ja koulutusta koskevat päätökset. Valtakunnalliset ja paikalliset perusopetusta koskevat päätökset muodostavat perusopetusta ohjaavan kokonaisuuden. Nämä päätökset ovat perusopetuslaki ja -asetus valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitettujen opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet opetuksen järjestäjän hyväksymä opetussuunnitelma opetussuunnitelmaan perustuva perusopetusasetuksen 9. §:n mukainen vuosittainen suunnitelma.

- Opettajan tulee opetuksessaan noudattaa opetuksen järjestäjän vahvistamaa opetussuunnitelmaa.
- Opetussuunnitelma voidaan laatia siten, että siinä on kuntakohtainen osio, alueittaisia tai koulukohtaisia osioita sen mukaan kuin opetuksen järjestäjä päättää. Perusopetuksen opetussuunnitelman yhtenäisyys edellyttää eri opettajaryhmien yhteistyötä opetussuunnitelmaa laadittaessa. Oppilaan huoltajien on voitava vaikuttaa varsinkin opetussuunnitelman kasvatustavoitteiden määrittelyyn. Myös oppilaita voidaan ottaa mukaan opetussuunnitelmatyöhön.
- Opetussuunnitelma tulee oppilashuoltoa sekä kodin ja koulun yhteistyötä koskevalta osalta laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpanoon kuuluvia tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa.

LAHDESSA

Esiopetuksen opetussuunnitelma on otettu huomioon perusopetuksen opetussuunnitelmaa laadittaessa. Opetussuunnitelmassa on kuntakohtainen osuus ja siihen voidaan lisätä koulukohtaisia osioita. Lapsia, nuoria ja koulutusta koskevat kunnassa tehdyt päätökset on otettu huomioon kuntakohtaista opetussuunnitelmaa laadittaessa.

Lahdessa opetussuunnitelma laaditaan siten, että siinä on perustana valtakunnalliset perusteet. Sen lisäksi siinä on kuntakohtainen osuus sekä koulukohtaiset tarkennukset. Koulukohtaisissa opetussuunnitelmissa pitää olla kohdassa 1.2 luetellut asiat. Koulut voivat itse kuitenkin päättää, tarvitaanko niihin tarkennuksia.

Opetussuunnitelmaa on tarkistettu Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutosten ja täydennysten (Määräys 29.10.2010) osalta keväällä 2011.

1.2 Opetussuunnitelman sisältö

Perusopetuksen opetussuunnitelmasta tulee ilmetä seuraavat seikat sen mukaan kuin opetuksen järjestäminen edellyttää:

- arvot ja toiminta-ajatus
- yleiset kasvatuksen ja opetuksen tavoitteet
- kieliohjelma kieliryhmä
- noudatettava paikallinen tuntijako
- toimintakulttuurin, oppimisympäristön ja työtapojen kuvaukset
- opetuksen mahdolliset painotukset, kielikylypy tai vieraskielinen opetus
- opetuksen mahdollinen eheyttäminen
- aihekokonaisuuksien toteuttaminen
- opetuksen tavoitteet ja sisällöt vuosiluokittain eri oppiaineissa tai opintokokonaisuuksittain vuosiluokkiin jakamattomassa opetuksessa
- valinnaisaineiden opetus
- tavoitteet oppilaan käyttäytymiselle
- yhteistyö esiopetuksen ja muun perusopetuksen kanssa
- yhteistyö muiden *toimijoiden* kanssa uudistukset työn myötä
- oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja tukimuodot luvuissa 4 ja 5 täsmennettyjen ohjeiden mukaisesti
- eri kieli- ja kulttuuriryhmiin kuuluvien oppilaiden opetus
- oppilaan arviointi ja sen perustuminen hyvän osaamisen kuvauksiin ja päättöarvioinnin kriteereihin
- opinnoissa etenemisen periaatteet
- todistukset
- tietostrategia
- toiminnan arviointi ja jatkuva kehittäminen

2. luku Opetuksen järjestämisen lähtökohdat

2.1 Perusopetuksen arvopohja

Perusopetuksen arvopohjana ovat ihmisoikeudet, tasa-arvo, demokratia, luonnon monimuotoisuuden ja ympäristön elinkelpoisuuden säilyttäminen sekä monikulttuurisuuden hyväksyminen. Ihmisoikeuksia määrittäviä keskeisiä asiakirjoja ovat YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus, Lapsen oikeuksien sopimus sekä Euroopan ihmisoikeussopimus. Perusopetus edistää yhteisöllisyyttä, vastuullisuutta sekä yksilön oikeuksien ja vapauksien kunnioittamista.

Opetuksen perustana on suomalainen kulttuuri, joka on kehittynyt vuorovaikutuksessa alkuperäisen, pohjoismaisen ja eurooppalaisen kulttuurin kanssa. Opetuksessa on otettava huomioon kansalliset ja paikalliset erityispiirteet sekä kansalliskielet, kaksi kansankirkkoa, saamelaiset alkuperäiskansana ja kansalliset vähemmistöt. Opetuksessa otetaan huomioon suomalaisen kulttuurin monipuolistuminen myös eri kulttuureista tulevien maahanmuuttajien myötä. Opetuksen avulla tuetaan oppilaan oman kulttuuri-identiteetin rakentumista sekä hänen osallisuuttaan suomalaisessa yhteiskunnassa ja globaalistuvassa maailmassa. Sen avulla edistetään myös suvaitsevaisuutta ja kulttuurien välistä ymmärtämystä.

Perusopetuksen avulla lisätään alueellista ja yksilöiden välistä tasa-arvoa. Opetuksessa otetaan huomioon erilaiset oppijat ja edistetään sukupuolten välistä tasa-arvoa antamalla tytöille ja pojille valmiudet toimia yhtäläisin oikeuksin ja velvollisuuksin yhteiskunnassa sekä työ- ja perhe-elämässä.

Perusopetuksessa eri oppiaineiden opetus on poliittisesti sitoutumatonta ja uskonnollisesti tunnustuksetonta.

Perusopetuksen paikallisessa opetussuunnitelmassa tulee tarkentaa opetuksen perustana olevia arvoja. Niiden tulee välittyä opetuksen tavoitteisiin ja sisältöihin sekä jokapäiväiseen toimintaan.

2.2 Perusopetuksen tehtävä

Perusopetus on osa koulutuksen perusturvaa. Sillä on sekä kasvatus- että opetustehtävä. Sen tehtävänä on toisaalta tarjota yksilölle mahdollisuus hankkia yleissivistystä ja suorittaa oppivelvollisuus ja toisaalta antaa yhteiskunnalle väline kehittää sivistyksellistä pääomaa sekä lisätä yhteisöllisyyttä ja tasa-arvoa.

Perusopetuksen on annettava mahdollisuus monipuoliseen kasvuun, oppimiseen ja terveen itsetunnon kehittymiseen, jotta oppilas voi hankkia elämässä tarvitsemiaan tietoja ja taitoja, saada valmiudet jatko-opintoihin ja osallistuvana kansalaisena kehittää demokraattista yhteiskuntaa. Perusopetuksen on myös tuettava jokaisen oppilaan kielellistä ja kulttuurista identiteettiä sekä äidinkielen kehitystä. Tavoitteena on myös herättää halu elinikäiseen oppimiseen.

Yhteiskunnan jatkuvuuden varmistamiseksi ja tulevaisuuden rakentamiseksi perusopetuksen tehtävänä on siirtää kulttuuriperintöä sukupolvelta toiselle, kartuttaa tarvittavaa tietoa ja osaamista sekä lisätä tietoisuutta yhteiskunnan perustana olevista arvoista ja toimintatavoista. Sen tehtävänä on myös kehittää kykyä arvioida asioita kriittisesti, luoda uutta kulttuuria sekä uudistaa ajattelu- ja toimintatapoja.

LAHDESSA

Perusopetuksesta pyritään rakentamaan ehyt ja johdonmukainen kokonaisuus, jossa alimpien vuosiluokkien opetuksen erityisenä tehtävänä on kehittää valmiuksia myöhempää työskentelyä ja oppimista varten.

Perusopetuksen tehtävänä on tarjota mahdollisuus tutustua monipuolisesti Lahden ja Päijät-Hämeen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Oppilasta ohjataan, tuetaan ja rohkaistaan muodostamaan vahva pohja oman maailmankuvan rakentamiseen edistämällä yksilöllisen kasvun, kehityksen ja oppimisen valmiuksia.

Oppilaan itsetuntoa vahvistetaan kunnioittamalla häntä yksilönä, joka saa kokea onnistumisen elämyksiä. Oppilasta ohjataan kriittiseen tiedon hankkimiseen ja käsittelyyn sekä rohkaistaan vähitellen arvioimaan omaa edistymistään.

2.3 Perusopetuksen järjestäminen

Perusopetuslain mukaan opetus järjestetään oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti ja siten, että se edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Opetuksessa tulee olla yhteistyössä

kotien kanssa ja opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.¹

Oppilaalla on lain mukaan oikeus työpäivinä saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Oppilaalla on myös oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä tarvittava oppilashuolto sekä laissa määritellyt opintososiaaliset edut ja palvelut.²

Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.³ Suomi on myös sitoutunut kansainvälisiin sopimuksiin, ohjelmiin ja julistuksiin, jotka edellyttävät opetuksen järjestämistä siten, että lasten ja nuorten oppiminen voidaan turvata yhteisessä koulussa⁴.

Opetuksen, ohjauksen ja tuen järjestämisen lähtökohtana on huolenpito hyvästä ja turvallisesta koulupäivästä. Koulutyö järjestetään siten, että oppilaan hyvinvoinnille, kehitykselle ja oppimiselle on mahdollisimman suotuisat edellytykset. Kouluyhteisön tulee olla turvallinen, ilmapiiriltään kunnioittava sekä ystävällinen. Oppimisympäristön turvallisuutta tai terveyttä vaarantaviin tekijöihin puututaan heti. Koulupäivän tulee rakenteellaan, sisällöillään ja toimintatavoillaan luoda mahdollisuudet rauhalliseen työskentelyyn ja asioihin syventymiseen, yhdessä oppimiseen ja tekemiseen sekä oppimisen ilon ja mielekkyyden kokemuksiin.

Perusopetus edistää kannustavaa vuorovaikutusta, yhteistyötä, yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Erityistä huomiota kiinnitetään oppilaiden mahdollisuuksiin vaikuttaa omaan ja yhteiseen työskentelyyn sekä toimintaympäristöön. Osallisuuden kautta tuetaan oppimista, hyvinvointia sekä vastuulliseksi ihmiseksi ja yhteiskunnan jäseneksi kasvamista.

¹ Perusopetuslaki (628/1998) 3 § 2 mom. (477/2003), 3 § 3 mom. ja 29 § 1 mom.

² Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010), 31 § 1 mom. ja 31 a § 1 mom. (477/2003)

³ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 § 2 mom.

⁴ YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989, Salamancan julistus (Salamanca Statement) 1994, Luxemburgin peruskirja (The Charter of Luxembourg) 1996 ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva sopimus 2006

Oppilasta tukeva yhteisöllinen koulu arvostaa oppilaiden, opettajien, muiden koulu yhteisön jäsenten ja asiantuntijoiden sekä perheiden merkitystä toiminnassaan. Koulu tekee yhteistyötä esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen, aamu- ja iltapäivätoiminnan, muiden perusopetusta antavien koulujen, jatko-opintoja tarjoavien oppilaitosten, sosiaali- ja terveystoimen sekä muiden lasten kasvua ja kehitystä tukevien toimijoiden kanssa.

2.4 Perusopetuksen rakenne

Perusopetus on opetussuunnitelmallisesti yhtenäinen kokonaisuus. Opetuksen tavoitteet ja keskeiset sisällöt määritellään opetussuunnitelman perusteissa oppiaineittain tai aineryhmittäin tuntijaon (A 1435/20.12.2001, 6 §) mukaisten nivelkohtien välisille osioille. Kunkin osion päätteeksi on laadittu oppilaan hyvän osaamisen kuvaus (8.1). Taide- ja taitoaineiden (musiikki, kuvataide, käsityö, liikunta) opetuksen tavoitteet, keskeiset sisällöt, hyvän osaamisen kuvaukset sekä päättöarvioinnin kriteerit on laadittu oppiainekohtaisille vähimmäistuntimäärille. Opetuksen järjestäjän hyväksymässä opetussuunnitelmassa tuntijako sekä opetuksen tavoitteet ja sisällöt määritellään vuosiluokittain valtioneuvoston asetuksen ja opetussuunnitelman perusteiden pohjalta.

Vuosiluokkien 1–2 opetuksessa tulee ottaa huomioon varhaiskasvatuksen, erityisesti esiopetuksen, antamat valmiudet. Esi- ja perusopetuksesta on rakennettava ehyt ja johdonmukainen kokonaisuus. Alimpien vuosiluokkien opetuksen erityisenä tehtävänä on kehittää valmiuksia myöhempää työskentelyä ja oppimista varten.

Vuosiluokat 8–9 muodostavat perusopetuksen päättövaiheen, jonka tehtävänä on myös ohjata oppilasta jatko-opintoihin ja kehittää valmiuksia toimia yhteiskunnassa ja työelämässä.

Mikäli opetussuunnitelmassa perusopetusasetuksen 11. §:n 3. momentin mukaisesti on päätetty, että oppilas voi edetä vuosiluokkiin jaetun oppimäärän sijasta oman opinto-ohjelmansa mukaisesti, määritellään tuntijako sekä opetuksen tavoitteet ja sisällöt opintokokonaisuuksille. Opintokokonaisuudet muodostetaan valtioneuvoston määrittelemien oppiaineiden ja aineryhmien osioiden pohjalta. Osiot voidaan tarvittaessa jakaa kahdeksi tai useammaksi opintokokonaisuudeksi, joita voidaan myös yhdistää eri oppiaineiden ja aineryhmien kesken eheytytyiksi opintokokonaisuuksiksi. Opetussuunnitelmassa on määrättävä, mitkä opintokokonaisuudet ovat oppilaalle pakollisia ja mitkä valinnaisia. Oppilaan opintojen etenemistä ja opintokokonaisuuksien suorittamista tulee seurata järjestelmällisesti.

Mikäli yhdysluokkaopetuksessa yhdysluokan eri vuosiluokilla on joissakin oppiaineissa erilaiset viikkotuntimäärät, oppiaineiden vuosiviikkotunnit voidaan myös jakaa osiin ja siten tasata oppiaineiden opetustunnit. Yhdysluokan oppimäärä voidaan opetussuunnitelmassa määrittellä myös opintokokonaisuuksiksi jakamatta sitä vuosiluokkiin. Tällöin noudatetaan perusopetusasetuksen 11. §:n 3. momentin säännöksiä.

LAHDESSA

Tavoitteena on joustava ja hyvin toimiva yhtenäinen peruskoulu, jossa opetusta annetaan vuosiluokittain, vuosiluokkiin sitomattomana tai yhdysluokkaopetuksena.

Kouluverkkosuunnittelu pohjautuu lähikouluperiaatteeseen, jonka avulla pyritään alueellisesti kattavaan ja saavutettavaan ratkaisuun. Tavoitteena ovat pedagogisesti ja taloudellisesti toimivat sekä monikäyttöiset kouluyksiköt, joissa yksikkökohtaiset strategiat ja tavoitteet voivat toteutua.

3. luku Opetuksen toteuttaminen

3.1 *Oppimiskäsitys*

Opetussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jossa oppiminen ymmärretään yksilölliseksi ja yhteisölliseksi tietojen ja taitojen rakennusprosessiksi, jonka kautta syntyy kulttuurinen osallisuus. Oppiminen tapahtuu tavoitteellisena opiskeluna erilaisissa tilanteissa itsenäisesti, opettajan ohjauksessa sekä vuorovaikutuksessa opettajan ja vertaisryhmän kanssa. Opittavana on uuden tiedon ja uusien taitojen lisäksi oppimis- ja työskentelytavat, jotka ovat elinikäisen oppimisen välineitä.

Oppiminen on seurausta oppilaan aktiivisesta ja tavoitteellisesta toiminnasta, jossa hän aiempien tietorakenteidensa pohjalta käsittelee ja tulkitsee opittavaa ainesta. Vaikka oppimisen yleiset periaatteet ovat kaikilla samat, oppiminen riippuu oppijan aiemmin rakentuneesta tiedosta, motivaatiosta sekä oppimis- ja työskentelytavoista. Yksilöllistä oppimista tukee vastavuoroisessa yhteistyössä tapahtuva oppiminen. Oppiminen on kaikissa muodoissa aktiivinen ja päämääräsuuntautunut, itsenäistä tai yhteistä ongelmanratkaisua sisältävä prosessi. Oppiminen on tilannesidonnaista, joten oppimisympäristön monipuolisuuteen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Opittaessa avautuu uusia mahdollisuuksia ymmärtää kulttuuria ja kulttuurin sisältämiä merkityksiä sekä osallistua yhteiskunnan toimintaan.

3.2 *Oppimisympäristö*

Oppimisympäristöllä tarkoitetaan oppimiseen liittyvää fyysisen ympäristön, psyykkisten tekijöiden ja sosiaalisten suhteiden kokonaisuutta, jossa opiskelu ja oppiminen tapahtuvat.

Fyysiseen oppimisympäristöön kuuluvat erityisesti koulun rakennukset ja tilat sekä opetusvälineet ja oppimateriaalit. Siihen kuuluvat lisäksi muu rakennettu ympäristö ja ympäröivä luonto. Opiskelutilat ja -välineet tulee suunnitella ja järjestää siten, että ne mahdollistavat monipuolisten opiskelumenetelmien ja työtapojen käytön. Työvälineiden ja materiaalien sekä kirjastopalvelujen tulee olla oppilaan käytettävissä niin, että ne antavat mahdollisuuden aktiiviseen ja myös itsenäiseen opiskeluun. Oppimisympäristön varustuksen tulee tukea myös oppilaan kehittymistä nykyaikaisen tietoyhteiskunnan jäseneksi ja antaa tilaisuuksia tietokoneiden ja muun mediatekniikan sekä mahdollisuuksien mukaan tietoverkkojen käyttämiseen. Fyysisen oppimisympäristön esteettisyyteen tulee myös kiinnittää huomiota.

Psyykkisen ja sosiaalisen oppimisympäristön muodostumiseen vaikuttavat toisaalta yksittäisen oppilaan kognitiiviset ja emotionaaliset tekijät, toisaalta vuorovaikutukseen ja ihmissuhteisiin liittyvät tekijät.

Oppimisympäristön tulee tukea oppilaan kasvua ja oppimista. Sen on oltava fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti turvallinen ja tuettava oppilaan terveyttä. Tavoitteena on tukea oppilaan oppimismotivaatiota ja uteliaisuutta sekä edistää hänen aktiivisuuttaan, itseohjautuvuuttaan ja luovuuttaan tarjoamalla kiinnostavia haasteita ja ongelmia. Oppimisympäristön tulee ohjata oppilasta asettamaan omia tavoitteitaan ja arvioimaan omaa toimintaansa. Oppilaille voidaan antaa mahdollisuus osallistua oppimisympäristönsä rakentamiseen ja kehittämiseen.

Oppimisympäristön tulee tukea myös opettajan ja oppilaan välistä sekä oppilaiden keskinäistä vuorovaikutusta. Sen tulee edistää vuoropuhelua ja ohjata oppilaita työskentelemään ryhmän

jäsenenä. Tavoitteena on avoin, rohkaiseva, kiireetön ja myönteinen ilmapiiri, jonka ylläpitämisestä vastuu kuuluu sekä opettajalle että oppilaille.

LAHDESSA

Oppimisympäristöt pyritään luomaan viihtyisiksi ja rauhallisiksi, missä myös psyykinen hyvinvointi huomioidaan ja kaikki voivat kokea olonsa turvalliseksi. Oppimisympäristöstä huolehtiminen kuuluu myös oppilaalle. Koulurakennusten ja liikennejärjestelyiden tulee edistää oppilaiden viihtyvyyttä ja turvallisuutta. Opetustilojen ja välineiden joustavalla käytöllä halutaan mahdollistaa monipuoliset opetusmenetelmät ja työskentelytavat.

Koulun varustuksen tulee tukea opetussuunnitelman toteutumista. Sen tulee ohjata tiedonhankinnan ja tuottamisen avulla oppilasta kehittymään tietoyhteiskunnan jäseneksi. Työvälineet ja materiaalit sekä kirjastopalvelut tulee olla oppilaan saavutettavissa niin, että hän voi opiskella aktiivisesti ja itsenäisesti.

3.3 Toimintakulttuuri

Koulun toimintakulttuuri vaikuttaa merkittävästi koulun kasvatukseen ja opetukseen ja sitä kautta oppimiseen. Tavoitteena on, että koulun kaikki käytännöt rakennetaan johdonmukaisesti tukemaan kasvatusta- ja opetustyölle asetettujen tavoitteiden saavuttamista.

Toimintakulttuuriin kuuluvat kaikki koulun viralliset ja epäviralliset säännöt, toiminta- ja käyttäytymismallit sekä arvot, periaatteet ja kriteerit, joihin koulutyön laatu perustuu. Toimintakulttuuriin kuuluu myös oppituntien ulkopuolinen koulun toiminta kuten juhlat, teemapäivät sekä erilaiset tapahtumat. Koulun kasvatustavoitteiden ja arvojen sekä aihekokonaisuuksien tulee konkretisoitua toimintakulttuurissa. Tavoitteena on toimintakulttuuri, joka on avoin ja vuorovaikutteinen sekä tukee yhteistyötä niin koulun sisällä kuin kotien ja muun yhteiskunnan kanssa. Myös oppilaalla tulee olla mahdollisuus osallistua koulun toimintakulttuurin luomiseen ja sen kehittämiseen.

LAHDESSA

Toimintakulttuurin avulla luodaan koulun kasvatusta- ja opetustehtävän käytännöt, joista koulun tavat, tottumukset, arvostukset ja omaleimaisuus ilmenevät. Koulun toimintakulttuuri ohjaa koulun arkitoimintaa ja tukee opettajan tehtävää ja oppilaan oppimista. Toiminnan arviointia ja kehittämistä edesauttavat koko henkilökunnan yhteistyö sekä kehityskeskustelut.

Lahtelaisessa toimintakulttuurissa korostetaan sitä, että kaikki voivat sanoa mielipiteensä ja myönteisessä hengessä yhdessä etsiä erilaisia ratkaisumalleja. Toimintakulttuuri kertoo, miten johtajuus ja avoimuus koulussa ymmärretään ja miten se käytännössä konkretisoituu. Koulutyön laatu perustuu opettajien väliseen tavoitteelliseen ja rakentavaan yhteistyöhön, keskinäiseen kunnioitukseen ja yhteistoimintaan vanhempien ja huoltajien kanssa.

Koulun toimintaa arvioidaan ja kehitetään myös erilaisten koulussa tapahtuvien arviointien kautta. Tärkeä osa koulun toimintakulttuurin kehittämistä ovat koulussa käytävät arviointikeskustelut.

Koulun koko toiminta tukee oppilaan uteliaisuutta, aktiivisuutta, luovuutta ja halua opiskella. Tavoitteena on avoin, rohkaiseva, kiireetön ja myönteinen ilmapiiri, jonka ylläpitämisestä vastuu kuuluu opettajille ja oppilaille sekä vanhemmille.

3.4 Opetusmenetelmät ja työtavat

Opetuksessa käytetään oppilaiden edellytykset huomioon ottavia, eri ikäkausiin sekä erilaisiin oppimistehtäviin ja -tilanteisiin soveltuvia menetelmiä ja monipuolisia työtapoja. Niiden avulla tuetaan ja ohjataan koko opetusryhmän ja yksittäisen oppilaan oppimista. Menetelmien ja työtapojen valinnalla luodaan sellaisia vuorovaikutteisen oppimisen sekä yhdessä ja yksin työskentelyn tilanteita, joissa oppilaat voivat kehittää oppimisen ja oman tulevaisuutensa kannalta tärkeitä taitoja. Näitä ovat mm. ajattelun ja ongelmanratkaisun, työskentelyn ja vuorovaikutuksen, itsetuntemuksen ja vastuullisuuden, osallistumisen ja vaikuttamisen sekä ilmaisun ja käden taidot. Työskentelyn tulee edistää monipuolisesti tieto- ja viestintätekniikan sekä verkossa toimimisen taitoja. Menetelmien ja työtapojen tulee antaa mahdollisuuksia myös eri ikäkausille ominaiseen luovaan toimintaan, elämyksiin ja leikkiin.

Opettaja valitsee opetusmenetelmät ja suunnittelee työtavat vuorovaikutuksessa oppilaiden kanssa. Työtapojen valinnan perusteita ovat, että ne

- virittävät halun oppia
- ottavat huomioon oppimisen prosessuaalisen ja tavoitteellisen luonteen
- ottavat huomioon eri oppiaineiden ja oppiainekokonaisuuksien lähtökohdat ja tavoitteet
- aktivoivat työskentelemään tavoitteellisesti
- edistävät jäsentyneen tietorakenteen muodostumista sekä taitojen oppimista ja niissä harjaantumista
- kehittävät tiedon hankkimisen, soveltamisen ja arvioimisen taitoja
- tukevat oppilaiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa tapahtuvaa oppimista
- edistävät sosiaalista joustavuutta, kykyä toimia rakentavassa yhteistyössä sekä vastuun kantamista toisista
- kehittävät valmiuksia ottaa vastuuta omasta oppimisesta, arvioida sitä sekä hankkia palautetta oman toiminnan reflektointia varten
- auttavat oppilasta tiedostamaan omaa oppimistaan sekä mahdollisuuksiaan vaikuttaa siihen
- kehittävät oppilaan oppimisstrategioita ja taitoja soveltaa niitä uusissa tilanteissa

Opetuksen eriyttäminen on kaikkeen opetukseen kuuluva ensisijainen keino ottaa huomioon opetusryhmän tarpeet ja oppilaiden erilaisuus. Huomiota kiinnitetään eri oppilaille ominaisiin oppimistapoihin ja työskentelyn rytmiin, erilaisiin valmiuksiin ja kiinnostuksen kohteisiin sekä itsetuntoon ja motivaatioon kytkeytyviin emotionaalisiin tarpeisiin. Tyttöjen ja poikien väliset sekä oppilaiden yksilölliset kehityserot ja taustat otetaan huomioon. Eriyttämisellä vaikutetaan oppimismotivaation. Opetusta eriyttämällä oppilaille voidaan tuottaa sopivia haasteita ja onnistumisen kokemuksia sekä tarjota mahdollisuuksia kehittyä ja oppia omien vahvuuksien mukaisesti. Tällöin on tärkeää hyödyntää samassa opetusryhmässä olevien oppilaiden erilaista osaamista ja harrastuneisuutta.

Eriyttäminen edellyttää opettajalta kasvun ja oppimisen prosessien tuntemista, opetusryhmän toiminnan ja ilmapiirin sekä oppilaiden kehittymisen seuranta ja oppimisen arviointia. Opettajien keskinäinen yhteistyö sekä yhteistyö huoltajien, muun henkilöstön ja eri asiantuntijoiden kanssa tukee eriyttämistä.

Eriyttämisen kolme keskeistä ulottuvuutta liittyvät opiskelun laajuuden, syvyyden ja etenemisnopeuden vaihteluun. Eriyttäminen voi kohdistua muun muassa opetuksen sisältöihin, käytettäviin opetusmateriaaleihin ja -menetelmiin, työtapoihin sekä koulu- ja kotitehtävien määrään

ja käytävissä olevaan aikaan. Oppimisympäristöä ja työtapoja voidaan muokata esimerkiksi luomalla tilaisuuksia oppilaiden osallistumiseen, tarjoamalla valinnanmahdollisuuksia, säätelemällä tilankäyttöä, ryhmittelemällä oppilaita joustavasti ja hyödyntämällä koulun ulkopuolella tapahtuvia oppimistilanteita. Oppilasta ohjataan oppi-maan itselleen parhaiten soveltuvalla tavalla. Opetuksessa otetaan huomioon oppilaiden kiinnostuksen kohteet kytkemällä opittavat tiedot ja taidot oppilaille merkityksellisiin kokemuksiin ja toimintamuotoihin. Oppilaat voivat tarvita erilaisia mahdollisuuksia osaamisensa ja edistymisensä näyttämiseen ja hyötyvät aina yksilöllisestä palautteesta.

Kun opetusta toteutetaan yhdysluokissa tai yhdessä esiopetusryhmän kanssa, oppilaiden ikä ja kehitysvaihe sekä eri vuosiluokkien tavoitteet ja omaleimaisuus tulee ottaa huomioon.

4. luku OPPIMISEN JA KOULUNKÄYNNIN TUKI

Tässä luvussa kuvataan oppimisen ja koulunkäynnin tuen keskeiset tavoitteet ja järjestäminen sekä tuen rakenne. Oppimisen ja koulunkäynnin tuen tasot, yleinen, tehostettu ja erityinen tuki kuvataan luvuissa 4.1, 4.2 ja 4.3. Luvussa 5 esitetään tarkemmin eri tukimuodot ja niiden käyttö tuen eri tasoilla. Lukujen 4 ja 5 ja niiden alalukujen muodostama kokonaisuus on perustana paikallisen opetussuunnitelman laadinnalle sekä oppimisen ja koulunkäynnin tuen käytännön toteuttamiselle.

Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Opetuksen ja tuen järjestämisen lähtökohtana ovat sekä opetusryhmän että kunkin oppilaan vahvuudet ja oppimis- ja kehitystarpeet. Oppimisen ja koulunkäynnin tukeminen merkitsee yhteisöllisiä ja oppimisympäristöön liittyviä ratkaisuja sekä oppilaiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Opetusta ja tukea suunniteltaessa on otettava huomioon, että tuen tarve voi vaihdella tilapäisestä jatkuvaan, vähäisestä vahvempaan tai yhden tukimuodon tarpeesta useamman tukimuodon tarpeeseen.

Jokaisella oppilaalla tulee olla mahdollisuus omista lähtökohdistaan käsin onnistua oppimisessa, kehittyä oppijana sekä kasvaa ja sivistyä ihmisenä. Koulutyössä tulee ottaa huomioon monenlaiset oppijat ja oppimisen erilaiset lähtökohdat ja tavat sekä oppilaiden kulttuuritausta. Oppilaita kannustetaan aloitteellisuuteen ja vastuullisuuteen, tarjotaan haasteita kehittymiselle ja annetaan onnistumista edistävää ohjausta ja tukea. Erityistä huomiota tulee kiinnittää oppimisen esteiden ja oppimisvaikeuksien varhaiseen tunnistamiseen. On tarpeen havaita sekä oppilaaseen että kouluun ja toimintaympäristöön liittyvät tekijät.

Opetukseen osallistuvalla on oikeus saada riittävää kasvun ja oppimisen tukea heti tuen tarpeen ilmetessä⁵. Opetuksen järjestäjän tulee huolehtia, että oppilaan oikeus tukeen voi toteutua käytännössä, mm. määrittelemällä tuen tarpeen toteuttamiseen ja tuen toteuttamiseen liittyvät vastuut ja työnjako. Tuen tarpeen varhaiseksi havaitsemiseksi oppilaiden tarpeita tulee arvioida jatkuvasti ja aloittaa tuen antaminen riittävän varhain. Tämä ehkäisee ongelmien syvenemistä ja pitkäaikaisvaikutuksia. Tuen tarpeen arvioinnissa voidaan hyödyntää oppilaalle tehtyjen terveystarkastusten ja mahdollisten muiden arviointien tuloksia⁶.

Tuen oikea-aikaisuus sekä tuen oikea taso ja muoto ovat ratkaisevia oppimisen ja kehityksen turvaamiseksi. Oppilaan saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukimuotoja käytetään sekä yksittäin että yhdessä toisiaan täydentävinä. Tukea annetaan niin kauan ja sen tasoisena kuin se on tarpeellista.

⁵ Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)Pedagoginen

⁶ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (Koulu- ja opiskeluterveyden-huoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus) (380/2009) 9 §

Koulun johdolla on vastuu tuen järjestämiseen ja toteuttamiseen liittyvistä ratkaisuista ja niiden huomioon ottamisesta kaikilla vuosiluokilla ja kaikissa oppiaineissa.

Pedagoginen asiantuntemus ja opettajien yhteistyö tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää. Tarvittaessa tuki suunnitellaan ja toteutetaan moniammatillisessa oppilashuoltotyössä. Huoltajalle ja oppilaalle tulee antaa tietoa tukitoimista sekä mahdollisuus esittää näkemyksensä tuen antamisesta. Tuki annetaan oppilaalle omassa koulussa erilaisin joustavin järjestelyin, ellei tuen antaminen välttämättä edellytä oppilaan siirtämistä toiseen opetusryhmään tai kouluun. Erityisesti huolehditaan tuen jatkumisesta lapsen siirtyessä päivähoidosta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen sekä oppilaan siirtyessä perusopetuksesta toiselle asteelle tai perusopetuksessa koulusta toiseen.

Tuki erityisissä tilanteissa

Oppilas saattaa tarvita tukea erityisissä tilanteissa, kuten sairauden yhteydessä tai vaikeassa elämäntilanteessa. Opetusta voidaan järjestää tällöin mm. sairaalaopetuksena ja koulukodeissa. Sairaalan sijaintikunta on velvollinen järjestämään sairaalassa potilaana olevalle oppilaalle opetusta siinä määrin kuin se hänen terveytensä ja muut olosuhteet huomioon ottaen on mahdollista⁷. Koulukotiin sijoitetun oppilaan opetuksesta vastaa koulukodissa toimiva koulu, jos koulukodilla on opetuksen järjestämislupa. Oppilaan kotikunnalla on velvollisuus kotikuntakorvauksen maksamiseen sairaalakoulussa ja koulukotiopetuksessa olevista lapsista ja nuorista⁸. Muiden kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten opetuksesta vastaa oppilaan asuinkunta⁹. Lastensuojelulain perusteella sijoitettujen osalta oppilaan kotikunnalle on säädetty velvollisuus maksaa kotikuntakorvaus¹⁰.

Kunta voi osoittaa oppilaan lähikouluksi sopimuksen mukaisesti oman kunnan koulun sijasta myös toisen kunnan koulun, sellaisen yksityisen yhteisön tai säätiön ylläpitämän koulun, jolla on opetuksen järjestämislupa, tai valtion koulun. Jos oppilas opiskelee sellaisessa yksityisen opetuksen järjestäjän opetuksessa tai valtion koulussa, jossa ei anneta erityistä tukea, opetuksen järjestäjän tulee ilmoittaa erityistä tukea tarvitsevasta oppilaastaan oppilaan asuinkunnalle. Oppilaan asuinkunta päättää erityisen tuen antamisesta ja osoittaa oppilaan sellaiseen kouluun tai muuhun soveltuvaan paikkaan, jossa erityistä tukea annetaan¹¹.

Näissäkin tapauksissa oppilaalla on oikeus kaikkeen perusopetuslain ja opetussuunnitelman perusteiden mukaiseen tukeen. Opetusta antava taho arvioi tuen tarpeen ja päättää tuesta edellä mainittujen normien mukaan.

LAHDESSA

Lahden kaupungin perusopetuksessa yleisen, erityisen ja tehostetun tuen palvelut on järjestetty lähikouluperiaatteen ja alueellisen toimintamallin mukaan, lisäksi kaupungissa on keskitettyä erityisopetusta. Tavoitteena on, että mahdollisimman moni oppilas voi erilaisten tukitoimien avulla käydä koulua omassa lähikoulussaan. Erityisopetusjärjestelyistä sovitaan yleensä oman koulun oppilashuoltoryhmässä. Erityisluokat sijaitsevat pääasiassa perusopetuksen (yleisopetuksen)

⁷ Perusopetuslaki 4 § 3 mom.

⁸ Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta (1704/2009) 41 § 1, 2, ja 4 mom.

⁹ Perusopetuslaki 4 § 1 mom. (1288/1999)

¹⁰ laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta 41 § 3 ja 4 mom.

¹¹ Perusopetuslaki 17 § 5 mom. (642/2010)

koulujen yhteydessä. Oppilaalla on mahdollisuus saada erityisopetusta kaikissa Lahden perusopetuksen kouluissa. Jokaisessa koulussa toimii laaja-alainen erityisopettaja. Oppilas voi saada erityistä tukea yleisopetuksen luokassa, erityisluokassa tai sairaalakoulussa. Ali-Juhakkalan koulu ja Kanervikon sairaalakoulu toimivat erillisinä erityiskouluina.

4.1 Yleinen tuki

Laadukas opetus sekä mahdollisuus saada ohjausta ja tukea oppimiseen ja koulunkäyntiin kaikkina työpäivinä on jokaisen oppilaan oikeus. Koulutyössä tulee ottaa huomioon kaikkien oppilaiden edellytykset ja tarpeet. Koulun toimintatapoja ja -kulttuuria kehitetään niin, että yhteistyötä ja yhdessä tapahtuvaa oppimista voidaan hyödyntää ja oppilaiden erilaisuus voidaan kohdata mahdollisimman hyvin. Välittäminen, huolenpito ja myönteinen ilmapiiri kouluyhteisössä edistävät oppilaan kehitystä ja tukevat hyvää oppimista, motivaatiota sekä oppimaan oppimisen taitoja vahvistetaan kaikissa opiskelu-tilanteissa ja oppiaineissa.

Opetustyöhön sisältyy myös ohjauksellisia ja oppilashuollollisia tehtäviä. Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen tarjoaminen kuuluu opettajan työhön ja kaikkiin opetustilanteisiin. Tuki rakennetaan opettajien sekä tarvittaessa muiden asiantuntijoiden yhteistyönä ja vuorovaikutuksessa oppilaan ja huoltajan kanssa.

Oppimisessa ja koulunkäynnissä ilmeneviin tuen tarpeisiin vastataan opetusta eriyttämällä, opettajien yhteistyöllä ja opetusryhmiä joustavasti muuntelemalla. Yhdysluokkaopetuksessa näiden järjestelyjen merkitys korostuu. Koulu käyttää erityisesti tukiopetusta, sen lisäksi voidaan käyttää myös oppimissuunnitelmaa, osa-aikaista erityisopetusta tai avustajan työpanosta keinoina vastata opetus-ryhmän tai yksittäisten oppilaiden tuen tarpeisiin jo ennen tehostetun tuen vaiheeseen siirtymistä. Oppilaan hyvinvointiin ja oppimismotivaatioon voidaan vaikuttaa myös koulun kerhotoiminnan ja aamu- ja iltapäivätoiminnan avulla, mikäli opetuksenjärjestäjä niitä tarjoaa. Suunnittelemalla ne osaksi oppilaan päivää voidaan lisätä myös turvallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksia.

Opettajalla on vastuu opetusryhmän ja sen jokaisen oppilaan erilaisten lähtö-kohtien ja tarpeiden huomioonottamisesta opetuksessa. Yhteistyö huoltajien, toisten opettajien, muun henkilöstön ja eri asiantuntijoiden kanssa edesauttaa tässä onnistumista. Opettajan tehtävänä on ohjata ryhmää toimimaan niin, että sen sisäinen vuorovaikutus edistää oppimista. Opettaja ohjaa oppilaita tunnistamaan omat voimavaransa, oppimiseen liittyvät vahvuutensa ja kehityshaasteensa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää oppilaan oppimisen valmiuksiin ja mahdollisuuteen ottaa vastuuta omasta opiskelusta, sen suunnittelusta, tavoitteenasettelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista. Oppilaiden itsetuntoa, opiskelu motivaatiota sekä oppimaan oppimisen taitoja vahvistetaan kaikissa opiskelu-tilanteissa ja oppiaineissa.

LAHDESSA

Oppilaan oppimisen tukeminen aloitetaan pääsääntöisesti omassa yleisopetusryhmässä. Laadukkaalla opetuksella pyritään tarjoamaan oppilalle hyvät perustaidot. Ryhmässä tehtävien säännöllisten arviointien tarkoituksena on tunnistaa mahdollisimman varhain ne oppilaat, joiden taitojen kehitystä on syytä seurata ryhmässä tarkemmin tai jotka tarvitsevat tukitoimia. Opettaja voi tukea oppilaan taitoja ryhmässään lyhytaikaisesti ja apuna voi olla myös erityisopettaja. Lyhytaikainen tuki voi olla tukiopetusta, osa-aikaista erityisopetusta tai pienemmässä ryhmässä

toteutettavaa opetusta. Opetuksessa voidaan käyttää erilaisia eriyttämiskeinoja, kuten erilaisten oppimateriaalien tai työtapojen käyttöä. (Liite 1)

4.2 Tehostettu tuki

Oppilaalle, joka tarvitsee oppimisessaan tai koulunkäynnissään säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on pedagogiseen arvioon perustuen annettava tehostettua tukea hänelle tehdyn oppimissuunnitelman mukaisesti¹². Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä.

Tehostettu tuki suunnitellaan yksittäistä oppilasta varten kokonaisuutena. Se on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Tehostetun tuen avulla tuetaan suunnitelmallisesti oppilaan oppimista ja koulunkäyntiä ja tuen tehtävänä on ehkäistä ongelmien kasvamista, monimuotoistumista ja kasautumista.

Tehostetun tuen aikana voidaan käyttää kaikkia perusopetuksen tukimuotoja, lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta, joka kuvataan luvussa 5.1.3. Tehostetun tuen vaiheessa oppiaineiden oppi-määriä ei voida yksilöllistää. Sen sijaan osa-aikaisen erityisopetuksen, opintojen yksilöllisen ohjauksen ja joustavien opetusryhmien käytön sekä kodin kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Myös oppilashuollon osuutta oppilaan hyvinvoinnin edistäjänä ja ylläpitäjänä vahvistetaan. Tuki tulee järjestää laadultaan ja määrältään oppilaan kehitystason ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. On tärkeää huolehtia oppilaan mahdollisuuksista saada onnistumisen kokemuksia oppimisessa ja ryhmän jäsenenä sekä tukea oppilaan myönteistä käsitystä itsestään ja kouluyöstä.

Oppilaan oppimista ja koulunkäyntiä tulee seurata ja arvioida säännöllisesti tehostetun tuen aikana. Mikäli oppilaan tilanteessa tapahtuu muutoksia, oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan oppilaan tuen tarvetta.

LAHDESSA

Jos yleisen tuen keinot eivät ole riittäviä ja oppilas tarvitsee useita tukimuotoja tai pitkäaikaista tukea oppimisessaan, arvioidaan opettajan kokoaminen havaintojen perusteella oppilaalle sopiva tehostettu tuki (pedagoginen arvio). Tehostetun tuen alkaessa oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma, joka perustuu pedagogiseen arvioon. Siihen kirjataan oppilaalle annettava tuki. Oppimissuunnitelman laatimisessa ovat mukana tarvittavat opettajat ja mahdollisuuksien mukaan oppilas itse sekä huoltajat.

Tarkoituksena on tukea oppilasta yksilöllisten tarpeiden mukaisesti, jotta tuki olisi mahdollisimman tehokasta. Tehostettu tuki perustuu opetuksen yleisiin tukikäytäntöihin kuten tukiopetukseen, osa-aikaiseen erityisopetukseen, oppilashuollon palveluihin sekä opintojen yksilölliseen ohjaukseen. Lisäksi tuen muotona voi olla esimerkiksi samanaikaisopetus, opetuksen järjestäminen riittävän pienessä ryhmässä tai avustajapalvelut.

Tehostetun tuen aikana oppilaan taitojen kehitystä on tärkeää seurata tarkemmin, jotta saadaan selville kehittyvätkö hänen taitonsa käytössä olevien menetelmien ja opetusjärjestelyjen avulla. Arviointien perusteella määritellään tuen vähentäminen, jatkaminen tai lisääminen. Jos oppilaan

¹² Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

kehitys ei etene toivotulla tavalla, kokoontuu moniammatillinen työryhmä keskustelemaan tarvittavan lisätuen määrästä yhdessä vanhempien kanssa. (Liite 2)

Pedagoginen arvio tehostettua tukea varten

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon. Pedagogisessa arviossa kuvataan

- oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tilanne kokonaisuutena
- oppilaan saama yleinen tuki ja arvio sen vaikutuksista
- oppilaan oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä oppilasta tulisi tukea

Oppilaan opettaja tai opettajat yhdessä laativat kirjallisen pedagogisen arvon. Tarvittaessa, ja etenkin silloin kun kyse on oppilaan hyvinvointiin ja kokonaiskehitykseen liittyvistä ongelmista, arvon laatimisessa käytetään myös muita asiantuntijoita. Yhteistyö oppilaan ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Pedagogisen arvon laatimisessa hyödynnetään oppilaalle jo mahdollisesti osana yleistä tukea laadittua oppimissuunnitelmaa. Mikäli oppilaalla on kuntoutus-suunnitelma, myös sitä voidaan hyödyntää huoltajan luvalla.

Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa oppilaan siirtyminen takaisin yleisen tuen piiriin käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti oppilashuoltoryhmässä tai muulla tavalla järjestettävässä moniammatillisessa oppilashuoltotyössä siten kuin yksittäisen oppilaan asian käsittelystä säädetään¹³. Tämän käsittelyn jälkeen oppilaalle annettava tehostettu tuki kirjataan oppilaalle laadittavaan oppimissuunnitelmaan. Oppimissuunnitelma käsitellään tarkemmin luvussa 4.5.1.

LAHDESSA

Oppilasta opettavat opettajat ja tarvittaessa oppilashuollon asiantuntijat laativat pedagogisen arvon. Oppilas osallistuu pedagogisen arvon laadintaan ikäkautensa ja edellytystensä mukaan opettajan tarkoituksenmukaiseksi katsomalla tavalla. Pedagoginen arvio annetaan huoltajalle tiedoksi ja huoltajalla on mahdollisuus kommentoida arviota. Huoltaja voi myös osallistua pedagogisen arvon tekemiseen, jos se katsotaan tarpeelliseksi.

Kun pedagoginen arvio on laadittu, se käsitellään oppilashuoltoryhmässä moniammatillisesti. Tehostetun tuen alkamisen ajankohta kirjataan oppilashuoltoryhmän muistioon ja koulun oppilashallinto-ohjelmaan. Huoltajille ilmoitetaan tehostetun tuen aloittamisesta.

Tehostetun tuen tarve ja riittävyys arvioidaan vähintään puolen vuoden välein oppilaan oppimissuunnitelmaa päivitettäessä. Jos oppilas ei enää tarvitse tehostetun tuen muotoja, oppilas siirtyy yleisen tuen piiriin. Tehostetun tuen päätyminen kirjataan oppilashuollon pöytäkirjaan ja koulun hallinto-ohjelmaan. Huoltajat ja oppilas ovat mukana oppilashuollon kokouksessa ja/tai heille tiedotetaan asiasta.

Jos tehostettu tuki tarkistuksen yhteydessä edelleen katsotaan tarpeelliseksi, tehostetun tuen antamista jatketaan. Jos todetaan, että tehostettu tuki on riittämätöntä, aloitetaan pedagogisen

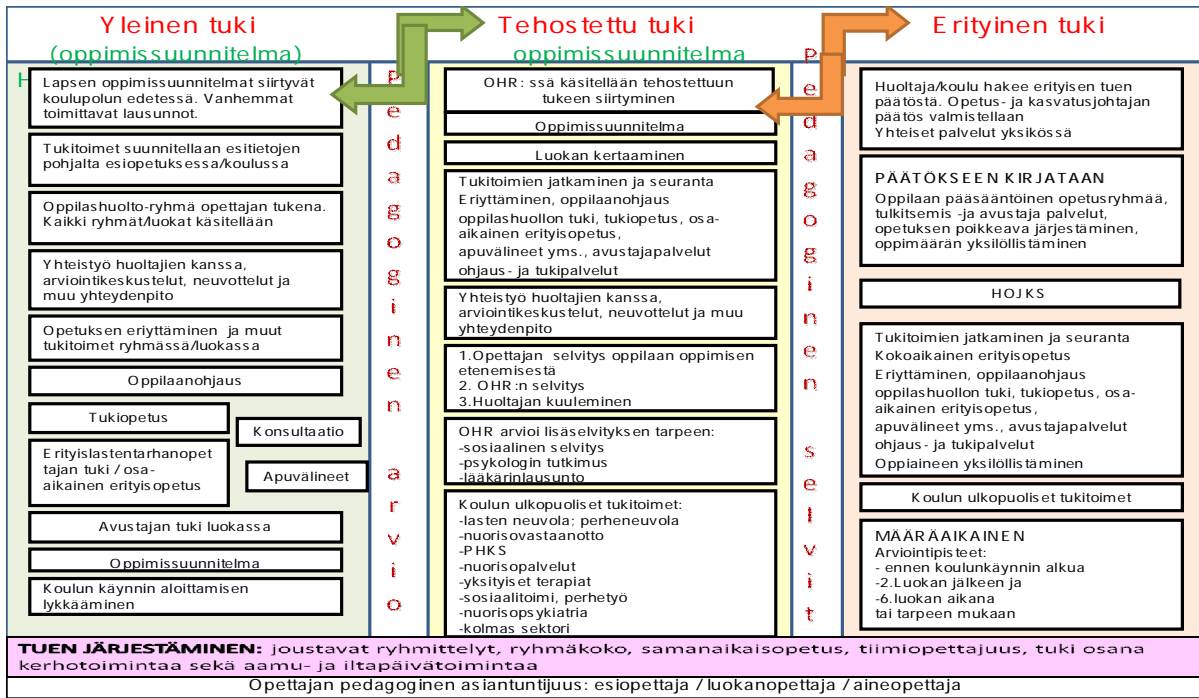
¹³ Perusopetuslaki 31 a § 4 mom. (642/2010)

selvityksen valmistelu erityisen tuen päätöstä varten. Oppilashuoltoryhmässä arvioidaan, tarvitaanko erityisen tuen päätöstä varten lääketieteellinen, sosiaalinen tai psykologin lausunto.

Erityisen tuen päätös tarvitaan aina, jos oppilas siirretään erityisluokalle tai yksikin hänen oppiaineistaan yksilöllistetään.

Oppimisen tuen järjestäminen ja etenemisjärjestys kuvataan tarkemmin prosessikaavioissa.

Kaavio 1. Oppimisen tuen järjestäminen ja etenemisjärjestys

4.3 Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille oppilaille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muilla tukitoimilla. Erityinen tuki järjestetään joko yleisen tai pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä. Erityinen tuki muodostuu erityisen tuen päätökseen perustuvasta erityisopetuksesta sekä muista perusopetuksen tukimuodoista¹⁴. Käytettävissä ovat perusopetuksen kaikki tukimuodot.

Erityisen tuen tehtävänä on tarjota oppilaalle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista tukea niin, että oppilas voi suorittaa oppivelvollisuutensa ja saa pohjan opintojen jatkamiselle peruskoulun jälkeen. Oppilaan itsetuntoa ja opiskelumotivaatiota vahvistetaan ja häntä kannustetaan ottamaan edellytystensä puitteissa vastuuta opiskelustaan.

Erityisen tuen antamiseksi opetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös, jota tarkistetaan ainakin toisen vuosiluokan jälkeen sekä ennen seitsemännelle vuosiluokalle siirtymistä¹⁵. Päätös tehdään hallintolain mukaisesti¹⁶ oikeusturvan ja opetuksen järjestämisen kannalta merkittävät asiat päätetään erityistä tukea koskevassa päätöksessä.

Erityisen tuen päätöksessä tulee päättää oppilaan pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkittamis- ja avustajapalvelut sekä muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa oppilaan opetuksen poikkeava järjestäminen¹⁷. Oppimäärän yksilöllistäminen edellyttää erityisen tuen päätöstä.

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista taikka esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että oppilaan opetusta ei vamma, sairauden, kehityksessä viivästyminen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten¹⁸. Jos erityisen tuen päätös tehdään perusopetuksen aikana ilman tehostetun tuen antamista, tulee sen perustua op-pilaan tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden tai vakavan sairauden seurauksena.

LAHDESSA

Jos tehostettu tuen toimenpiteet eivät ole riittäviä, tarvitaan erityistä tukea. Oppilas voi saada erityistä tukea, kun hänelle on tehty huoltajan hakemuksesta erityisen tuen päätös. Oppilasta opettavat opettajat tekevät pedagogisen selvityksen, johon he kirjaavat oppilaan vahvuudet ja keskeiset ongelmat sekä oppimisen etenemisen. Moniammatillisen oppilashuollon yhteistyönä tehdään lisäksi selvitys oppilaan saamasta tehostetusta tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta. Selvitykseen kirjataan käytännössä hyviksi havaittuja menetelmiä ja arvioidaan jatkossa tarvittavat pedagogiset tukimuodot (esimerkiksi oppimisympäristöön, opetus- ja ohjaushenkilöstöön, opetus- ja kasvatusten menetelmiin sekä materiaaleihin ja välineisiin liittyvät asiat) ja oppilashuollon järjestelyt. Selvityksen perusteella tehdään arvio erityisen tuen tarpeesta. Pedagoginen selvitys sisältää siis arvion tarvittavasta tuesta perusteluineen. Selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita arvioita, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys.

¹⁴ Perusopetuslaki 17 § 1 mom. (642/2010)

¹⁵ Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642 /2010)

¹⁶ Hallintolaki (434/2003)

¹⁷ Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642/2010)

¹⁸ Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010)

Pedagogisen selvityksen perusteella lapselle tehdään erityisen tuen päätös, joka on hallinnollinen, määräaikainen päätös. Päätös voidaan tehdä kuitenkin ilman pedagogista selvitystä ja sitä edeltävää tehostettua tukea, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että opetusta ei voida oppilaalle muuten antaa. Tällainen päätös voidaan tehdä jo ennen esi- ja perusopetuksen alkamista. Erityisen tuen päätöksessä tulee päättää muun muassa lapsen opetuksen järjestämisen paikka, pääsääntöinen opetusryhmä sekä mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut.

Erityisen tuen päätöksen tekee opetus- ja kasvatustoimittaja saamiensa selvitysten ja mahdollisten lausuntojen perusteella. Päätös valmistellaan Yhteiset palvelut –yksikön oppilashuollon ja erityisen tuen tiimeissä.

Kun päätös erityisestä tuesta on tehty, laaditaan oppilaalle henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma, HOJKS, joka tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa. (Liite 3)

Pedagoginen selvitys erityistä tukea varten

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava oppilasta ja tämän huoltajaa tai laillista edustajaa sekä tehtävä oppilaasta pedagoginen selvitys¹⁹.

Pedagogisen selvityksen laatimista varten opetuksen järjestäjän päättämä toimielin, viranhaltija tai työntekijä hankkii

- oppilaan opetuksesta vastaavilta opettajilta selvityksen oppilaan oppimisen etenemisestä
- moniammatillisena oppilashuollon yhteistyönä, esimerkiksi oppilashuoltoryhmässä, tehdyn selvityksen oppilaan saamasta tehostetusta tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta

Selvitysten perusteella opetuksen järjestäjä tekee arvion oppilaan erityisen tuen tarpeesta. Näiden kahden selvityksen ja niiden pohjalta laaditun arvion muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi.²⁰

Kirjallisessa pedagogisessa selvityksessä kuvataan

- oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tilanne kokonaisuutena
- oppilaan saama tehostettu tuki ja arvio sen vaikutuksista
- oppilaan oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä oppilasta tulisi tukea
- perusteltu arvio siitä, tarvitseeko oppilas yhdessä tai useammassa oppiaineessa yksilöllistetyn oppimäärän

Tukijärjestelyt voivat sisältää mm. opetus- ja ohjaushenkilöstöön, oppilashuoltoon, avustajiin ja muihin tarvittaviin palveluihin, opetusmenetelmiin ja työtapoihin, opiskelumenetelmiin sekä materiaaleihin ja välineisiin liittyviä tekijöitä.

Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen

¹⁹ Perusopetuslaki 17§ 3 mom. (642/2010) ja Hallintolaki 34, 35 ja 36 §

²⁰ Perusopetuslaki 17§ 3 mom. (642/2010)

selvitys. Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään oppilaasta aiemmin laadittua pedagogista arviota ja oppilaan oppimissuunnitelmaa. Mikäli oppilaalla on kuntoutussuunnitelma, myös sitä voidaan hyödyntää huoltajan luvalla.

Erityisen tuen tarpeellisuus tulee tarkistaa lain edellyttämässä vaiheissa sekä aina oppilaan tuen tarpeen muuttuessa. Tarkistamista varten oppilaasta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli tarpeen todetaan jatkuvan, erityisen tuen jatkamisesta tehdään päätös. Mikäli katsotaan, että oppilas ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös. Tällöin oppilas siirtyy saamaan tehostettua tukea.

4.4 Oppimisen ja koulunkäynnin tuki paikallisessa opetussuunnitelmassa

Tässä luvussa määritellään, miten oppimisen ja koulunkäynnin tuki kuvataan kokonaisuutena paikallisessa opetussuunnitelmassa. Opetussuunnitelman laadintaa koskevat tarkemmat määräykset sisältyvät luvun 4.5 yksilöllisiä suunnitelmia ja luvun 5 eri tukimuotoja käsitteleviin alalukuihin. Paikallinen opetussuunnitelma tulee kodin ja koulun yhteistyön sekä oppilashuollon osalta laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa²¹.

Paikallisessa opetussuunnitelmassa kuvataan oppimisen ja koulunkäynnin tuki, tuen rakenne ja järjestäminen, yleiset tavoitteet sekä eri tukimuotojen käytännön toteutus. Opetussuunnitelmassa selvitetään, miten tuen järjestämiseen liittyvä yhteistyö oppilaan ja huoltajan kanssa toteutetaan. Opetussuunnitelmassa kuvataan henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä yhteistyö oppilashuollon palveluista vastaavien ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa tuen tarpeen arvioinnissa, tuen suunnittelussa ja järjestämisessä sekä käytännön toteuttamisessa.

Opetussuunnitelmassa määritellään yleisen tuen tavoitteet, järjestäminen ja toimintatavat, yhteistyö eri toimijoiden kesken sekä oppilaan ja huoltajan kanssa.

Opetussuunnitelmassa määritellään tehostetun tuen tavoitteet, tuen aloittaminen ja siirtyminen takaisin yleisen tuen piiriin. Opetussuunnitelmassa määritellään myös tehostetun tuen järjestäminen ja toimintatavat, yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken sekä yhteistyö oppilaan ja huoltajan kanssa.

Opetussuunnitelmassa määritellään erityisen tuen tavoitteet, erityisen tuen päätöksen tekeminen, tuen aloittaminen ja siirtyminen takaisin tehostetun tuen piiriin.

Opetussuunnitelmassa määritellään myös erityisen tuen järjestäminen ja toimintatavat, yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken, yhteistyö oppilaan ja huoltajan kanssa sekä oppilaan ja huoltajan kuulemiseen liittyvä menettely.

Oppilaan tukeen liittyvien hallintopäätösten tekijät määritellään opetuksen järjestäjän johtosäännössä²².

LAHDESSA

Ks. Kaavio 1. Oppimisen tuen järjestäminen ja etenemisjärjestys (Tuen kolmiportaisuus – prosessikaavio)

²¹ Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)

²² Kuntalaki (365/1995) 14 §

4.5 YKSILÖLLISET SUUNNITELMAT

4.5.1 OPPIMISSUUNNITELMA

Oppimissuunnitelma on suunnitelma oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin etenemisestä ja siinä tarvittavista opetusjärjestelyistä sekä oppilaan tarvitsemasta tuesta. Se on hyväksyttyyn opetussuunnitelmaan perustuva kirjallinen, pedagoginen asiakirja. Sitä voidaan tarvittaessa käyttää osana yleistä tukea ja sitä tulee käyttää tehostetun tuen aikana²³.

Oppimissuunnitelman tavoitteena on turvata oppilaalle hyvät edellytykset edetä opinnoissaan. Suunnitelma lisää opettajien tietoisuutta oppilaan tilanteesta ja helpottaa siten kunkin opettajan oman työn suunnittelua ja opettajien keskinäistä sekä kodin kanssa tehtävää yhteistyötä. Oppimissuunnitelmasta huoltaja saa itselleen tietoa ja voi siten paremmin tukea lastaan. Suunnitelman tarkoituksena on myös, että oppilas oppii vähitellen ottamaan vastuuta opiskelustaan ja saa oppimiseensa enemmän tavoitteellisuutta. Suunnitelma antaa pohjan oppilaan edistymisen arvioinnille. Oppimissuunnitelman avulla ei kuitenkaan oppiaineen oppimäärää voida yksilöllistää. Oppimäärän yksilöllistäminen vaatii erityisen tuen päätöksen.

Tehostettua tukea varten tehtävä oppimissuunnitelma perustuu pedagogisessa arviossa tuotettuun tietoon. Oppimissuunnitelman laativat opettajat yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat. Oppilaan osuus suunnittelussa kasvaa siirryttäessä perusopetuksen ylemmille luokille.

Tehostettua tukea varten laadittavan oppimissuunnitelman tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin oppilaan opetuksen ja tukitoimien järjestäminen edellyttää:

- oppilaan oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet
- oppilaan oppimiseen, työskentely- ja vuorovaikutustaitoihin sekä koulunkäyntiin liittyvät tavoitteet
- opiskelun erityiset painoalueet eri oppiaineissa
- pedagogiset ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, opiskelustrategiat, työskentelytavat, kommunikointitavat, erityiset apuvälineet, oppimateriaalit ja muu tuki
- fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen oppimisympäristöön liittyvät, oppilashuollolliset, ohjaukselliset tai muut ratkaisut
- moniammatillisen yhteistyön kuvaus ja eri toimijoiden vastualueet
- yhteistyön toteuttaminen oppilaan ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- edistymisen seuranta ja arviointi, oppilaan mahdollisuus osoittaa osaamisensa eri tavoin, arviointitavat ja ajankohdat sekä oppilaan itsearviointi
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet

Suunnitelman laadinnassa hyödynnetään oppilaalle mahdollisesti osana yleistä tukea laadittua oppimissuunnitelmaa sekä pedagogista arviota ja sen yhteydessä kerättyä tietoa. Mikäli oppilaalle on laadittu kuntoutussuunnitelma, myös sitä voidaan hyödyntää huoltajan luvalla. Ensimmäisen

²³ Perusopetuslaki 16 a § (642/2010)

luokan oppilaiden oppimis-suunnitelma voi rakentua lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelman pohjalle, jos sellainen on tehty.

Oppimissuunnitelmassa ei kuvata oppilaan henkilökohtaisia ominaisuuksia. Oppimissuunnitelmaan ei voi hakea muutosta valittamalla eikä muilla muutoksenhakukeinoilla.

Opetussuunnitelmassa voidaan päättää, että eri oppiaineiden opinnoissa voidaan edetä vuosiluokkiin jaetun oppimäärän sijasta oppilaan oman opinto-ohjelman mukaisesti²⁴. Jos tällainen hallintopäätös tehdään yksittäisen oppilaan kohdalla, tulee hänelle laatia oppimissuunnitelma. Siinä on mainittava opintokokonaisuudet, jotka sisältyvät oppilaan opinto-ohjelmaan, ja määriteltävä niiden suorittamisjärjestys, aikataulu sekä mahdolliset erityistavoitteet.

Oppilaan opiskelu voidaan järjestää erityisin opetusjärjestelyin, jos oppilaalla katsotaan joltakin osin ennestään olevan perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot ja taidot, jos perusopetuksen oppimäärän suorittaminen olisi oppilaalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen joltakin osin kohtuutonta tai se on perusteltua oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä²⁵. Erityisistä opetusjärjestelyistä tulee tehdä hallintopäätös, minkä jälkeen oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma.

Perusopetuksen 7-9 vuosiluokkien oppilas voidaan ottaa joustavan perusopetuksen toimintaan²⁶, minkä jälkeen hänelle tulee laatia oppimissuunnitelma. Oppimissuunnitelma sisältää soveltuvin osin samoja osa-alueita kuin tehostetun tuen aikana laadittava oppimissuunnitelma.

Lisäksi siinä kuvataan oppilaan joustavan perusopetuksen järjestäminen koulussa ja muissa oppimisympäristöissä.

Oppimissuunnitelma osana yleistä tukea

Jokaiselle oppilaalle voidaan laatia oppimissuunnitelma. Oppimissuunnitelma sisältää soveltuvin osin samoja osa-alueita kuin tehostettua tukea varten laadittava oppimissuunnitelma. Oppilasta varten pohditut tavoitteet ja tukitoimet hyödyttävät oppilaan oppimista ja kasvua. Oppilaan opiskelua voidaan myös syventää ja laajentaa oppimissuunnitelman avulla, silloin kun se on perusteltua oppilaan valmiuksien kannalta.

Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Oppilaalle, joka tarvitsee oppimisessaan tai koulunkäynnissään säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on annettava tehostettua tukea hänelle tehdyn oppimissuunnitelman mukaisesti. Oppilaalle järjestettävä tuki kirjataan oppimissuunnitelmaan.²⁷

Oppimissuunnitelma laaditaan aina oppilaalle, joka saa tehostettua tukea. Oppimissuunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä oppilaan ja huoltajan sekä tarvittaessa

²⁴ Perusopetusasetus (852/1998) 11 § 3 mom.

²⁵ Perusopetuslaki 18 § 1 mom.

²⁶ Perusopetusasetus 9 b § 1 mom. (1768/2009).

²⁷ Perusopetuslaki 16 a § (642/2010)

oppilaan muun laillisen edustajan kanssa²⁸. Tehostetun tuen vaiheessa opiskelun ja tukitoimien järjestelmällinen suunnittelu tukee oppilaan oppimista, kasvua ja kehitystä.

Erityinen tuki

Oppilaalle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, laaditaan oppimissuunnitelman sijasta henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Paikallisessa opetussuunnitelmassa päätetään, miten oppimissuunnitelmaa käytetään osana yleistä tukea. Opetussuunnitelmassa kuvataan tehostettuun tukeen liittyvä oppimissuunnitelman käyttö. Suunnitelmassa määritellään oppimissuunnitelman laadinta ja seuranta, toimintatavat, yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken sekä menettelytavat oppilaan ja huoltajan kanssa tehtävässä yhteistyössä. Suunnitelman sisältö kuvataan erikseen yleisen ja tehostetun tuen osalta.

LAHDESSA

Oppimissuunnitelmassa kuvataan, miten oppilaan opetus ja tukitoimet järjestetään. Se on työväline, joka kuvaa oppilaan oppimisedellytyksiä ja henkilökohtaisesti asetettuja tavoitteita mahdollisimman konkreettisesti ja selkeästi. Suunnitelman laadinta, toteuttaminen ja arviointi turvaavat oppilaan tarpeiden mukaiset opetusjärjestelyt ja mahdollisten tukipalveluiden toteutumisen. Suunnitelman laatii luokanopettaja/aineenopettaja/luokanvalvoja yhdessä erityisopettajan, huoltajien ja oppilaan kanssa. Se antaa myös huoltajille tietoa oppilaan oppimisesta ja koulunkäynnin järjestämisestä sekä oikeuden osallistua lapsen koulunkäynnin suunnitteluun ja arviointiin. Oppimissuunnitelmassa kaikki osapuolet sitoutuvat oppilaan oppimista tukevien järjestelyiden toteuttamiseen.

Oppimissuunnitelma voidaan laatia yleisen tuen aikana ja on laadittava aina tehostetun tuen piirissä olevalle oppilaalle. Valmistavassa opetuksessa oleville oppilaille laaditaan opinto-ohjelma tai oppimissuunnitelma. Kaikille esiopetuksessa oleville lapsille laaditaan oppimissuunnitelma, joka siirretään huoltajan suostumuksella perusopetukseen.

Oppimissuunnitelma laaditaan syksyllä ja arvioidaan keväällä yhdessä huoltajien kanssa. Esiopettaja ja perusopetuksessa luokanopettajat/luokanvalvojat vastaavat oppimissuunnitelman siirtämisestä seuraavaan kouluun.

Oppilaan/lapsen siirtyessä esiopetuksesta perusopetukseen, alakoulusta yläkouluun, peruskoulusta jatko-opintoihin on erityisen tärkeää miettiä tehostetun tuen tarve ja riittävyys.

4.5.2 HENKILÖKOHTAINEN OPETUKSEN JÄRJESTÄMISTÄ KOSKEVA SUUNNITELMA

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi oppilaalle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Suunnitelmasta tulee ilmetä oppilaan erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen.²⁹

²⁸ Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

²⁹ Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma on hyväksyttyyn opetussuunnitelmaan perustuva kirjallinen, pedagoginen asiakirja. Oppilaan opettajat laativat suunnitelman yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Tarvittavilta osin se valmistellaan moniammatillisena yhteistyönä.

Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman tehtävänä on tukea pitkäjänteisesti oppilaan yksilöllistä oppimis- ja kasvuprosessia. HOJKS on oppilaan oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvä tavoitesuunnitelma sekä suunnitelma opetuksen sisällöistä, pedagogisista menetelmistä ja muista tarvittavista tukitoimista.

HOJKS:in tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin oppilaan opetuksen ja tukitoimien järjestäminen edellyttää:

- oppilaan oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet
- oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin yleiset tavoitteet
- oppiaineet ja aineryhmät sekä valinnaiset opinnot, joita oppilas opiskelee sekä oppiaineiden vuosiviikkotuntimäärät
- opiskelun erityiset painoalueet niissä oppiaineissa, joissa oppilaalla on yleinen oppimäärä
- oppilaan muuhun kehitykseen, kuten sosioemotionaalisiin tai motorisiin taitoihin liittyvät tavoitteet
- edistymisen seuranta ja arviointi, oppilaan mahdollisuus osoittaa osaamisensa eri tavoin, arviointitavat ja ajankohdat sekä oppilaan itsearviointi
- pedagogiset ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, opiskelustrategiat, työskentelytavat, kommunikointitavat, erityiset apuvälineet, oppimateriaalit ja muu tuki
- fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen oppimisympäristöön liittyvät, oppilas-huollolliset, ohjaukselliset tai muut ratkaisut
- erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisten tulkitsemis- ja avustajapalveluiden, muiden opetuspalveluiden sekä tuki- ja kuntoutuspalveluiden järjestäminen ja eri toimijoiden vastualueet
- kuvaus oppilaan opetuksen järjestämisestä muun opetuksen yhteydessä ja/ tai erityisopetuksen ryhmässä
- kuvaus siitä, miten ja millä oppitunneilla erityisopetuksen ryhmässä pääsääntöisesti opiskeleva oppilas opiskelee yleisopetuksen ryhmässä
- moniammatillisen yhteistyön kuvaus ja eri toimijoiden vastualueet
- kuvaus oppilaan koulukuljetusten järjestelyistä ja vastuista sekä kuljetusta odottavan oppilaan ohjauksesta ja valvonnasta
- oppilaan mahdollinen osallistuminen aamu- ja iltapäivätoimintaan ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa
- yhteistyön toteuttaminen oppilaan ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet

Mikäli oppilas opiskelee yhdessä tai useammassa oppiaineessa yksilöllistetyn oppimäärän mukaan, HOJKS:in kirjaan edellä mainittujen yleisten kohtien lisäksi

- luettelo niistä oppiaineista, joissa oppilaalla on yksilöllistetty oppimäärä sekä näiden oppiaineiden tavoitteet ja keskeiset sisällöt
- edistymisen seuranta ja arviointi, oppilaan mahdollisuus osoittaa osaamisensa eri tavoin, arviointitavat ja ajankohdat sekä oppilaan itsearviointi niissä oppiaineissa, joissa oppilas opiskelee yksilöllistetyn oppimäärän mukaan

Mikäli oppilas opiskelee toiminta-alueittain, HOJKSiin kirjataan edellä mainittujen yleisten kohtien lisäksi

- kuvaus toiminta-alueittain opiskelevan oppilaan yksilöllisistä tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä toiminta-alueittain
- edistymisen seuranta ja arviointi, oppilaan mahdollisuus osoittaa osaamisensa eri tavoin, arviointitavat ja ajankohdat sekä oppilaan itsearviointi toiminta-alueittain

Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimisessa hyödynnetään oppilaalle osana tehostettua tukea tehtyä oppimissuunnitelmaa sekä pedagogista selvitystä ja sen yhteydessä kerättyä tietoa. Mikäli oppilaalle on laadittu kuntoutussuunnitelma, myös sitä voidaan hyödyntää huoltajan luvalla.

Henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa ei kuvata oppilaan henkilökohtaisia ominaisuuksia. HOJKS-asiakirjaan voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat. HOJKSiin ei voi hakea muutosta valittamalla eikä muilla muutoksenhakukeinoilla.

Suunnitelma tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, oppilaan tarpeiden mukaisesti³⁰. Henkilökohtaista opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa muutetaan aina oppilaan tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa. Kokemukset käytetyistä opetusjärjestelyistä, toimintatavoista ja tukipalveluista voidaan kirjata HOJKSiin, ja hyödyntää tätä tietoa suunnitelman toteutumista arvioitaessa. Jos oppilas siirtyy tehostetun tuen piiriin, hänelle laaditaan oppimissuunnitelma.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Opetussuunnitelmassa määritellään henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laadinta ja seuranta, toimintatavat, yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken sekä menettelytavat oppilaan ja huoltajan kanssa tehtävässä yhteistyössä.

LAHDESSA

HOJKS on erityistä tukea saavan oppilaan henkilökohtainen opetussuunnitelma. Se on oppilaan oppimiseen ja kehitykseen liittyvä tavoitesuunnitelma sekä suunnitelma pedagogisista menetelmistä ja muista tarvittavista tukitoimista. HOJKS laaditaan jokaiselle erityisen tuen päätöksen saaneelle oppilaalle.

HOJKS:n laatii opettaja yhteistyössä erityisopettajan, oppilaan ja hänen huoltajansa ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa erityisen tuen päätöksen jälkeen. Siinä hyödynnetään oppilaalle tehtyä oppimissuunnitelmaa.

Rehtori vastaa siitä, että kaikille erityisen tuen oppilaille laaditaan HOJKS ja että se päivitetään vähintään kerran lukuvuodessa.

³⁰ Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)

5. luku Oppimisen ja koulunkäynnin tukimuodot

Luvussa 5 kuvataan oppimisen ja koulunkäynnin eri tukimuodot ja niiden käyttö tuen eri tasoilla. Lisäksi luku sisältää joustavan perusopetuksen toimintaa koskevan osuuden. Luvussa kuvataan myös oppilashuolto ja turvallisuuden edistäminen.

5.1 Opetusjärjestelyihin liittyvä tuki

5.1.1 TUKIOPETUS

Oppilaalla, joka on tilapäisesti jäänyt jälkeen opinnoissaan tai muutoin tarvitsee oppimisessaan lyhytaikaista tukea, on oikeus saada tukiopetusta³¹. Tukiopetus tulee aloittaa heti, kun oppimiseen liittyvät vaikeudet on havaittu, jotta oppilas ei jäisi pysyvästi jälkeen opinnoissaan. Tukiopetuksella voidaan myös ehkäistä vaikeuksia ennakolta. Tukiopetusta tulee järjestää niin usein ja niin laajasti kuin oppilaan suoriutumisen kannalta on tarpeen. Tukiopetusta voidaan antaa tuen kaikilla tasoilla.

Koulutyö tulee suunnitella siten, että jokaisella oppilaalla on tukiopetusta tarvitessaan mahdollisuus siihen osallistua. Tukiopetusta annetaan joko oppilaan työjärjestyksen mukaisten, sellaisten oppituntien aikana, joihin tuen tarve liittyy, tai oppituntien ulkopuolella. Sitä voidaan antaa samanaikaisopetuksena oppilaan tavallisessa opetusryhmässä, pienryhmässä tai täysin yksilöllisesti. Myös erilaisia joustavia ryhmittelyjä voidaan käyttää tukiopetuksen toteuttamisessa oppituntien aikana.

Tukiopetus on eriyttämisen muoto, jolle ovat ominaisia yksilöllisesti suunnitellut tehtävät, ajankäyttö ja ohjaus. Tukiopetuksen järjestämisessä tulee käyttää monipuolisia menetelmiä ja materiaaleja, joiden avulla voidaan löytää uusia tapoja lähestyä opittavaa asiaa.

Aloitteen tukiopetuksen antamisesta oppilaalle tekee ensisijaisesti opettaja. Tukiopetusta on pyrittävä järjestämään yhteisymmärryksessä oppilaan ja huoltajan kanssa. Heille annetaan tietoa tukiopetuksen toteuttamistavoista ja merkityksestä oppimiselle ja koulunkäynnille.

Tukiopetus yleisen tuen aikana

Jokaisen opettajan tehtävänä on seurata oppilaan oppimista ja kasvua sekä mahdollista tuen tarpeen ilmenemistä. Tuen tarve voi johtua poissaoloista tai tilapäisistä oppimiseen tai koulunkäyntiin liittyvistä vaikeuksista.

LAHDESSA

Koulun lukuvuosisuunnitelmaan merkitään tarvittava resurssi tukiopetuksen järjestämiseksi. Koulussa määritellään, miten tukiopetus järjestetään. Tukiopetusta voi antaa luokanopettaja, erityisopettaja tai aineenopettaja.

Tukiopetus yleisen tuen aikana

Jokaisen opettajan tehtävänä on seurata oppilaan oppimista ja kasvua sekä mahdollista tuen tarpeen ilmenemistä. Tuen tarve voi johtua poissaoloista tai tilapäisistä oppimiseen tai koulunkäyntiin liittyvistä vaikeuksista.

³¹ Perusopetuslaki 16 § 1 mom. (642/2010)

LAHDESSA

Tukiopetuksen tavoitteena on yleisen tuen aikana oppilaan eteneminen opinnoissaan vuosiluokkansa oppimäärän mukaisesti silloin, kun oppilas on tilapäisesti jäänyt jälkeen opinnoissaan tai muutoin tarvitsee oppimisessaan lyhytaikaista tukea. Oppilaan huoltajalle tiedotetaan tukiopetuksen järjestämisestä.

Tukiopetus tehostetun tuen aikana

Ennen tehostetun tuen aloittamista, osana pedagogista arviota, arvioidaan yleisen tuen aikana annetun tukiopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä tukiopetuksen tarve jatkossa. Tehostetun tuen alkaessa tehtävään oppimissuunnitelmaan kirjataan oppilaan tarvitsema tukiopetus, sen tavoitteet ja järjestäminen. Tuki-opetuksella voidaan edelleen vastata esimerkiksi poissaoloista johtuviin tilapäisiin tuen tarpeisiin.

LAHDESSA

Tehostetun tuen aikana annettavan tukiopetuksen tavoitteena on oppilaan eteneminen opinnoissaan vuosiluokkansa oppimäärän mukaisesti silloin, kun oppilas on tilapäisesti jäänyt jälkeen opinnoissaan tai muutoin tarvitsee oppimisessaan lyhytaikaista tukea tehostetun tuen aikana. Tukiopetuksen tavoitteet ja järjestämisen periaatteet kirjataan oppilaalle laadittavaan oppimissuunnitelmaan.

Oppilaan huoltajalle tiedotetaan tukiopetuksen järjestämisestä.

Tukiopetus erityisen tuen aikana

Ennen erityisen tuen päätöstä, osana pedagogista selvitystä, arvioidaan tehostetun tuen aikana annetun tukiopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä tukiopetuksen tarve jatkossa. Erityisen tuen alkaessa oppilaan tarvitsema tukiopetus, sen tavoitteet ja järjestäminen kirjataan HOJKSiin. Tukiopetuksella voidaan edelleen vastata esimerkiksi poissaoloista johtuviin tilapäisiin tuen tarpeisiin.

LAHDESSA

Erityisen tuen aikana tukiopetuksen tavoitteena on oppilaan eteneminen opinnoissaan vuosiluokkansa oppimäärän mukaisesti silloin, kun oppilas on tilapäisesti jäänyt jälkeen opinnoissaan tai muutoin tarvitsee oppimisessaan lyhytaikaista tukea.

Tukiopetuksen tavoitteet ja järjestämisen periaatteet kirjataan oppilaalle laadittavaan henkilökohtaiseen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan (HOJKS:iin).

Oppilaan huoltajalle tiedotetaan tukiopetuksen järjestämisestä.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Tukiopetuksen keskeiset tavoitteet, toimintatavat tukiopetuksen järjestämisessä, yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken sekä oppilaalle ja huoltajille tiedottamiseen ja oppilaan ja

huoltajan kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat määritellään paikallisessa opetussuunnitelmassa.

5.1.2 OSA-AIKAINEN ERITYISOPETUS

Oppilaalla, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun opetuksen ohessa³². Osa-aikaisella erityisopetuksella voidaan parantaa oppilaan oppimisedellytyksiä ja ehkäistä oppimisen eri alueisiin liittyvien ongelmien kasvua. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan esimerkiksi oppilaille, joilla on kielellisiä tai matemaattisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, oppimisvaikeuksia yksittäisissä oppiaineissa, vaikeuksia opiskelutaidoissa, sosiaalisissa taidoissa tai koulunkäynnissä. Opetuksen järjestäjän tulee huolehtia, että osa-aikaista erityisopetusta varten on tarvittavaa ja riittävää erityispedagogista osaamista.

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään oppilaan saamaan muuhun opetukseen. Osa-aikainen erityisopetus suunnitellaan ja oppilaan oppimista arvioidaan opettajien yhteistyönä. Osa-aikaista erityisopetusta voidaan antaa kaikilla tuen tasoilla.

Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamistavoista tiedotetaan oppilaille ja huoltajille. Osa-aikainen erityisopetus pyritään järjestämään yhteisymmärryksessä oppilaan ja huoltajan kanssa. Huoltajan tuki opetuksen onnistuneessa toteuttamisessa on keskeinen. Osa-aikaisen erityisopetuksen järjestämisen suunnittelussa tehdään tarvittaessa yhteistyötä myös oppilashuollon palveluista vastaavien kanssa.

Osa-aikainen erityisopetus osana yleistä tukea

Osa-aikaisen erityisopetuksen avulla voidaan vahvistaa oppimiseen tarvittavia perustaitoja. Oppilaan oppimisen vaikeuksiin vaikuttavia tekijöitä tulee arvioida ja oppilaan tulee saada tarvitessaan osa-aikaista erityisopetusta.

Osa-aikainen erityisopetus tehostetun tuen aikana

Tehostetun tuen aikana osa-aikaisen erityisopetuksen merkitys tukimuotona yleensä vahvistuu. Ennen tehostetun tuen aloittamista, osana pedagogista arviota, arvioidaan oppilaan yleisen tuen aikana saaman osa-aikaisen erityisopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä tarve osa-aikaiseen erityisopetukseen jatkossa. Tehostetun tuen alkaessa tehtävään oppimissuunnitelmaan kirjataan oppilaan tarvitsema osa-aikainen erityisopetus, sen tavoitteet ja järjestäminen.

Osa-aikainen erityisopetus erityisen tuen aikana

Oppilas voi saada osa-aikaista erityisopetusta myös erityisen tuen aikana riippumatta siitä opiskeleeko hän yleisopetuksen ryhmässä tai erityisryhmässä. Oppilaan aiemmin saaman osa-aikaisen erityisopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä tarve osa-aikaiseen erityisopetukseen arvioidaan osana pedagogista selvitystä. Oppilaan tarvitsema osa-aikainen erityisopetus, sen tavoitteet ja järjestäminen kirjataan HOJKSiin.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta.

³² Perusopetuslaki 16 § 2 mom. (642/2010)

Osa-aikaisen erityisopetuksen keskeiset tavoitteet, toimintatavat opetuksen järjestämisessä, yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken, huoltajille tiedottamiseen sekä oppilaan ja huoltajan kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat määritellään opetussuunnitelmassa.

LAHDESSA

Oppilaalla, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun opetuksen ohessa (Perusopetuslaki 16 § 2 mom. 642/2010).

Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on tukea oppilasta selviytymään opiskelusta mahdollisimman pitkälle tavallisessa luokka- ja kouluympäristössä. Erityisesti koulunkäynnin alkuvaiheessa pyritään kasvun ja oppimisen riskitekijöiden tunnistamiseen, ennaltaehkäisemiseen ja korjaamiseen.

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan pääosin koulutuntien aikana joko yksilöllisesti tai pienryhmässä, erillisessä tilassa tai oppilaan omassa luokassa samanaikaisopetuksena.

Osa-aikaista erityisopetusta voi saada esimerkiksi oppilas, jolla on kielellisiä tai matemaattisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, oppimisvaikeuksia yksittäisissä oppiaineissa, vaikeuksia opiskelutaidoissa, sosiaalisissa taidoissa tai koulunkäynnissä.

Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään oppilaan saamaan muuhun opetukseen. Osa-aikainen erityisopetus suunnitellaan ja oppilaan oppimista arvioidaan opettajien yhteistyönä. Osa-aikaista erityisopetusta voidaan antaa kaikilla tuen tasoilla.

Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamisesta tiedotetaan koulukohtaisesti päätettävien tavoin oppilaille ja huoltajille. Osa-aikainen erityisopetus pyritään järjestämään yhteisymmärryksessä oppilaan ja huoltajan kanssa. Suunnittelussa tehdään tarvittaessa yhteistyötä myös koulun oppilashuoltoryhmän kanssa.

Osa-aikainen erityisopetus osana yleistä tukea

Osa-aikaisen erityisopetuksen avulla voidaan vahvistaa oppimiseen tarvittavia perustaitoja. Oppilaan oppimisen vaikeuksiin vaikuttavia tekijöitä arvioidaan ja oppilaalle järjestetään tarvittaessa osa-aikaista erityisopetusta edellä kuvatun tavoin.

Osa-aikainen erityisopetus tehostetun tuen aikana

Koulun oppilashuoltoryhmässä päätetään tehostetun tuen järjestämisestä oppilaalle. Tehostetun tuen aikana osa-aikaisen erityisopetuksen merkitystä tukimuotona vahvistetaan. Ennen tehostetun tuen aloittamista, osana pedagogista arviota, arvioidaan oppilaan yleisen tuen aikana saaman osa-aikaisen erityisopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä tarve osa-aikaiseen erityisopetukseen jatkossa. Tehostetun tuen alkaessa tehtävään oppimissuunnitelmaan kirjataan oppilaan tarvitsema osa-aikainen erityisopetus, sen tavoitteet ja järjestäminen. Oppimissuunnitelman tekee luokanopettaja/aineenopettaja/ luokanvalvoja yhteistyössä erityisopettajan kanssa. Suunnitelman laadintaan osallistuvat myös oppilas, huoltaja ja tarvittaessa muita asiantuntijoita.

Osa-aikainen erityisopetus erityisen tuen aikana

Oppilaan aiemmin saaman osa-aikaisen erityisopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä tarve osa-aikaiseen erityisopetukseen arvioidaan osana pedagogista selvitystä. Oppilas voi saada yksilöllisesti suunniteltua osa-aikaista erityisopetusta myös erityisen tuen aikana riippumatta siitä opiskeleeko hän yleisopetuksen ryhmässä vai erityisryhmässä. Oppilaan tarvitsema osa-aikainen erityisopetus, sen tavoitteet ja järjestäminen kirjataan HOJKSiin. Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman tekee luokanopettaja/aineenopettaja/luokanvalvoja yhteistyössä erityisopettajan kanssa. Suunnitelman laadintaan osallistuvat myös oppilas, huoltaja ja tarvittaessa muita asiantuntijoita.

5.1.3 ERITYISOPETUS

Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta oppilaan tarvitsemasta, perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta³³. Erityisopetus on erityisen tuen keskeinen pedagoginen osa-alue ja sen tehtävänä on tukea oppilaan oppimista. Sellaisen oppilaan, jolle on tehty erityisen tuen päätös, opetus ja muu tuki annetaan hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti. HOJKS on erityisen tuen päätöksen suunnitelmallista toimeenpanoa ohjaava pedagoginen asiakirja. Siinä ratkaistaan erityisopetuksen järjestämiseen liittyvät seikat ja opetuksen keskeiset tavoitteet, sisällöt sekä oppimisympäristöön ja opetusmenetelmiin liittyvät tekijät siten kuin HOJKSin laatimisen yhteydessä luvussa 4.5.2 on ohjeistettu.

Erityisopetus järjestetään oppilaan etu ja opetuksen järjestämisedellytykset huomioon ottaen muun opetuksen yhteydessä tai osittain tai kokonaan erityis-luokalla tai muussa soveltuvassa paikassa. Erityisopetuksessa voidaan poiketa oppiaineista ja niitä koskevasta valtakunnallisesta tuntijaosta sen mukaan kuin erityistä tukea koskevassa päätöksessä määrätään.³⁴ Opetusryhmiä muodostettaessa tulee ottaa huomioon, että kaikki oppilaat voivat saavuttaa opetussuunnitelmassa asetetut tavoitteet³⁵. Opetusryhmien muodostamisesta säädetään tarkemmin perusopetusasetuksessa³⁶.

³³ Perusopetuslaki 17 § 1 mom. (642/2010)

³⁴ Perusopetuslaki 17 § 1 ja 2 mom. (642/2010)

³⁵ Perusopetuslaki 30 § 2 mom.

³⁶ Perusopetusasetus 2 § (893/2010)

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Erityisopetuksesta päätetään erityistä tukea koskevan päätöksen yhteydessä, joka on kuvattu luvussa 4.3. Opetussuunnitelmassa määritellään toimintatavat erityisopetuksen järjestämisessä, yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken sekä yhteistyö oppilaan ja huoltajan kanssa.

LAHDESSA

Erityisopetuksen kehittämisestä ja resurssien suunnittelusta on päävastuu erityisopetuksen koordinaattorilla joka toimii yhteiset palvelut -yksikön erityisen tuen tiimin puheenjohtajana.

Erityisopetuksesta päätetään erityistä tukea koskevan päätöksen yhteydessä, joka on kuvattu luvussa 4.3.

Huoltaja anoo lapselleen erityisen tuen päätöstä opetus- ja kasvatustoimialalta. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä myös pedagogisen selvityksen ja asiantuntijalausunnon perusteella, kun huoltajaa on kuultu.

Rehtori huolehtii yhteistyössä oppilashuoltoryhmän kanssa erityisen tuen päätökseen liittyvistä valmisteluista. Perustana ovat opetushenkilöstön ja tarvittavien asiantuntijoiden näkemykset oppilaan erityisen tuen tarpeesta, joihin liittyvät myös oppilaalle soveltuva oppimisympäristö ja muut perusopetuslaissa määritellyt tukimuodot.

Erityinen tuki pyritään järjestämään lähikoulussa, mikäli se on mahdollista.

Erityinen tuki yleisopetuksessa

Mikäli erityisen tuen piirissä oleva oppilas opiskelee yleisopetuksessa, täytyy opetusryhmän rakenne ja toimintaedellytykset suunnitella etukäteen tarkoin. Toimintaedellytyksillä tarkoitetaan esimerkiksi tilaratkaisuja, joustavia opetusryhmittelyjä, avustajapalveluja sekä erityisopettajan tukea.

Erityinen tuki erityisryhmässä

Oppilaan opetus järjestetään erityisryhmässä mikäli erityisen tuen tarve sitä edellyttää. Erityisryhmä voi olla oman alueen alueellinen erityisluokka tai kaupungin keskitetty erityisluokka tai muu vastaava erityisryhmä.

Alueellisilla erityisluokilla tarjotaan erityisopetusta oppilaille, joilla on kokoaikaisen tuen tarve 1-3 vuoden ajan. Toiminta tapahtuu kiinteässä yhteistyössä muun koulun kanssa ja oppilaat opiskelevat mahdollisuuksiensa mukaan yleisopetuksen ryhmissä. Tavoitteena on, että oppilas voisi jossain vaiheessa siirtyä kokonaan yleisopetuksen ryhmään.

Keskitetyt erityisluokat

Jos oppilas tarvitsee erityistä tukea pitkäkestoisesti, tuki voidaan järjestää keskitetyn erityisopetuksen luokassa Keskitetyn erityisopetuksen luokille oppilaat tulevat koko Lahden kaupungin alueelta, joillekin erityisluokille ja sairaalaopetukseen myös koko Päijät-Hämeen alueelta.

Keskitetyn erityisluokkaopetuksen tavoitteena on kuntouttaa

- laaja-alaisia ja/tai kehitysviivästyästä johtuvia oppimisvaikeuksia
- sosiaalisia taitoja ja tunne-elämän kehitystä
- oppimisen neurologisia erityisvaikeuksia (esim. vaikea hahmotus- tai tarkkaavaisuushäiriö, liikuntavamman, näkövamman, pitkäaikaissairaus)
- kielellisiä erityisvaikeuksia (viittovat oppilaat, kuulovammaisten opetus)

Lahdessa (lukuvuosi 2011-2012) toimivat erityisluokat on kuvattu liitteessä 5.

Lahden perusopetuksen ulkopuolella tapahtuva erityisopetus

Lahtelaisia oppilaita käy koulua myös muualla kuin Lahden kaupungin erityisluokilla.

Etappi-luokat

Lahti on mukana Etappi-luokkatoiminnassa. Päijät-Hämeen kuntien yhteiset Etappi-luokat toimivat Hollolan Kankaan koulun yhteydessä. Etappi-luokat on suunniteltu kahdelletoista vaativaa erityisopetusta tarvitsevalle oppilaalle, jotka tarvitsevat psykososiaalisissa ongelmissaan kriisiapua, lyhytaikaista selvittelyä tai pidempiaikaista apua. Luokat voivat toimia opetuspaikkana myös silloin, kun jonotetaan sairaalatutkimuksiin tai siirrytään pitkältä sairaalan hoitajaksolta takaisin omaan kouluun. Etappi-jaksolla olevan oppilaan lähettäjäkunnan kanssa tehdään jakson aikana tiivistä yhteistyötä tavoitteena luoda edellytykset koulunkäyntiin omassa kunnassa.

Sylvia-koti

Sylvia-koti tarjoaa yksityistä yhdeksänvuotista perusopetusta kehitysvammaisille lapsille.

Mentoritoiminta

Lahdessa toimii neljä erityisluokanopettajaa mentoreina, joiden tehtävänä on tukea ja konsultoida opettajia ja heidän huoltajiaan oppilaan koulunkäyntiin liittyvissä solmukohdissa pääsääntöisesti yleisen ja tehostetun tuen vaiheessa.

5.1.4 OPPIAINEEN OPPIMÄÄRÄN YKSILÖLLISTÄMINEN JA OPETUKSESTA VAPAUTTAMINEN

Opetus järjestetään ottaen huomioon oppilaiden edellytykset ja se voi perustua erilaajuisiin oppimääriin³⁷. Ensisijaisena tavoitteena on tukea oppilaan opiskelua yleisen ja tehostetun tuen avulla siten, että yleisen oppimäärän mukaiset tavoitteet on mahdollista saavuttaa kaikissa oppiaineissa. Esimerkiksi eriyttämisen avulla oppilaan opiskelua voidaan tukea keskittymällä oppiaineen ydinsisältöihin. Mikäli edes ydinsisältöihin liittyvien tavoitteiden saavuttaminen hyväksytysti ei tuesta huolimatta ole oppilaalle mahdollista, yhden tai useamman oppiaineen oppimäärä voidaan yksilöllistää. Kieli- ja kulttuuritausta, poissaolot, motivaation puute tai esimerkiksi puutteellinen opiskelutekniikka eivät sellaisenaan voi olla syynä oppimäärän yksilöllistämiseen, vaan oppilasta tulee tukea näissä asioissa muilla sopivilla tavoilla. Oppilaalle ja huoltajalle tulee selvittää yksilöllistettyjen oppimäärien mahdolliset vaikutukset jatko-opintoihin.

³⁷ Perusopetuslaki 3 § 2 mom. (477/2003) ja 11 § 1 mom. (453/2001)

Oppiaineen oppimäärän yksilöllistäminen merkitsee oppilaan oppimiselle asetettavan tavoitetason määrittelyä hänen omien edellytystensä mukaiseksi. Tavoitteiden tulee kuitenkin olla oppilaalle riittävän haasteellisia.

Oppimäärän yksilöllistämistä määrätään erityisen tuen päätöksessä. Oppimäärää ei voida yksilöllistää ilman erityisen tuen päätöstä. Ennen erityisen tuen päätöstä tehdään pedagoginen selvitys, joka sisältää arvion oppilaan erityisen tuen tarpeesta. Jos pedagogisessa selvityksessä todetaan, että oppilaan ei tukitoimista huolimatta arvioida saavuttavan oppiaineessa yleisen oppimäärän mukaisia tavoitteita hyväksytysti, oppiaineen oppimäärä yksilöllistetään. Kunkin oppiaineen kohdalla arvioidaan erikseen, voiko oppilas opiskella oppiainetta yleisen oppimäärän mukaan vai tuleeko oppiaineen oppimäärä yksilöllistää. Jos yksilöllistettävien oppiaineiden määrää on tarpeen myöhemmin lisätä tai vähentää, tehdään uusi pedagoginen selvitys ja sen pohjalta uusi erityisen tuen päätös.

Niiden oppiaineiden, joissa oppilaan oppimäärä on yksilöllistetty, tavoitteet, keskeiset sisällöt, oppilaan edistymisen seuranta ja arviointi kuvataan oppilaan HOJKSissa. Kunkin oppiaineen opetuksesta vastaava opettaja tai, jos opettajia on useita, opettajat yhdessä laativat edellä mainitut HOJKSin sisällöt. Yksilöllistetyn oppimäärän tavoitteet ja sisällöt johdetaan oppiaineen luokkasteen yleisistä tavoitteista ja sisällöistä, usein myös alempien luokkien tavoitteita ja sisältöjä soveltamalla. Oppilaan opiskelua voidaan tukea lisäksi sopivilla opiskelumateriaaleilla, -välineillä ja -menetelmillä sekä pedagogisilla järjestelyillä.

Jos oppilas opiskelee yksilöllistettyjen oppimäärien mukaan, varustetaan kyseisen oppiaineen numeroarvosana ja sanallinen arvio tähdellä (*) sekä opintojen aikaisessa että päättöarvioinnissa. Todistuksen lisätietoja -kohtaan tulee maininta siitä, että oppilas on opiskellut tähdellä merkityt oppiaineet yksilöllistetyn oppimäärän mukaan.

Oppimäärän yksilöllistäminen on ensisijainen vaihtoehto ennen oppilaan vapauttamista oppimäärän suorittamisesta. Vapauttamiseen oppimäärän opiskelusta tulee olla erityisen painavat syyt. Vapauttamisesta tehdään perusopetuslain 18 §:ssä tarkoitettu hallintopäätös. Oppilaalle, joka on muutoin kuin tilapäisesti vapautettu jonkin aineen opiskelusta, tulee järjestää vastaavasti muuta opetusta tai ohjattua toimintaa³⁸. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden oppiaineiden opiskelusta vapauttaminen kuvataan luvussa 5.1.5.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Opetussuunnitelmassa määritellään oppimäärän yksilöllistämiseen liittyvät toimintatavat osana pedagogisen selvityksen laadintaa, erityisen tuen päätöstä ja HOJKSin laatimista.

LAHDESSA

Ennen oppiaineen yksilöllistämistä on oppilaalle järjestettävä ko. oppiaineen opetusta tehostetun tuen keinoin. Mikäli oppilas ei saavuta yleisopetuksen tavoitteita tehostetusta tuesta huolimatta, voidaan harkita oppiaineen yksilöllistämistä (pedagoginen selvitys). Kun oppilaan oppiaineen oppimäärä yksilöllistetään ensimmäistä kertaa, tarvitaan aina asiantuntijalausunto.

Jos yksilöllistettävien oppiaineiden määrää on tarpeen myöhemmin vähentää tai lisätä, tehdään uusi pedagoginen selvitys ja sen pohjalta uusi erityisen tuen päätös.

³⁸ Perusopetusasetus 5 § 1 mom.

Erilajuisiin oppimääriin perustuva opetus voidaan antaa yleisopetuksen tai erityisopetuksen ryhmässä. Yksilöllistettyjen oppiaineiden tavoitteet ja menetelmät kirjataan oppilaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan (HOJKS).

Oppiaineesta vapauttaminen vaatii aina erityisen painavan syyn ja tulee perustua asiantuntijalausuntoon.

5.1.5 PIDENNETTY OPPIVELVOLLISUUS

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin ja kestää 11 vuotta³⁹.

Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleville oppilaille annettavassa erityisopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta⁴⁰. Tarkoitus on vahvistaa oppilaan valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perus-opetuksessa mahdollisimman hyvin.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Heitä ovat muun muassa näkö- ja kuulovammaiset sekä muutoin ruumiillisesti tai henkisesti vaikeasti vammaiset tai kehityksessään viivästyneet lapset. Myös vaikea sairaus voi olla syynä pidennettyyn oppivelvollisuuteen.⁴¹

Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta. Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus saada esiopetusta.⁴² Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella tämä oikeus alkaa sen vuoden syys-lukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Päätös oppivelvollisuuden pidentämisestä tarvitaan ennen esiopetuksen alkua, jotta oikeus siihen voi toteutua.

Lapsen ohjautuminen riittävän varhain tuen piiriin edellyttää yhteistyötä eri hallintokuntien välillä. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista ja valinnan vaikutuksista. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden opetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti seuraavilla tavoilla:

- Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.

³⁹ Perusopetuslaki 25 § 2 mom.

⁴⁰ Perusopetuslaki 9 § 2 mom.

⁴¹ Hallituksen esitys Eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 86/1997)

⁴² Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010) ja 26 a § 1 mom. (1288/1999)

- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin⁴³ eli sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.

Pidennetyt oppivelvollisuuden piirissä olevalle, erityistä tukea saavalle lapselle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma esiopetuksen alkaessa. Pidennetyt oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden opetus voidaan tarvittaessa järjestää siten, ettei yhteisenä aineena opeteta toista kotimaista kieltä eikä vierasta kieltä, oppiaineita voidaan yhdistää oppiainekokonaisuuksiksi ja jakaa osa-alueisiin siten kuin paikallisessa opetussuunnitelmassa määrätään⁴⁴.

Jos oppilas ei enää kuulu pidennetyt oppivelvollisuuden piiriin, tulee tehdä päätös pidennetyt oppivelvollisuuden päättämisestä, jolloin oppilas siirtyy yleisen oppivelvollisuuden piiriin.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Opetussuunnitelmassa määritellään pidennetyt oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden opetuksen järjestäminen, toimintatavat, yhteistyö esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen kanssa, muu yhteistyö sekä eri toimijoiden vastuut ja työnjako, yhteistyö oppilaan ja huoltajan kanssa sekä oppilaan ja huoltajan kuulemiseen liittyvä menettely. Opetussuunnitelmassa päätetään myös, miten oppiaineita mahdollisesti yhdistetään oppiainekokonaisuuksiksi tai jaetaan osa-alueisiin.

LAHDESSA

Opetus- ja kasvatustoiminta päätetään oppilaan ottamisesta pidennettyyn oppivelvollisuuteen hänelle toimitettujen asiakirjojen perusteella (huoltajan hakemus ja asiantuntijalausunto). Pidennetyt oppivelvollisuuden piirissä olevat oppilaat suorittavat esiopetuksen pääasiassa päiväkotien esiopetusryhmissä. Poikkeustapauksissa esiopetuksen voi suorittaa myös perusopetuksen opetusryhmän yhteydessä.

Ennen perusopetuksen alkamista on arvioitava, kuuluuko oppilas edelleen pidennetyt oppivelvollisuuden piiriin. Erityisen tuen päätös voidaan jättää voimaan, vaikka tehdään päätös pidennetyt oppivelvollisuuden päättämisestä.

Pidennetyt oppivelvollisuuden piirissä olevan oppilaan koulun aloittaminen suunnitellaan tarkasti yhteistyössä huoltajien, esiopetuksen, koulun ja asiantuntijoiden kanssa. Oppilas voi aloittaa koulunsa erityisoppilaana yleisopetuksen ryhmässä, alueellisella erityisluokalla tai keskitetyssä erityisopetuksessa. Jos pidennetyt oppivelvollisuuden piirissä oleva oppilas aloittaa oppivelvollisuutensa alkuluokalla (esiopetusluokalla) tulee hänelle tehdä lykkäyspäätös.

Jos pidennetyt oppivelvollisuuden piirissä oleva oppilas opiskelee erityisluokalla, on erityisluokan oppilasmäärä 8 oppilasta, mikäli ko. ryhmässä on 5 tai useampia pidennetyt oppivelvollisuuden päätöksen piiriin kuuluvia oppilaita. Vaikeammin kehitysvammaisten oppilaiden kohdalla ryhmäkoko on asetuksen mukaisesti 6 oppilasta.

⁴³ Perusopetuslaki 27 §

⁴⁴ Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (Tuntijakoasetus) (1435/2001) 9 § 2 mom.

Jos pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleva oppilas opiskelee yleisopetuksen ryhmässä, ryhmän koko on 20 oppilasta.

Kunkin pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan oppilaan osalta ratkaisut toisen kotimaisen kielen tai vieraan kielen opiskelusta vapauttamisesta tehdään yksilöllisesti. Samoin päätökset oppiaineiden yhdistämisestä oppiainekokonaisuuksiksi ja osa-alueisiin jakamisesta tehdään yksilöllisesti ja kirjataan HOJKS:iin. Yleistavoitteena on se, että pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevat oppilaat voisivat saada perusopetuksen oppimäärän mahdollisimman laajasti suoritettua, jotta jatko-opintoihin siirryttäessä oppilas olisi samassa asemassa muiden oppilaiden kanssa.

Jos oppilas ei enää kuulu pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin, tulee tehdä päätös pidennetyn oppivelvollisuuden päättämisestä, jolloin oppilas siirtyy yleisen oppivelvollisuuden piiriin.

Koulunkäynnin poikkeava aloittaminen

Koulun aloittaminen vuotta säädettyä aikaisemmin tai vuoden säädettyä myöhemmin on mahdollista asiantuntijalausannon ja vanhempien hakemuksen perusteella. Rehtori tekee asiasta päätöksen.

5.1.6 TOIMINTA-ALUEITTAIN OPISKELU

Vaikeimmin kehitysvammaisten oppilaiden opetus voidaan järjestää oppiainejaon sijasta toiminta-alueittain⁴⁵. Myös muulla tavoin vammaisen tai vakavasti sairaan oppilaan opetus voi olla oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä perusteltua järjestää toiminta-alueittain⁴⁶. Opetuksen järjestämisestä oppiainejaon sijasta toiminta-alueittain päätetään erityisen tuen päätöksessä⁴⁷. Opetussuunnitelmaan kuuluvat toiminta-alueet ovat motoriset taidot, kieli ja kommunikaatio, sosiaaliset taidot, päivittäisten toimintojen taidot ja kognitiiviset taidot.

Opetuksen järjestäminen perustuu kokonaisvaltaisten tavoitteiden määrittelyyn, oppilasryhmässä tapahtuvan vuorovaikutuksen edistämiseen sekä toimivan ja motivoivan oppimisympäristön kehittämiseen. Opetuksen suunnittelun lähtökohtana ovat oppilaan vahvuudet ja tavoitteena oppilaan koko potentiaalin käyttöön saaminen. Koulupäivän eri toimintoja hyödynnetään oppimisessa. Toiminta-alueittain opiskelevan oppilaan kunkin toiminta-alueen tavoitteet ja keskeiset sisällöt sekä edistymisen seuranta ja arviointi kuvataan henkilökohtaisessa opetuksen järjestämisestä koskevassa suunnitelmassa. Tavoitteet asetetaan yksilöllisesti siten, että ne ovat saavutettavissa olevia ja oppilaalle mielekkäitä.

Toiminta-alueet voivat sisältää yksittäisen oppiaineen tavoitteita ja sisältöjä, jos oppilaalla on vahvuuksia jossakin yksittäisessä oppiaineessa. Opetuksen toteuttamisessa eri toiminta-alueiden sisältöjä voidaan yhdistää. Toiminta-alueittain järjestettyyn opetukseen liittyy aina myös kuntouttavia ja hoitavia elementtejä.

Opetuksen suunnittelu ja toteuttaminen edellyttää oppilaan opettajien, muun henkilöstön ja eri asiantuntijoiden välistä yhteistyötä.

⁴⁵ Tuntijakoasetus 9 § 3 mom.

⁴⁶ Perusopetuslaki 18 § 1 mom.

⁴⁷ Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642/2010)

Toiminta-alueittain järjestetyssä opetuksessa arviointi tapahtuu toiminta-alueittain. Arviointi annetaan aina sanallisena. Mikäli jokin toiminta-alue sisältää yksittäisen oppiaineen tavoitteita ja sisältöjä, tämä voidaan kuvata osana sanallista arviointia tai todistuksen liitteessä.

Motoristen taitojen oppimisen tavoitteena on vahvistaa oppilaan kehon hahmotusta, edistää kokonais- ja hienomotoristen taitojen kehittymistä sekä antaa mahdollisuuksia monipuolisesti harjoitella taitoja arjen eri tilanteissa. Motoristen taitojen opetuksen tulee sisältää motoristen toimintojen suunnittelun ja ohjauksen, tasapainon, koordinaation, rytmin, kestävyuden ja lihasvoiman kehittämiseen liittyviä osa-alueita.

Kommunikaatiotaitojen oppimisen lähtökohtana on kontaktin muodostuminen oppilaan kanssa ja sen pohjalle rakentuva kommunikoinnin ymmärtämisen ja tuottamisen harjoittelu. Tavoitteena on, että oppilas on vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, tulee ymmärretyksi ja ymmärtää itsekin muita ryhmän oppilaita ja aikuisia. Oppilalle turvataan mahdollisuus käyttää itselleen luonteenomaisia tapoja kommunikoida. Oppilaalla tulee olla käytettävissään vaihtoehtoisia kommunikaatiokeinoja. Kielen ja kommunikaation opetus sisältää kielellistä tietoisuutta, ilmaisua, käsite- ja sanavarastoa, viittomien, merkkien, symbolien, kirjainten ja sanojen tunnistamista ja käyttöä sekä ajattelua kehittäviä osa-alueita. Kommunikaatiotaitoja harjoitellaan eri tilanteissa koulupäivän aikana.

Sosiaalisten taitojen oppimisen tavoitteena on oppilaan vuorovaikutustaitojen kehittyminen. Opetuksen tulee sisältää sosiaalisissa ympäristöissä toimimista sekä vuorovaikutus- ja tunnetaitojen harjoittelua tukevia osa-alueita. Oppilaan itsetuntemusta ja oppimismotivaatiota tuetaan luomalla edellytykset onnistumisen kokemuksiin ja vahvistamalla myönteistä sosiaalisen oppimisen ilmapiiriä.

Kognitiivisten taitojen oppimisen tavoitteena on, että oppilas aktivoituu ja oppii käyttämään aistejaan ympäröivän todellisuuden hahmottamiseen. Opetuksen tulee tukea oppimiseen, muistamiseen ja ajattelemiseen liittyvien prosessien kehittymistä. Kognitiivisten taitojen tulee sisältää aistien stimulointia ja harjoittamista, valinnan, luokittelun, ongelmanratkaisun ja päätöksenteon sekä syyseuraussuhteen oppimista edistäviä osa-alueita. Oppiaineiden sisällöistä voidaan saada aineistoa kognitiivisten taitojen oppimiseen.

Päivittäisten taitojen oppimisen tavoitteena on lisätä oppilaan aktiivista osallistumista elinympäristön toimintaan sekä edistää omatoimisuutta ja itsenäistymistä. Opetuksen tulee sisältää terveyttä ja turvallisuutta, arkipäivän elämäntaitoja, asumista ja ympäristössä liikkumista sekä vapaa-ajan viettoa käsitteleviä osa-alueita. Päivittäisten taitojen harjoittelu luo mahdollisuuksia motoristen taitojen, kielen ja kommunikaation, sosiaalisten sekä kognitiivisten taitojen kehittymiselle ja harjoittelulle. Ne puolestaan vahvistavat päivittäisten taitojen hallintaa.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Paikallisessa opetussuunnitelmassa määritellään toiminta-alueittain tapahtuvan opetuksen yleiset tavoitteet, toiminta-alueisiin liittyvät tavoitteet ja kuvataan tarkemmat tavoitteet, sisällöt ja menetelmät osa-alueittain.

LAHDESSA

Kun oppilaan opetusta ei voida vaikean vamman tai vaikean sairauden vuoksi järjestää oppiaineittain laaditun oppimäärän mukaisesti, opetus tulee järjestää toiminta-alueittain.

Opetussuunnitelmaan kuuluvat toiminta-alueet ovat motoriset taidot, kieli ja kommunikaatio, sosiaaliset taidot, päivittäisten toimintojen taidot ja kognitiiviset taidot. Toiminta-alueet tulee jakaa opetussuunnitelmassa osa-alueiksi.

Opetuksessa noudatetaan perusopetuksen tuntijakoa ja opiskellaan soveltaen samoja oppiaineita kuin yleisopetuksessa. Opetus on strukturoitua, konkreettista ja havainnollista ja se sisältää runsaasti saman asian kertausta eri yhteyksissä. Oppilas voidaan tarvittaessa vapauttaa vieraan kielen opiskelusta (ensisijaisesti toinen kotimainen kieli) Opetusta annetaan toiminta-alueittain tai aihekokonaisuuksina. Opetus ja oppimäärät yksilöllistetään oppilaan edellytyksiä vastaaviksi. Opinnoissa jokainen oppilas etenee omien kykyjensä ja taitojensa mukaan. Esi- ja alkuopetuksessa vahvistetaan kaikkia aisteja hyväksi käyttäen oppilaan perusvalmiuksia ja harjoitellaan itsenäistä työskentelyä käsitellen omaan elämään liittyviä oppiaihteita. Luokilla 1-6 varmennetaan itsenäisen työskentelyn valmiuksia oppimisympäristöä laajentaen. Luokilla 7-9 opetellaan suurempia kokonaisuuksia, tuetaan nuoren kasvua kohti aikuisuutta, mahdollisuuksia kodista irtautumiseen ja työelämään siirtymiseen.

Oppilaiden edistymistä seurataan jatkuvasti ja arvioidaan sekä HOJKS- palavereissa että lukuvuositolustuksen yhteydessä.

Taitoalueiden kehittämistä käsitellään opetuksessa päivittäin useiden oppiaineiden opetuksessa. Taitoalueiden parempi hallinta tuo oppilaille paremmat mahdollisuudet toimia niin käytännön oppimistilanteissa koulussa kuin yhteiskunnan tasa-arvoisina kansalaisina. Taitoalueiden hyvä hallinta parantaa oppilaan kognitiivisten taitojen hyödyntämistä ja vähentää merkittävästi vamman aiheuttamia haittoja.

Toiminta-alueet

Motoristen taitojen oppimisen tavoitteena on vahvistaa oppilaan kehon hahmotusta sekä edistää kokonais- ja hienomotoristen taitojen kehittymistä. Motoristen taitojen opetuksen tulee sisältää motoristen toimintojen suunnittelun ja ohjauksen, tasapainon, koordinaation, rytmin, kestävyuden ja lihasvoiman kehittämiseen liittyviä osa-alueita.

Kommunikaatiotaitojen oppimisen tavoitteena on orientoitumisreaktion muodostuminen ja sen pohjalle rakentuva erilaisten ilmaisujen ymmärtäminen ja tuottaminen. Kielen ja kommunikaation opetuksen tulee sisältää kielellistä tietoisuutta, ilmaisua, käsite- ja sanavarastoa, viittomien, merkkien, symbolien, kirjainten ja sanojen tunnistamista ja käyttöä sekä ajattelua kehittäviä osa-alueita.

Sosiaalisten taitojen oppimisen tavoitteena on oppilaan vuorovaikutustaitojen kehittyminen. Osa-alueiden tulee sisältää vuorovaikutustaitoja ja itsehallinnan taitoja koskevia tavoitteita.

Päivittäisten taitojen oppimisen tavoitteena on lisätä oppilaan aktiivista osallistumista elinympäristön toimintoihin ja edistää hänen omatoimisuuttaan ja itsenäistymistään. Osa-alueiden tulee sisältää terveyttä ja turvallisuutta, arkipäivän elämäntaitoja, asumista ja ympäristössä liikkumista sekä vapaa-ajan viettoa koskevia tavoitteita.

Kognitiivisten taitojen oppimisen tavoitteena on, että oppilas aktivoituu ja oppii käyttämään aistejaan ympäröivän todellisuuden hahmottamiseen. Osa-alueiden tulee sisältää aistien stimulointia ja harjoittamista, valinnan, luokittelun, ongelmanratkaisun ja syy-seuraussuhteen oppimisen harjoituksia. Opetuksessa voidaan käyttää mm. Ie-menetelmää

Oppilaalle laadittavassa henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa (HOJKS), määritellään oppimisen tavoitteet, sisällöt, menettelytavat, materiaalit ja edistymisen seuranta toiminta-alueittain.

Opetuksen järjestäminen Lahdessa

Toiminta-alueittain annettava opetus alkaa 5-vuotiaana ja kestää 11 vuotta. Tämä muodostuu 2-vuotisesta esiasteesta ja 9-vuotisesta perusopetuksesta. Esiopetuksen oppilas voi suorittaa myös päiväkodissa.

Toiminta-alueittain annettavaa opetusta järjestetään Ali-Juhakkalan ja Kiveriön kouluissa sekä esiopetusta Asemantaustan päiväkodissa. Ali-Juhakkalan koulun oppilaat ovat monivammaisia (kehitysvamma, liikuntavamma, näkövamma, kuulovamma, epilepsia jne.). Osa oppilaista on syvästi autistisia ja heillä on vaikeita käyttäytymisen ongelmia. Ali-Juhakkalan koulun opetus tapahtuu toiminta-alueittain ja on pääasiallisesti yksilöopetusta.

Kouluun siirtymisen ajankohta arvioidaan lapsikohtaisesti yhteistyössä vanhempien kanssa. Nivelvaiheen yhteistyössä korostuu oppilaan asioihin perehtyminen etukäteen, jolloin hyvät ja toimivat käytännöt siirtyvät parhaiten oppilaan mukana koulun arkeen.

5.2 OHJAUKSELLINEN JA MUU TUKI

5.2.1 KODIN JA KOULUN VÄLINEN YHTEISTYÖ

Opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa⁴⁸. Opetus ja kasvatusta tulee järjestää yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa siten, että jokainen oppilas saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea⁴⁹. Oppilas elää samanaikaisesti kodin ja koulun vaikutuspiirissä. Tämä edellyttää näiden kasvatusyhteisöjen vuorovaikutusta ja yhteistyötä oppilaan kokonaisvaltaisen terveen kasvun ja hyvän oppimisen tukemisessa. Vuorovaikutus kodin kanssa lisää opettajan oppilaantuntemusta ja auttaa opetuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Huoltajalla on ensisijainen vastuu lapsensa kasvatuksesta ja siitä, että oppilas suorittaa oppivelvollisuutensa⁵⁰. Koulu tukee kotien kasvatustehtävää ja vastaa oppilaan kasvatuksesta ja opetuksesta kouluyhteisön jäsenenä⁵¹. Tavoitteena on edistää lasten ja nuorten oppimisen edellytyksiä, turvallisuutta ja koko kouluyhteisön hyvinvointia.

On tärkeää, että huoltajilla on mahdollisuus osallistua koulun kasvatustyön tavoitteiden asettamiseen, suunnitteluun ja arviointiin yhdessä opettajien ja oppilaiden kanssa. Koulun on oltava yhteistyössä huoltajan kanssa niin, että hän voi osaltaan tukea lapsensa tavoitteellista oppimista ja koulunkäyntiä. Kodin ja koulun yhteistyötä toteutetaan sekä yhteisö- että yksilötasolla.

Vastuu kodin ja koulun yhteistyön edellytysten kehittämistä on opetuksen järjestäjällä. Yhteistyö edellyttää koulun henkilöstön aktiivisuutta ja aloitteellisuutta sekä keskustelua ja tiedottamista

⁴⁸ Perusopetuslaki 3 § 3 mom.

⁴⁹ Tuntijakoasetus 4 § 1 mom.

⁵⁰ Perusopetuslaki 26 § 2 mom. (477/2003), Lastensuojelulaki (417/2007) 2 § 1 mom.

⁵¹ Perusopetuslaki 3 § 2 mom. (477/2003), Tuntijakoasetus 2, 3 ja 4 § ja Lastensuojelulaki 2 § 2 mom.

huoltajan, opettajan ja oppilaan oikeuksista sekä velvollisuuksista. Yhteistyön lähtökohtana on eri osapuolien keskinäinen kunnioitus. Kodin ja koulun yhteistyössä otetaan huomioon perheiden erilaisuus, yksilölliset tarpeet sekä perheen kieli- ja kulttuuritausta.

Huoltajille annetaan tietoa opetussuunnitelmasta, opetuksen järjestämisestä, opintoihin liittyvästä arvioinnista, oppilaan tuen tarpeista ja tuen saannin mahdollisuuksista ja huoltajan mahdollisuudesta osallistua kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseen. Kodin ja koulun yhteistyössä seurataan oppilaan poissaoloja. Luvattomista poissaoloista tulee ilmoittaa oppilaan huoltajalle⁵². Koulun tulee antaa huoltajille tietoa oppilashuollon toiminnasta⁵³ sekä koulu yhteisön toimintamalleista ja tiedottamiskäytänteistä erilaisissa ongelma-, onnettomuus- ja kriisitilanteissa.

Käsiteltäessä yksittäisen oppilaan tukeen liittyvää asiaa, oppilaan huoltajalle tulee antaa tietoa oppilasta koskevien tietojen käsittelyyn, tietojensaantiin ja niiden luovuttamiseen sekä salassapitoon liittyvistä kysymyksistä. Huoltajan kanssa tulee käydä läpi esimerkiksi huoltajan yksilöidyn kirjallisen suostumuksen merkitys oppilasta koskevan asian käsittelyssä sekä yhteistyön merkitys oppilaan kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa⁵⁴.

Ensimmäisten vuosiluokkien aikana jatketaan esiopetuksen aikana syntynyttä yhteistyötä ja luodaan pohja myös huoltajien keskinäiselle vuorovaikutukselle. Erilaisia kodin ja koulun vuoropuhelua tukevia yhteistyömuotoja tulee kehittää koko perusopetuksen ajan ja erityisesti siirryttäessä kouluasteelta toiselle tai muissa siirtymävaiheissa. Tieto- ja viestintätekniikkaa käytetään parantamaan ja monipuolistamaan tiedon kulkua ja yhteydenpitoa kodin ja koulun välillä. Yhteistyö järjestetään siten, että oppilashuollon ja moniammatillisen yhteistyöverkoston avulla oppilaan koulunkäyntiä ja hyvinvointia voidaan tukea. Perusopetuksen päättövaiheessa huoltajalle tulee antaa tietoa ja mahdollisuus keskustella oppilaan jatkokoulutukseen liittyvistä kysymyksistä ja mahdollisista ongelmista oppilaanohjaajan ja oppilashuollon eri asiantuntijoiden kanssa⁵⁵.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Kodin ja koulun välistä yhteistyötä koskeva opetussuunnitelman osuus laaditaan yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoon kuuluvia tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa⁵⁶. Tällöin otetaan huomioon myös muiden kasvatuksen kannalta keskeisten toimijoiden osallistuminen yhteistyöhön ja tiedonkulun sujuvuus.

Kodin kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet, toimintatavat, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken määritellään paikallisessa opetussuunnitelmassa. Toimintatapoja määriteltäessä otetaan huomioon kodin ja koulun yhteistyö koko koulu yhteisön tasolla, luokan tasolla sekä yksittäistä oppilasta koskien. Opetussuunnitelmassa kuvataan myös huoltajien osallisuuteen sekä huoltajille tiedottamiseen liittyvät periaatteet, oppilaiden osuus yhteistyössä sekä poissaolojen seurantaan ja luvattomista poissaoloista ilmoittamiseen liittyvät menettelytavat. Suunnitelman tulee sisältää myös yhteistyön toteutumisen seurantaan ja arviointiin liittyvät menettelytavat sekä kuvaus menettelytavoista yhteistyöhön liittyvissä ongelma- ja kurinpitotilanteissa.

⁵² Perusopetuslaki 26 § 2 mom. (477/2003)

⁵³ Perusopetuslaki 31 a § 3 mom. (642/2010), 3 § 3 mom. ja 26 § 2 mom., Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 4 § 2 mom., 9 ja 13 § ja Lasten-suojelulaki 9 ja 12 §

⁵⁴ Perusopetuslaki 31 a § 3 ja 4 mom., 40 §, 41 § 4 mom. (642/2010) ja 41 § 1, 2 ja 3 mom.

⁵⁵ Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 15 §

⁵⁶ Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)

LAHDESSA

Lahden kaupungin perusopetuspalvelut toimii yhteistyössä kotien kanssa järjestämällä koulutus, keskustelu- ja tiedotustilaisuuksia erilaisista ajankohtaisista opetukseen ja kasvatukseen liittyvistä asioista. Kaupunki kysyy oppilaiden ja lasten huoltajien mielipiteitä lahtelaisesta opetus- ja kasvatuskulttuurista arviointikyselyjen avulla. Tuloksista tiedotetaan ja niitä käytetään koulun kehittämistyössä. Tavoitteena on lisätä perheiden osallisuutta kasvatusta/ opetustyössä ja koulun yhteisöllistä toimintatapaa.

Huoltajille annetaan tietoa kouluittain opetussuunnitelmasta, opetuksen järjestämisestä, oppilashuollosta sekä kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä. Kouluissa oppilaiden poissaoloja seurataan käytössä olevan poissaolo-järjestelmän avulla (esim. Wilma). Jokaisella huoltajalla on mahdollisuus saada oppilaskohtaiset tunnukset oppilaan omalta koululta. Huoltajan tulee ilmoittaa kouluun oppilaan poissaolosta mahdollisimman pian. Jos huoltajan ilmoitusta ei ole tehty kolmen päivän kuluessa, opettajan tulee selvittää poissaolon syy. Luvattomista poissaoloista ilmoitetaan aina oppilaan huoltajalle.

Muusta kuin sairastumisesta aiheutuvista poissaoloista huoltajan tulee pyytää lupa oppilaalle koulutyön keskeytykseen. Yhden päivän tai pidemmästä koulutyön keskeytyksestä tulee tehdä kirjallinen pyyntö. Luokanopettaja/ -valvoja voi myöntää huoltajan pyynnöstä oppilaalle enintään viisi päivää vapaata koulunkäynnistä. Pidemmät vapautukset myöntää koulun rehtori.

Toimiva kodin ja koulun välinen yhteistyö edellyttää koululta ja henkilöstöltä aktiivista roolia. Koulut tarjoavat mahdollisuudet vanhempien keskinäiselle vuorovaikutukselle. Koulujen tulee yhdessä vanhempien kanssa aktiivisesti pohtia erilaisia yhteistyömuotoja, jotta huoltajilla on riittävät mahdollisuudet osallistua koulutyön suunnitteluun ja arviointiin yhdessä opettajan ja oppilaiden kanssa.

Kodin kanssa tehtävä yhteistyö muodostaa jatkumon, joka alkaa varhaiskasvatuksessa, etenee esiopetuksen kautta perusopetukseen ja jatkuu lukio- ja ammatillisessa koulutuksessa. Päiväkotien ja koulujen tulee panostaa kodin kanssa tehtävään yhteistyöhön erityisesti oppimispolun siirtymä- ja muutosvaiheisiin: esiopetuksesta perusopetukseen, perusopetuksen eri nivelkohdat esim. luokkien uudelleen muodostumiset, opettajan vaihdokset ja siirryttäessä kuudennelta luokalta seitsemännelle, perusopetuksesta siirryttäessä jatko-opintoihin tai koulun kokonaan vaihtuessa. Yhteistyön merkitys korostuu erityistä tukea tarvitsevien lasten kohdalla.

Kodin ja koulun yhteistyömuotoja voivat olla:

yksilötason yhteistyö

- keskustelut koulunkäyntiin, jatko-opintoihin ym. liittyvistä asioista
- arviointikeskustelu
- sähköinen viestintä (esim. Wilma)
- sähköposti
- puhelinkeskustelut, tekstiviestit
- reissuvihko
- kuukausitiedote
- oppimissuunnitelman laatiminen
- HOJKS-neuvottelut
- muu oppilashuollollinen neuvottelu

ryhmätason yhteistyö

- ryhmäkohtaiset vanhempainillat
- vanhemmat apuna luokan toiminnassa
- illanvietot, retket, leirikoulut
- toiminnalliset vanhempainillat, joissa myös lapset ovat mukana
- vanhempaintoimikunnat

koulutason yhteistyö

- koulun yhteiset vanhempainillat
- koulun tiedotteet
- koulun nettisivut
- vanhempainyhdistystoiminta
- vanhempainryhmät
- vanhempainkoulut
- teema- tai tapahtumapäivät

5.2.2 OHJAUKSEN JÄRJESTÄMINEN

Jokaisella oppilaalla on oikeus saada opetuksen lisäksi ohjausta⁵⁷. Ohjaustoiminnan tarkoituksena on tukea oppilaan onnistumista perusopetuksen eri vaiheissa, vahvistaa opiskelutaitoja ja itseohjautuvuutta sekä kehittää oppilaan valmiuksia tehdä opintojaan koskevia valintoja perusopetuksen aikana ja sen jälkeen. Opintojen edetessä työelämään tutustumisen ja tulevaisuuden vaihtoehtojen suunnittelemisen merkitys kasvaa. Ohjauksella vahvistetaan myös yhteistyötaitoja sekä kykyä toimia erilaisissa ryhmissä ja ottaa vastuuta omasta ja yhteisestä työstä. Ohjauksen tehtävänä on osaltaan estää oppilaiden syrjäytymistä ja edistää tasa-arvoa. Oppilaanohjauksen tehtävä sekä yleiset tavoitteet ja tavoitteet vuosiluokilla 1 – 2, 3 – 6 ja 7 – 9 täsmennetään luvussa 7.21.

Ohjaustoiminnan tulee muodostaa koko perusopetuksen ajan kestävä, esiopetuksen tuottamat valmiudet huomioonottava ja toisen asteen opintoihin ohjaava jatkumo. Ohjauksesta huolehtivat opettajat ja oppilaanohjaaja sekä muu henkilöstö, jotka toimivat yhteistyössä oppilaan koko perusopetuksen ajan ja eri nivelvaiheissa.

Työelämään tutustumisen keskeisiä toteuttamismuotoja ovat työelämän ja yhteiskunnan eri osa-alueiden edustajien vierailut oppitunneilla, työpaikkakäynnit, erilaiset yhteistyöprojektit, eri alojen tiedotusmateriaalin käyttö opetuksessa sekä työelämään tutustumisjaksot (TET) tai työpaikalla tapahtuva opiskelu. Eri oppi-aineiden ja aihekokonaisuuksien opetukseen tulee sisällyttää ainesta, joka liittyy opiskelun tuottamat tiedot ja taidot työelämän vaatimuksiin ja mahdollisuuksiin.

Oppilaalla ja huoltajalla tulee olla mahdollisuus saada tietoa perusopetuksen työtavoista, valinnanmahdollisuuksista ja niiden merkityksestä oppilaan oppimiselle, opinnoille ja tulevaisuudelle. On tärkeää, että huoltajalla on tarvittaessa mahdollisuus keskustella koulun edustajien kanssa oppilaan opiskeluun ja valintoihin liittyvistä kysymyksistä.

Ohjaus osana yleistä tukea

⁵⁷ Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)

Jokaisen opettajan tehtävänä on ohjata oppilasta koulunkäynnissä ja eri oppi-aineiden opiskelussa edellä esitettyjen tavoitteiden mukaisesti ja siten ehkäistä ennalta opintoihin liittyvien ongelmien syntymistä. Opettajan tehtävänä on myös oppilaiden persoonallisen kasvun, kehityksen ja osallisuuden tukeminen. Ohjaus liittyy kaikkiin opetustilanteisiin, oppiaineisiin ja oppilaalle annettavaan arviointipalautteeseen. Monipuolista palautetta käytetään suunnitelmallisesti oppilaiden kannustamiseen ja ohjaamiseen.

Ohjaus tehostetun tuen aikana

Ohjauksen näkökulma otetaan huomioon arvioitaessa oppilaan tarvetta tehostettuun tukeen. Ennen tehostetun tuen aloittamista, osana pedagogista arviota, arvioidaan oppilaan yleisen tuen aikana saaman ohjauksen riittävyys ja kohdentuminen oppilaan tarpeita vastaavasti. Tehostetun tuen alkaessa tehtävään oppimissuunnitelmaan kirjataan tarvittaessa myös oppilaan ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet. Huomiota kiinnitetään oppilaan opiskelutavoissa ja -taidoissa tai yhteistyötilanteissa mahdollisesti ilmeneviin tuen tarpeisiin sekä taitoja vahvistaviin ja opiskelumotivaatiota lisääviin toimintatapoihin ja opiskelun sisältöihin. Ohjauksella vahvistetaan tukea tarvitsevan oppilaan itseluottamusta ja ymmärrystä opiskelun merkityksestä omalle tulevaisuudelle.

Ohjaus erityisen tuen aikana

Ennen erityisen tuen päätöstä, osana pedagogista selvitystä, arvioidaan tehostetun tuen aikana annetun ohjauksen riittävyys ja vaikutus sekä oppilaan tarpeet yksilölliseen ja ryhmässä tapahtuvaan ohjaukseen jatkossa. Erityisen tuen päätöksen jälkeen oppilaalle laadittavaan HOJKSiin kirjataan myös ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet. Ohjauksen avulla jatketaan oppilaan opiskelu- ja yhteistyötaitojen sekä itseluottamuksen, opiskelumotivaation ja työelämäntuntemuksen vahvistamista. Päätövaiheen ohjauksessa on tärkeä tuoda esille oppilaalle soveltuvia jatko-opintomahdollisuuksia ja selvittää oppilaan tarvitseman tuen jatkuminen. Ohjauksellista tukea suunniteltaessa tehdään tiivistä yhteistyötä oppilaan ja huoltajan kanssa sekä hyödynnetään myös oppilashuollon palveluista vastaavan henkilöstön ja oppilasta mahdollisesti avustavan muun henkilöstön asiantuntemusta.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Paikallisessa opetussuunnitelmassa määritellään ohjaustoiminnan tavoitteet, toimintatavat sekä yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken. Lisäksi kuvataan, miten yhteistyö eri koulujen ja oppilaitosten, paikallisen työ- ja elinkeinoelämän sekä muiden, ohjauksen kannalta keskeisten toimijoiden kanssa toteutetaan. Työelämään tutustumisen ja erityisesti TET -jakson tavoitteet, toimintatavat ja arviointi kuvataan. Lisäksi opetussuunnitelmasta tulee käydä ilmi, miten oppilas ja hänen huoltajansa saavat tietoa oppilaanohjaukseen kuuluvista seikoista ja miten koulu tekee yhteistyötä ohjaukseen liittyvissä kysymyksissä oppilaiden huoltajien kanssa.

LAHDESSA

Ohjaus on toimintaa, jossa oppilaan tilanne otetaan huomioon kokonaisvaltaisesti. Sen tehtävänä on tukea yksilön kasvua ja kehitystä sekä edistää oppilaan opiskelutaitojen kehittymistä ja siten helpottaa opintojen etenemistä. Ohjauksen keinoin tuetaan oppilaita aine- ja uravalintojen päätöksissä. Perusopetuksessa noudatetaan vuonna 2010 hyväksyttyä maakunnallista Päijät-Hämeen perusopetuksen ohjauksen strategiaa, joka on liitteenä 7. Ohjaustoimintaa kuvataan myös Lahden kaupungin perusopetuksen ohjaussuunnitelmassa.

Vuosiluokilla 1-6 ohjaustoiminnan tavoitteita ovat oppimaan oppimisen taitojen ja valmiuksien opettelu, vastuullisuus omasta työstä, tiedonhankintataidot ja päätöksentekovalmiudet. Ohjauksesta vastaa luokanopettaja. Ohjaustoiminta toteutetaan kasvatuksellisesti päivittäisen työskentelyn yhteydessä ja yhteistyössä huoltajien kanssa. Yhteistyötä tehdään myös rehtorin, erityisopettajien, muiden opettajien, oppilashuoltohenkilöstön sekä muiden asiantuntijoiden kanssa. Koulutuksen nivelvaiheissa tehdään yhteistyötä esiopetuksen sekä 7-9 luokkien ohjauksesta vastaavien kanssa.

Vuosiluokilla 7-9 ohjaustoiminnan tavoitteita ovat kasvun ja kehityksen tukeminen, oppimisen ja opiskelun ohjaus sekä koulutus- ja työuran- ja elämänsuunnittelun ohjaus. Ohjauksen painopiste yläkoulun alkuvaiheessa on koulun käytänteisiin ja kouluyhteisöön tutustumisessa, oppimisen ja opiskelun ohjauksessa sekä itsetuntemuksen vahvistamisessa. Myöhemmin ohjauksessa painottuu työelämätietous, TET-toiminta ja jatko-opintoihin ohjaaminen. Tavoitteena on kehittää oppilaiden valmiuksia hankkia tietoa koulutusvaihtoehdoista, työelämästä ja ammateista sekä opastaa käyttämään tarjolla olevia tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluja.

Ohjaustoiminta on koulun koko henkilöstön tehtävä. Työnjako ohjaukseen osallistuvien kesken sovitaan koulukohtaisesti ja kirjataan koulun opetussuunnitelmaan. Päävastuu ohjauksen suunnittelusta ja toteutuksesta on vuosiluokilla 1-6 luokanopettajalla ja vuosiluokilla 7-9 oppilaanohjaajalla, yhteistyössä aineenopettajien kanssa. Luokkamuotoisen erityisopetuksen oppilaiden ohjauksesta vastaa pääsääntöisesti erityisluokanopettaja oppilaanohjaajan toimiessa konsultoivana asiantuntijana.

Jokaisen opettajan ohjaustehtävänä oman oppiaineensa opettamisen yhteydessä on

- tukea oppilaan vahvuuksia ja persoonallisuuden kasvua kokonaisvaltaisesti yli oppiainerajojen
- auttaa ja neuvoa oppilasta kehittämään oppimisen taitoja
- antaa monipuolista ja ohjaavaa palautetta
- ennaltaehkäistä ja tunnistaa oppimiseen liittyviä ongelmia
- tukea oppilaita, joilla on oppimiseen liittyviä vaikeuksia
- osallistua tarvittaessa neuvotteluihin huoltajien kanssa opiskeluun liittyvissä asioissa
- liittää oman aineensa tiedot ja taidot työelämän vaatimuksiin ja mahdollisuuksiin

Siirtymävaiheessa toiselle asteelle ohjauksen toimintakenttä laajenee. Perusasteen oppilaanohjaaja, erityisopettaja, erityisluokanopettaja ja muut toimijat tekevät yhteistyötä toisen asteen opinto-ohjaajien ja opettajien kanssa. Toisen asteen kouluihin ja oppilaitoksiin voidaan tehdä vierailuja, joiden tavoitteena on tutustuttaa oppilaat eri koulutusaloihin. Vierailujen tavoitteena on myös ajantasaisen tiedon välittyminen koulutuksen ja työelämän muutoksista koulumaailmaan ja oppilaanohjaajalle.

Nivelvaihteyden tavoitteena on ohjauksen ja tukitoimenpiteiden jatkuvuus. Nivelvaihteyttä tehdään toisen asteen oppilaitosten ja Lahden kaupungin nuorisopalvelujen Etsivän nuorisotyön ja Nuorten Monipalvelukeskus Dominon nivelvaihteyden kanssa. Oppilaiden sijoittumista jatko-opintoihin seurataan ja ilman opiskelupaikkaa jääneitä nuoria ohjataan peruskoulun jälkeisenä kesänä yhteistyössä nuorisopalvelujen nivelvaihteyden kanssa.

Peruskoulussa tehdään työ- ja elinkeinoelämän sekä koulun välistä yhteistyötä. Yhteistyön muotoja ovat oppilaiden vierailukäynnit eri yrityksiin, asiantuntijavierailut koululla, työelämään liittyvät messut ja tapahtumat sekä myös koulun henkilökunnalle tarjottavat elinkeinoelämään liittyvät opintoretet sekä mahdollisuus osallistua opettajien TET-jaksoon (Ope-TET). Tavoitteena on, että oppilas saa monipuolisen kuvan alueen työ- ja elinkeinoelämästä ja yrittäjyydestä sekä tietoa

ammattialoista, ammateista ja työelämän pelisäännöistä. Lisäksi tavoitteena on omakohtaisen kokemuksen hankkiminen työnteosta.

Työelämään tutustuminen aloitetaan peruskoulun vuosiluokilla 1-6 luokanopettajan ohjauksessa. Tällöin tulevat kysymykseen työelämään liittyvien asioiden käsittely eri oppiaineitten yhteydessä, vanhempien ammatteihin tutustuminen ja luokanopettajan johdolla tehtävät työpaikkakäynnit.

Vuosiluokilla 7-9 työelämään tutustuminen tapahtuu seuraavasti:

- 7. luokilla tutustutaan koulun ammatteihin
- 7. luokilla voidaan tutustua myös vanhempien ammatteihin
- 8. luokilla järjestetään yhden viikon mittainen TET-jakso
- 9. luokalla järjestetään kahden viikon mittainen TET-jakso
- työelämään tutustumista voidaan lisätä koulukohtaisesti

Oppilaat hankkivat työelämään tutustumispaikkansa pääsääntöisesti itse ja tarvittaessa hyödyntäen TET-torin paikkatarjontaa. TET-torin yritysten määrä pyritään saamaan mahdollisimman kattavaksi sekä aloittain että alueellisesti. Työelämään voidaan tutustua myös vastavuoroisen koulu-yritys - yhteistyön puitteissa (esim. kummiluokka-kummiyritystoiminta). Oppitunneilla tutustutaan eri alojen tiedotusmateriaaliin ja opitaan käyttämään erilaisia tietolähteitä.

Oppilaille ja huoltajille tiedotetaan valinnaisainevalinnoista, työelämään tutustumisesta, jatko-opinnoista ja yhteishausta tiedotteilla, Wilma-viesteillä, koulun nettisivuilla sekä vanhempainilloissa.

5.2.3 TULKITSEMIS- JA AVUSTAJAPALVELUIDEN JÄRJESTÄMINEN

Vammaisella ja muulla tukea tarvitsevalla oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät perusopetuslain mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut⁵⁸. Tulkitsemis- ja avustajapalveluiden tarkoituksena on taata oppilaalle oppimisen ja koulunkäynnin perusedellytykset ja mahdollisimman esteetön oppimisympäristö.

Oppilas voi tarvita tulkitsemista esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityisvaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, kuten erilaisia symbolijärjestelmiä puutteellisten kommunikaatiotaitojensa vuoksi. Kielellisen vuorovaikutuksen mahdollisuus ja tukeminen kaikkina koulupäivinä edistää oppilaan kehitystä, sosiaalista kasvua ja osallisuutta kouluyhteisössä. Tavoitteena on, että sekä toiset oppilaat että oppilaan kanssa toimivat aikuiset tuntevat oppilaan tavan kommunikoida. Oppilaan omien kommunikaatiotaitojen kehittäminen mahdollistaa tasavertaisen vuorovaikutuksen muiden kanssa. Kieli on oppimisen keskeinen väline ja kielen kehittyminen vaikuttaa ajattelun ja tunteiden kehitykseen sekä oppilaan identiteetin muotoutumiseen.

Oppilaan kanssa työskentelevät suunnittelevat yhdessä kommunikoinnin tuen eri oppimistilanteissa hyödyntäen tarvittaessa eri asiantuntijoita. Lisäksi suunnitellaan muutkin tukitoimet, kuten oppilaan sijoittuminen luokkatilassa, yksilölliset oppi- ja opetusmateriaalit ja oppilaan mahdollisesti tarvitsemat apuvälineet. Tulkitsemisessa avustava henkilö voi tukea oppimistilanteissa yhtä tai useampaa oppilasta samanaikaisesti. Myös opettaja voi tukea oppilaita kommunikoinnissa viittomien tai muiden symbolien avulla.

⁵⁸ Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003)

Avustajan antaman tuen tulee edistää oppilaan itsenäistä selviytymistä ja oma-toimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajapalvelun tavoitteena on tukea yksittäistä oppilasta siten, että hän kykenee ottamaan yhä enemmän itse vastuuta oppimisestaan ja koulunkäynnistään.

Avustajan antama tuki voidaan suunnata yksittäiselle oppilaalle tai koko opetusryhmälle. Oppilaskohtainen tuki voi olla osa- tai kokoaikaista. Opettajan tehtävänä on suunnitella, opettaa sekä arvioida oppilaan ja koko ryhmän oppimista ja työskentelyä. Avustaja tukee oppilasta oppimiseen ja koulunkäyntiin sekä oppimista tukevaan kuntoutukseen liittyvien tehtävien suorittamisessa opettajan tai terapeuttien ohjeiden mukaisesti ja osallistuu tarvittaessa tuen suunnitteluun. Hän ohjaa oppilasta koulun päivittäisissä tilanteissa.

Tulkittamis- ja avustajapalveluiden järjestämisestä päättää opetuksen järjestäjä. Oppilaan tulkittamis- ja avustajapalveluiden tarve, määrä ja laatu arvioidaan oppilaan opettajien ja oppilashuollon henkilöstön yhteistyönä hyödyntäen oppilaan huoltajan antamia tietoja ja mahdollisten koulun ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja.

Tulkittaminen ja avustaminen osana yleistä tukea

Oppilas saattaa tarvita tulkittamis- tai avustajapalveluita ilman, että hänellä on tarvetta muuhun tukeen. Etenkin avustajapalvelun tarve saattaa olla myös lyhytaikainen.

Oikea-aikainen ja riittävä tulkittamisapu ja mahdollisuus puhetta tukeviin ja korvaaviin kommunikaatiokeinoihin tukee oppilaan oppimista ja ehkäisee oppimisvaikeuksien syntymistä ja vaikeutumista. Avustajan antama tuki parantaa yksittäisen oppilaan tai opetusryhmän oppimisen ja koulunkäynnin edellytyksiä. Sen avulla voidaan joskus ehkäistä kokonaan tehostetun tai erityisen tuen tarve.

Tulkittaminen ja avustaminen tehostetun tuen aikana

Ennen tehostetun tuen aloittamista, osana pedagogista arviota, arvioidaan oppilaan tulkittamis- ja avustajapalvelujen tarve. Jos oppilas on saanut tulkittamis- ja avustajapalveluja yleisen tuen aikana, arvioidaan niiden riittävyys ja vaikutus. Tehostetun tuen alkaessa laadittavaan oppimissuunnitelmaan kirjataan oppilaan tarvitsemat tulkittamis- ja avustajapalvelut, niiden tavoitteet, järjestäminen ja seuranta. Tulkittamis- ja avustamispalveluiden tarve saattaa lisääntyä tai tuen muodot tarvitsevat uudelleen arviointia tehostetun tuen aikana. Tarvittavat muutokset kirjataan oppimissuunnitelmaan.

Tulkittaminen ja avustaminen erityisen tuen aikana

Oppilaan tehostetun tuen aikana saamien tulkittamis- ja avustajapalveluiden riittävyys ja vaikutus sekä tulkittamis- ja avustajapalvelujen tarve jatkossa arvioidaan pedagogisessa selvityksessä. Erityisen tuen päätöksessä päätetään oppilaan tulkittamis- ja avustajapalveluista.⁵⁹ Oppilaalle laaditaan erityisen tuen päätöksen jälkeen HOJKS, jossa kuvataan oppilaalle järjestettävät tukipalvelut sekä henkilöt, jotka osallistuvat tukipalvelujen järjestämiseen, heidän vastualueensa ja tukipalvelujen toteutumisen seuranta. Tulkittamisen ja avustamisen määrä ja laatu määritellään yksilöllisesti yhdessä muiden tukitoimien kanssa. Erityisen tuen aikana oppilas tarvitsee usein yksilöllisesti kohdennettuja tukipalveluja.

⁵⁹ Perusopetuslaki 17 § 2 ja 3 mom. (642/2010)

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Tulkittamis- ja avustajapalveluiden järjestämisen tavoitteet, toimintatavat, hallinnolliset käytänteet sekä yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken määritellään opetussuunnitelmassa.

LAHDESSA

Tulkittamis- ja avustajapalveluiden järjestämisen tavoitteena on tukea oppilasta siten, että hänen olisi mahdollista osallistua opetukseen ja saavuttaa opetussuunnitelman tavoitteet.

Tulkittamispalveluita voidaan järjestää joko erillisinä tulkkipalveluina tai siten, että kouluun palkataan avustajaksi kyseiset kommunikointimenetelmät (esim. viittomakieli) hallitseva henkilö.

Päätöksen tulkittamispalveluista tekee opetus- ja kasvatusjohtaja erityisen tuen päätöksen yhteydessä. Tulkittamispalveluiden tarkempi suunnitelma kirjataan oppilaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan. Jos tulkittamispalveluita järjestetään tehostetun tuen aikana, kirjataan niiden järjestämistapa oppimissuunnitelmaan.

Avustajapalvelujen järjestämisestä päättää opetus- ja kasvatusjohtaja erityisen tuen päätöksen yhteydessä koulun esityksen ja asiantuntija lausuntojen perusteella. Tarkempi suunnitelma avustamisesta kirjataan oppilaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan ja tehostetun tuen aikana oppimissuunnitelmaan.

Yleisen ja tehostetun tuen sekä erityisen tuen aikaisten avustajapalvelujen tarkempi määrittely, hakeminen ja valintakriteerit ohjeistetaan vuosittain Lahden kaupungin perusopetuksen vuosikellossa. Koulut esittävät keskitetysti seuraavan lukuvuoden avustajatarpeensa. Avustajaresurssien jakamisesta kouluille lukuvuosittain päättää suunnittelu- ja kehittämisspäällikkö yhdessä erityisopetuksen koordinaattorin ja aluerehtoreiden kanssa.

Rehtori tekee lukuvuosittain viranhaltijapäätökset siitä, miten hän ohjaa koulunsa avustajaresurssit kullekin avustajatarpeessa olevalle yleisen, tehostetun ja erityisen tuen piirissä olevalle oppilaalle.

5.2.4. PERUSOPETUSTA TUKEVA MUU TOIMINTA

Perusopetuksen yhteydessä voidaan oppilaille järjestää kirjastotoimintaa, kerhotoimintaa ja muuta opetukseen läheisesti liittyvää toimintaa⁶⁰. Opetuksen järjestäjä päättää toiminnan järjestämisestä ja laajuudesta. Edellä mainittua toimintaa voidaan tarvittaessa käyttää osana oppilaiden suunnitelmallista tukea.

Koulun kerhotoiminta on työsuunnitelmassa⁶¹ määriteltyä tavoitteellista toimintaa, joka tukee oppilaiden fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kasvua ja kehitystä. Toiminnalla lisätään oppilaiden osallisuutta, edistetään eettistä kasvua ja tuetaan yhteisöllisyyttä. Monipuolinen koulun kerhotoiminta antaa oppilaille mahdollisuuden onnistumisen ja osaamisen kokemuksiin. Kerhotoiminnan avulla vahvistetaan kasvatukseen liittyvää kodin ja koulun kumppanuutta ja yhteistyötä.

⁶⁰ Perusopetuslaki 47 § Koulun kerhotoiminta

⁶¹ Perusopetusasetus 9 §

Kerhotoiminta tukee erilaisten harrastusten viriämistä. Sen tavoitteena on luovan toiminnan ja ajattelun taitojen kehittäminen, omaehtoisuuteen kannustaminen sekä terveellisten elämäntapojen ja liikunnan lisääminen. Kerhotoiminnan tulee tarjota monipuolista, oppilasta arvostavaa toimintaa ja tilaisuuksia myönteiseen, kehitystä rikastavaan vuorovaikutukseen aikuisten ja toisten oppilaiden kanssa.

Oppilas voi saada kerhotoiminnasta vahvistusta oppimismotivaatiolleen ja tukea kaikinpuoliseen hyvinvointiinsa. Kerhotyöskentely antaa mahdollisuuden soveltaa ja syventää oppitunneilla opittua. Kerhotoimintaan osallistuminen voidaan myös suunnitella osaksi tehostettua tai erityistä tukea. Kerhotoiminnan vapaaehtoisuus tulee säilyttää.

Kerhotoiminta antaa opettajalle mahdollisuuden oppilaidensa eri puolten parempaan tuntemiseen, mikä osaltaan edistää opettajan valmiutta ottaa opetuksessaan huomioon oppilaiden vahvuudet ja tarpeet.

Koulun kerhotoimintaa voidaan järjestää myös aamu- ja iltapäivätoimintaa täydentävänä toimintana. Aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestetään valtakunnallisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteiden pohjalta laaditun paikallisen suunnitelman mukaisesti.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Paikalliseen opetussuunnitelmaan kirjataan perusopetusta tukevan muun toiminnan tavoitteet, toimintatavat, yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken sekä toiminnasta tiedottaminen.

LAHDESSA

Lasten ja nuorten kasvun vastuualueen Yhteiset palvelut- yksikkö koordinoi sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa että koulun kerhotoimintaa koko kaupungin alueella. Toiminnan tavoitteet noudattavat valtakunnallisia linjauksia. Aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäminen ja toteuttaminen tapahtuu sivistyslautakunnan hyväksymän toimintasuunnitelman mukaisesti. Toimintasuunnitelma tarkistetaan tarvittaessa. Kaikissa lahtelaisissa peruskouluissa järjestetään perusopetuslain 47 §:ssä mainittua ja opetussuunnitelman perusteissa määriteltyä kerhotoimintaa. Koulut voivat tehdä kerhotoimintaa järjestäessään yhteistyötä koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Kerhot kirjataan vuosittain koulun työsuunnitelmaan. Kerhoista tiedotetaan koulukohtaisesti.

5.3 JOUSTAVAN PERUSOPETUKSEN TOIMINTA

Perusopetuslain mukaan kunta voi järjestää päättämässään laajuudessa perus-opetuksen 7-9 vuosiluokkien yhteydessä annettavaa joustavan perusopetuksen toimintaa⁶².

Joustavan perusopetuksen toiminnan tavoitteena on vähentää perusopetuksen keskeyttämistä ja ehkäistä syrjäytymistä. Joustavan perusopetuksen toiminnalla tarkoitetaan perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan järjestettävää opetusta ja oppimisen ja kasvun tukea. Opetus järjestetään pienryhmä-muotoisesti koulussa, työpaikoilla ja muissa oppimisympäristöissä moniammatillista yhteistyötä sekä tuki- ja neuvontapalveluita käyttäen.⁶³

⁶² Perusopetuslaki 5 § (1707/2009)

⁶³ Perusopetusasetus 9 a § (1768/2009)

Joustavan perusopetuksen toiminta on tarkoitettu niille 7-9 -luokkien oppilaille, joilla on alisuoriutumista ja koulumotivaation puutetta sekä oppilaille, joita näyttäisi uhkaavan syrjäytyminen jatkokoulutuksesta ja työelämästä. Poikkeuksellisesti toimintaan voidaan ottaa myös erityistä tukea saava oppilas, mikäli oppilas kykenee noudattamaan joustavan perusopetuksen toiminnassa käytettävää opetussuunnitelmaa ja järjestelyä voidaan kokonaisuutena pitää oppilaan edun mukaisena.⁶⁴

Oppilas valitaan toimintaan oppilaan tai hänen huoltajiensa tekemän hakemuksen perusteella. Opetuksen järjestäjä päättää oppilasvalinnan perusteista ja valintamenettelystä. Otettaessa oppilaita toimintaan heihin on sovellettava yhdenvertaisia valintaperusteita.⁶⁵

Joustavan perusopetuksen toiminnan, josta käytetään jäljempänä ilmaisua joustava perusopetus, tavoitteena on vahvistaa kokonaisvaltaisesti oppilaan opiskelumotivaatiota ja elämänhallintaa. Perusopetuksen oppimäärän suorittamisen lisäksi tavoitteena on tukea oppilasta toisen asteen koulutukseen siirtymisessä sekä antaa valmiudet selviytyä opiskelussa. Erityistä huomiota kiinnitetään työ-muotoihin, joilla vahvistetaan huoltajien ja kaikkien joustavassa perusopetuksessa työskentelevien yhteistä kasvatustyötä.

Toiminta toteutetaan perusopetusta koskevien yleisten säädösten ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tavoitteiden ja sisältöjen mukaisesti. Koulun toimintakulttuuria, toimintatapoja ja opetusmenetelmiä kehitetään vastaamaan joustavaan perusopetukseen valittujen oppilaiden yksilöllisiä tarpeita. Erityisesti huomiota tulee kiinnittää oppilaan hyvinvointia ja turvallisuutta tukevaan yhteistyöhön, oppilashuoltoon ja ohjaukseen. Opetus järjestetään koulussa lähiopetuksena ja osaksi työpaikoilla sekä muissa oppimisympäristöissä ohjattuna opiskeluna. Oppilasta varten asetetut tavoitteet, oppimisympäristöt sekä tukitoimet suunnitellaan ja toteutetaan siten, että ne vastaavat perusopetuksen tavoitteita. Joustavassa perusopetuksessa painotetaan toiminnallisia ja työpainotteisia opiskelumenetelmiä.

Toiminnassa korostuvat moniammatillinen sekä eri hallintokuntien ja organisaatioiden välinen yhteistyö, johon voivat osallistua mm. ammatilliset oppilaitokset ja lukiot, vapaan sivistystyön oppilaitokset sekä nuorten työpajat. Toiminnan suunnittelua ja organisointia varten voidaan muodostaa ohjausryhmä.

Oppilasvalinnasta tehdään hallintopäätös. Päätös valmistellaan moniammatillisesti oppilashuoltotyössä. Joustavan perusopetuksen oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma tai tarkistetaan hänelle jo aiemmin laadittua oppimissuunnitelmaa. Suunnitelmassa kuvataan oppilaan joustavan perusopetuksen järjestäminen koulussa ja muissa oppimisympäristöissä, moniammatillinen yhteistyö, tarvittavat tuki- ja neuvontapalvelut sekä toiminnan seuranta. Joustavan perusopetuksen oppilas voi saada tarvitsemaansa yleistä tai tehostettua tukea. Mikäli oppilaalle on tehty päätös erityisen tuen antamisesta, joustavan perusopetuksen toteuttaminen kuvataan vastaavalla tavalla henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa. Jos joustavan perusopetuksen toiminta päättyy yksittäisen oppilaan kohdalla ennen perusopetuksen päättymistä, tehdään siitä hallintopäätös.

Joustava perusopetus toteutetaan pienryhmämuotoisesti, mikä edellyttää yleensä oman opetusryhmän muodostamista. Opetusta voidaan antaa myös osittain tai kokonaan muun ryhmän yhteydessä.

⁶⁴ Perusopetusasetus 9 b § 1 mom. (1768/2009)

⁶⁵ Perusopetusasetus 9 b § 2 mom. (1768/2009)

Muissa oppimisympäristöissä, kuten työpaikoilla, tapahtuva oppiminen on oleellinen osa joustavaa perusopetusta. Se suunnitellaan vastaamaan opetussuunnitelman tavoitteita ja sisältöjä. Opiskelun tulee sisältää riittävästi opettajan antamaa vuorovaikutteista opetusta myös muissa oppimisympäristöissä toteutettavien opetusjaksojen aikana. Oppilaalle annetaan näille jaksoille opetussuunnitelman tavoitteiden mukaisia oppimistehtäviä. Suoriutuminen ja oppimistehtävät arvioidaan osana oppilaan arviointia. Koulun tulee sopia kirjallisesti opettajien ja työpaikalla tai muualla koulun ulkopuolella opiskelua ohjaavien henkilöiden työnjaosta ja vastuista. Muissa oppimisympäristöissä toteutettavat opetusjaksot suunnitellaan yhteisymmärryksessä oppilaan ja hänen huoltajansa kanssa. Oppilaalla on oikeus saada tarvitsemaansa ohjausta sekä oppimisen ja koulunkäynnin tukea myös näiden jaksojen aikana. Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että kaikissa oppimisympäristöissä on huolehdittu työturvallisuudesta ja varauduttu mahdollisten tapaturmien varalta. Opetuksen järjestäjän tulee perehdyttää joustavan perusopetuksen tehtävissä toimivat henkilöt, koulun ulkopuoliset toimijat mukaan lukien, tietosuojaan ja salassapitoon liittyviin säädöksiin.

Opetuksen järjestäminen moniammatillisesti edellyttää, että opettajan lisäksi toimintaan osallistuu nuorten sosiaalisen kasvun tukemiseen, perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä muuhun tuki- ja neuvontatyöhön perehtynyt, opetuksen järjestäjän nimeämä henkilö tai henkilöitä.

Paikallisen opetussuunnitelman laadinta

Opetussuunnitelmassa kuvataan joustavan perusopetuksen toiminnan keskeiset tavoitteet, järjestäminen ja toimintatavat sekä yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken. Opetussuunnitelman tulee sisältää joustavan perusopetuksen toiminnan oppilasvalinnan perusteet ja valintamenettelyjen kuvaus.

LAHDESSA

Joustavan perusopetuksen luokissa (JOPO®) voi suorittaa peruskoulun 8. -9. luokat toiminnallisesti tutustumalla samalla työelämään. Opiskelumuoto on tarkoitettu 14 vuotta täyttäneille nuorille, jotka ovat vaarassa syrjäytyä perusopetuksesta ja näin ollen voivat jäädä ilman päättötodistusta. Tavoitteena on nuoren opiskelumotivaation vahvistuminen ja koulutusjärjestelmästä syrjäytymisen ennaltaehkäiseminen. Joustavan perusopetuksen luokassa työskentelyssä vuorottelevat työpaikkaopiskelu ja lähiopetusjaksot koululla. Päättötodistuksen saaminen ja jatko-opintoihin hakeutuminen.

Opetus järjestetään pienryhmämuotoisesti koulussa, työpaikoilla ja muissa oppimisympäristöissä monialaista yhteistyötä sekä tuki- ja neuvontapalveluita käyttäen. Opetuksessa käytetään toiminnallisia ja työpainotteisia oppimismuotoja ja oppimisympäristöjä. Pienryhmän erityisluokanopettaja vastaa joustavan perusopetuksen toiminnasta. Opettajan lisäksi luokassa voi olla esim. nuorisotyöntekijä, joka osaltaan tukee nuoren koulunkäyntiä yhteistyössä kotien sekä muiden mahdollisten tukiverkoston kanssa.

Huoltajien tuki nuorelle on onnistumisen kannalta ensiarvoisen tärkeää. Siksi huoltajien odotetaan sitoutuvan osaltaan nuoren opiskelun tukemiseen. Opettaja toimii tiiviissä yhteistyössä muiden oppilaan koulunkäyntiä tukevien yhteistyötahojen kanssa.

Hakeutuminen joustavaan perusopetukseen tapahtuu kevätlukukaudella erillisen aikataulun mukaan. Oppilaat valitaan oppilaan ja huoltajan yhteisen hakemuksen ja haastattelun perusteella. Hakemukseen liitetään pedagoginen arvio tai pedagoginen selvitys.

Oppilasvalinnasta tehdään hallintopäätös, joka valmistellaan moniammatillisesti oppilashuoltotyössä. Poikkeuksellisesti toimintaan voidaan ottaa myös erityistä tukea saava oppilas. Jokaiselle oppilaalle laaditaan henkilökohtainen oppimissuunnitelma, tai tarkistetaan hänelle jo aiemmin laadittu oppimissuunnitelma tai henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

5.4 OPPILASHUOLTO JA TURVALLISUUDEN EDISTÄMINEN

5.4.1 OPPILASHUOLTO

Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Oppilashuoltoon sisältyvät opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon palvelut, jotka ovat kansanterveyslaissa tarkoitettu kouluterveydenhuolto sekä lastensuojelulaissa tarkoitettu koulunkäynnin tukeminen.⁶⁶

Oppilashuolto kuuluu kaikille kouluyhteisössä työskenteleville sekä oppilas-huoltopalveluista vastaaville viranomaisille. Sitä toteutetaan yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa.⁶⁷ Oppilashuolto on sekä yhteisöllistä että yksilöllistä tukea. Oppilashuollolla edistetään lapsen ja nuoren oppimista sekä tasapainoista ja tervettä kasvua ja kehitystä.

Oppilashuollon tehtävänä on osana kouluyhteisön toimintakulttuuria kehittää hyvinvointia tukevaa oppimisympäristöä ja vahvistaa koulun yhteisöllistä toimintatapaa. Yhteisöllisyyttä tuetaan edistämällä oppilaan ja huoltajan osallisuutta kouluyhteisön hyvinvoinnin kehittämisessä. Oppilashuollolla edistetään myönteistä vuorovaikutusta ja keskinäisen huolenpidon ilmapiiriä sekä puututaan tarvittaessa ongelmiin. Tavoitteena on luoda terve ja turvallinen oppimis- ja kasvuympäristö, suojata mielenterveyttä ja ehkäistä syrjäytymistä sekä edistää kouluyhteisön hyvinvointia.

Oppilashuollossa kehitetään, seurataan ja arvioidaan koko kouluyhteisön, yksittäisten luokkien ja ryhmien hyvinvointia sekä huolehditaan siitä, että oppilaan yksilölliset kasvuun ja kehitykseen sekä terveyteen liittyvät tarpeet otetaan huomioon koulun arjessa.⁶⁸

Oppilashuollossa pyritään kasvun ja oppimisen esteiden, oppimisvaikeuksien sekä muiden ongelmien ehkäisemiseen, tunnistamiseen, lieventämiseen ja poistamiseen mahdollisimman varhain. Erityistä huomiota tulee kiinnittää oppilaan mielenterveyden turvaamiseen. Ehkäisevä lastensuojelu ja terveyden edistämiseen kuuluvat vuosittaiset terveystarkastukset ja tarpeenmukainen terveysneuvonta vahvistavat ongelmien ennaltaehkäisyä, niiden varhaista tunnistamista ja tuen järjestämistä. Kouluterveydenhuollon laajojen terveystarkastusten suunnittelussa ja toteuttamisessa tarvitaan oppilashuollon moniammatillista yhteistyötä.⁶⁹ Oppilashuollon tehtävänä on seurata jokaisen oppilaan kokonais-valtaista hyvinvointia ja

⁶⁶ Perusopetuslaki 31 a § 1 mom. (477/2003) ja 2 mom. (642/2010) ja Kansanterveyslaki 14 § 1 mom. kohta 5 (626/2007), Lastensuojelulaki 9 §

⁶⁷ Perusopetuslaki 31 a § 1 mom. (477/2003) ja 2 mom. (642/2010) ja Kansanterveyslaki 14 § 1 mom. kohta 5 (626/2007), Lastensuojelulaki 9 §

⁶⁸ Perusopetuslaki 3 § 2 mom. (477/2003), Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 12, 13 ja 15 §, Lastensuojelulaki 9 §

⁶⁹ Perusopetuslaki 16 ja 16 a, 17 ja 17 a § (642/2010), Lastensuojelulaki 3, 8, 9 ja 12 §, Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä

valtioneuvoston asetus 4 ja 13 §

tarvittaessa tukea oppilasta ja puuttua hyvinvoinnissa tapahtuviin muutoksiin yhteistyössä huoltajan kanssa.

Oppilashuollon yhteistyössä sovitaan menettelytavoista ehkäisevän lastensuojelutyön ja kouluterveydenhuoltoon kuuluvan erityisen tuen toteuttamisessa. Yhteistyössä ja toimintaohjeissa tulee ottaa huomioon oppilaan kasvun ja kehityksen mahdollinen vaarantuminen kasvuympäristössä olevien riskitekijöiden johdosta sekä lastensuojelulain mukainen ilmoitusvelvollisuus lastensuojelutarpeen selvittämiseksi.⁷⁰

Oppilashuoltotyötä ohjaavat luottamuksellisuus, kunnioittava suhtautuminen oppilaaseen ja huoltajaan sekä heidän osallisuutensa tukeminen. Työssä tulee turvata se, että oppilaan ja huoltajan näkemyksiä kuunnellaan. Koulun oppilas-huoltotyöstä ja sen menettelytavoista tulee antaa tietoa oppilaalle ja huoltajalle. Huoltajalle tulee antaa tietoa siitä, miten oppilasta koskevan oppilashuollollisen asian vireillepano ja valmistelu tapahtuu.⁷¹

Oppilashuoltoa koordinoidaan ja kehitetään oppilashuollon moniammatillisessa yhteistyössä, esimerkiksi oppilashuoltoryhmässä. Yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoon kuuluvia tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa⁷² sovitaan yhteistyön yleisistä periaatteista ja rakenteista, käytännön toiminnan järjestämisestä, keskinäisestä työnjaosta ja vastuista. Yhteistyön järjestämisessä otetaan huomioon myös muiden viranomaisten kuten poliisin ja pelastustoimen tai muiden yhteistyökumppaneiden kanssa tehtävä yhteistyö terveyteen ja turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä.

Oppilashuoltotyötä suunniteltaessa sovitaan erikseen sekä yhteisölliseen terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen että yksittäisen oppilaan tukemiseen ja hänen asioidensa käsittelyyn liittyvät periaatteet ja toimintatavat. Kouluyhteisön yleistä terveyttä ja hyvinvointia edistävää toimintaa voidaan kehittää moniammatillisessa yhteistyössä. Tällöin oppilashuollon yhteistyöhön voi osallistua eri toimijoita salassapidon estämättä toisin kuin yksittäistä oppilasta koskevassa asiassa⁷³, jonka käsittely kuvataan luvussa 5.4.3.

LAHDESSA

Oppilashuolto

1. Oppilashuollon yhteistyön järjestäminen, rakenne, tavoitteet ja toimintatavat

Oppilashuollon järjestämisen periaatteet ja rakenteet

Esi- ja perusopetuksen oppilashuoltotyössä noudatetaan maakunnallista oppilashuoltostrategiaa, joka on liitteenä (liite 6). Strategian toteutumista arvioidaan kahden vuoden välein. Strategian mukaisesti oppilashuoltotyön järjestämisessä painotetaan suunnitelmallisuutta, yhteisöllisyyttä, dialogisuutta sekä varhaista tukea ja puuttumista.

Kuntatasolla oppilashuoltotyön linjauksista ja työnjaosta huolehtii kuntakohtainen oppilashuollon kehittämistyöryhmä. Oppilashuollon kehittämistyöryhmässä on edustettuna lastensuojelu,

⁷⁰ Lastensuojelulaki 25 § 1 mom., Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 13 ja 18 §

⁷¹ Perusopetuslaki 31 a § 3 ja 4 mom. (642/2010)

⁷² Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)

⁷³ Perusopetuslaki 31 a § 3 mom. (642/2010)

perheneuvola, nuorisopsykiatria (SIHTI), terveysneuvonta, nuorisopalvelut ja koulujen ja esiopetuksen oppilashuollon toimijoita jokaiselta viideltä alueelta. Työryhmän valmistelijana toimii yhteisten palvelujen oppilashuoltotiimi, johon kuuluu koulukuraattori, päivähoitopsykologi ja johtava psykologi. Puheenjohtajana toimii opetus- ja kasvatusjohtaja.

Jokaisella alueella toimii alueellinen hyvinvointiryhmä, jonka toiminnasta vastaa aluerehtori yhteistyössä aluepäiväkodinjohtajan kanssa. Työryhmään kuuluu alueella lasten ja nuorten parissa toimivia ammattilaisia lastensuojelusta, perheneuvolasta, neuvola- ja kouluterveydenhuollosta, nuorisopalveluista ja koulukuraattori- ja psykologipalveluista. Työryhmässä käsitellään alueen lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyviä asioita, suunnitellaan kehittämishankkeita ja yhteistyötä vanhempien ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Rehtori vastaa koulun oppilashuoltotyöstä. Jokaisessa koulussa toimii moniammatillinen oppilashuoltoryhmä, joka koordinoi oppilashuoltotyön toteuttamista koulussa. Oppilashuoltoryhmään kuuluu rehtorin/apulaisrehtorin lisäksi kouluterveydenhoitaja, koulukuraattori, koulupsykologi, laaja-alainen erityisopettaja ja 7-9-luokilla oppilaanohjaaja.

Koulut laativat maakunnallisen strategian ja kuntakohtaisen opetussuunnitelman pohjalta oman oppilashuoltosuunnitelman. Yksiköiden oppilashuoltosuunnitelmissa määritellään tarkemmin, keitä koulun oppilashuoltoryhmään kuuluu, mikä on toiminnan vuosirytmä ja mitkä ovat erityiset kehittämiskohteet. Suunnitelma päivitetään ja toimintaa tarkennetaan lukuvuosisuunnitelmassa ja arvioidaan lukuvuoden lopussa. Vuosisuunnitelmaa laadittaessa otetaan huomioon myös lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, joka tarkistetaan kunnassa vähintään neljän vuoden välein.

Oppilashuollon suunnitelmat käsitellään opettajainkokouksissa lukuvuosittain. Samalla varmistetaan, että kriisisuunnitelma ja suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä ovat ajan tasalla ja että suunnitelmat on käsitelty sekä koulun henkilöstön, huoltajien että oppilaiden kanssa.

Oppilashuoltotyön prosessi koulun tasolla

Oppilashuoltotyössä käsitellään sekä koko kouluyhteisön hyvinvoinnin tukemista, luokkien tilannetta että yksittäisten oppilaiden asioita. Oppilashuoltotyö kuuluu kaikille kouluyhteisössä työskenteleville ja oppilashuoltopalveluista vastaaville viranomaisille. Oppilashuoltoryhmä koordinoi oppilaan ja yhteisön kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemista, jota toteutetaan oppilashuollon toiminnan ohella myös ohjauksen ja oppimisen ja koulunkäynnin tukimuotojen avulla. Oppilashuoltoryhmässä käsitellään pedagogiset arviot ja selvitykset ennen tehostetun tai erityisen tuen antamista tai lopettamista.

Kouluyhteisö

Oppilashuollon tehtävänä on kehittää hyvinvointia tukevaa oppimisympäristöä ja vahvistaa koulun yhteisöllistä toimintatapaa. Yhteisöllisyyttä voidaan tukea edistämällä oppilaan ja huoltajan osallisuutta kouluyhteisön hyvinvoinnin kehittämisessä. Oppilashuoltoryhmässä voidaan käsitellä kouluterveyskyselyn tulokset, kriisisuunnitelmat ja koko kouluyhteisön hyvinvoinnin edistämiseen tähtäävät toimintamallit. Oppilashuoltoryhmä voi olla suunnittelemassa erilaisia teemapäiviä, koulukohtaisia kyselyjä ja erilaisia koulun toimintakulttuurin kehittämiseen tähtääviä toimenpiteitä ja ohjelmia (esim. VERSO, KiVa- koulu, Askeleittain, Aggression portaat). Tärkeää on tehdä suunnittelutyötä yhdessä oppilaiden ja huoltajien kanssa. Oppilashuoltoryhmän jäsenet voivat esimerkiksi kuulla tukioppilaita tai oppilaskunnan jäseniä tai olla mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa vanhempainiltoja ja kouluun tutustumispäiviä. Oppilashuoltoryhmän jäsenet voivat

myös toimia jäsenenä koulun kehittämistiimeissä tai olla mukana koulun kehittämispäivissä oman alansa asiantuntijoina.

Luokkayhteisö

Kaikkien luokkien tilanne käydään läpi oppilashuoltoryhmissä vuosittain. Oppilaiden ja huoltajien osallisuus on tässä tärkeää. Oppilaiden kokemukset omasta hyvinvoinnistaan voidaan kartoittaa esim. ”Mitä kuuluu” -lomakkeen avulla. Oppilashuoltohenkilöstö voi myös vieraillla luokassa joko seuraamassa tuntia tai keskustelemassa oppilaiden kanssa.

Opettaja voi halutessaan täyttää oppilaista ns. huolilomakkeen jäsentääkseen omia ajatuksiaan, lomaketta ei kuitenkaan jaeta oppilashuoltoryhmän jäsenille.

Opettaja saa huoltajilta tietoa vanhempainilloissa, arviointikeskusteluissa ja Wilman välityksellä. Kun oppilashuoltoryhmässä käsitellään yleisesti luokan asioita, tulee huoltajien olla siitä tietoisia etukäteen. Hyvä käytäntö tähän on esim. lukuvuositedotteessa oleva kuvaus oppilashuollosta ja oppilashuoltoryhmän toiminnasta kokoonpanoineen ja yhteystietoineen. Luokakohtaisesta käsittelystä voi tehdä myös erillisen tiedotteen. Luokkiin liittyvä käsittely kirjataan kokouspöytäkirjaan ilman oppilaiden nimiä.

Terveydenhoitaja seuraa oppilaiden kasvua ja hyvinvointia vuosittaisissa terveystarkastuksissa.

Laajojen terveystarkastusten yhteydessä terveydenhoitaja tapaa myös vanhemmat ja tuo yhteenvedon koko luokan tilanteesta tiedoksi oppilashuoltoryhmälle luokka- ja koulukohtaisten hyvinvointia edistävien toimenpiteiden suunnittelua varten.

Luokkakäsittelyn yhteydessä oppilashuoltoryhmä voi suunnitella koko yhteisön hyvinvointia koskevia toimenpiteitä, luokan toimintaan kohdentuvia interventioita tai sopia yksittäisen oppilaan tilanteen selvittelystä yhteistyössä oppilaan ja huoltajien kanssa.

Toimenpiteenä voi olla myös erityisopettajan, koulukuraattorin tai koulupsykologin antama konsultaatio.

Laaja-alainen erityisopettaja voi olla opettajan tukena pohdittaessa pedagogisia ratkaisuja oppilashuollollisissa kysymyksissä. Hän antaa konsultaatiota opettajille, avustajille ja vanhemmille yleiseen, tehostettuun ja erityiseen tukeen liittyvissä asioissa. Erityisopettaja voi olla myös suunnittelemassa yleistä ja tehostettua tukea omassa yksikössään.

Koulupsykologi voi tukea opettajaa erilaisten työssä vastaan tulevien ongelmien ratkaisemisessa tarjoamalla psykologista osaamista, joka täydentää opettajien pedagogista asiantuntemusta. Opettaja joutuu kohtaamaan koulupäivän kuluessa monenlaisia omia ja oppilaiden tunteita, jotka käsittelemättöminä voivat viedä paljon energiaa ja voimavaroja. Opettaja tarvitsee työssään kykyä ymmärtää oman ja toisten ihmisten käyttäytymisen taustalla olevia tekijöitä. Koulupsykologi voi olla tukemassa opettajan reflektiota kysymällä selkiyttäviä kysymyksiä, ei niinkään antamalla valmiita vastauksia. Erityisesti lapset, joiden psyykkisessä hyvinvoinnissa on ongelmia, kuormittavat opettajaa. Tuolloin kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisen kokemus voi olla arvokas opettajalle, joka joutuu kohtaamaan päivittäin oppilaansa vaikeita tunteita. Myös erityistä tai tehostettua tukea tarvitsevien lasten opetusjärjestelyjen tueksi voidaan tarvita koulupsykologin konsultaatiota.

Koulukuraattori voi olla opettajan tukena ryhmän toimintaan ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvissä kysymyksissä. Opettaja ja kuraattori voivat yhdessä ideoida luokan ilmapiirin tai työrauhan parantamiseen tähtääviä interventioita. Koulukuraattori on opettajan tukena myös silloin, kun on

kyse esim. lastensuojeluasioista ja voi auttaa opettajaa ymmärtämään lapsen kokonaistilannetta. Kuraattori voi myös auttaa opettajaa hahmottamaan lastensuojeluprosessia ja arvioimaan prosessin käynnistämisen tarvetta. Opettaja voi myös keskustella kuraattorin kanssa oman työnsä rajaamiseen liittyvistä kysymyksistä silloin, kun lapsella on koulunkäyntiin liittyviä ongelmia, esim. poissaoloja tai tunteidenhäiriintä.

Oppilas ja huoltaja

Luokkien käsittelyn yhteydessä voi tulla tarve keskustella yksittäisen oppilaan tilanteesta. Kun sovitaan yksittäisen oppilaan asian käsittelystä, paikalla ovat aina halutessaan oppilaan huoltajat, ja koulun henkilöstöstä vain ne joille asian käsittely välittömästi kuuluu. Jokaisen oppilasasian kohdalla on mietittävä kenelle asian käsittely välittömästi kuuluu. Huoltajien kanssa tulee keskustella siitä, ketä lapsen asiassa on hyvä olla paikalla ja miten moniammatillinen oppilashuoltotyö ko. lapsen asiassa toteutetaan. Kun huoltajien kanssa pidetään neuvottelu, noudatetaan esim. neuvotteluoppaassa kuvattuja periaatteita: neuvotteluun valmistaudutaan hyvin, lasta ja huoltajien kuullaan ja arvostetaan.

Oppilasta tulee kunnioittaa ja kuulla häntä koskevassa asiassa ja hänen osallistumisestaan tulee vahvistaa. Lasten osallisuutta tuettaessa otetaan huomioon lapsen ikä, kehitystaso ja muut edellytykset ja tarpeet. Lapsi osallistuu aina häntä koskevan asian käsittelyyn sillä edellytyksellä, että sitä ei pidetä hänelle haitallisena.

Kouluterveydenhoitaja, koulukuraattori ja – psykologi voivat tarvittaessa osallistua kouluneuvotteluihin ja kartoittaa oppilaan kokonaistilannetta yhdessä vanhempien ja koulun henkilöstön kanssa. Keskustelujen tavoitteena voi olla lapsen koulunkäynnin ja vanhempien kasvatustyön tukeminen. Työn kohteena voivat olla myös erilaiset vuorovaikutussuhteisiin liittyvät ristiriidat, esimerkiksi perheen ja koulun välillä tai vanhemman ja lapsen välillä. Vanhemmille suunnatussa tuessa työmuotoina voivat olla myös vanhempainryhmät ja vanhempainillat sekä kotikäynnit. Koulukuraattori ja – psykologi ovat mukana suunnittelemassa lapsen koulupolkua, erityisesti koulunkäynnin nivelvaiheissa. Oppilashuollon palveluissa kartoitetaan perheen tuen tarpeet ja ohjataan perhe tarvittaessa muiden palveluiden piiriin.

Koulukuraattori voi tukea oppilasta esim. säännöllisessä koulunkäynnissä, koulun sääntöjen noudattamisessa, eri vuorovaikutustilanteissa (kaverisuhteet, suhteet opettajiin, suhteet perheeseen), tulevaisuuden suunnittelussa ja muuttuneissa elämäntilanteissa ja kriiseissä. Kuraattorityön tavoitteena on tukea ja auttaa oppilasta koulunkäynnissä sekä muussa hänen ikäänsä liittyvässä kokonaiskehityksessä. Työvälineinään kuraattori käyttää keskusteluja sekä oppilaan että hänen lähiverkostonsa kanssa, neuvotteluja ja haastatteluja. Työskentelyn apuvälineinä kuraattori voi käyttää tehtävälomakkeita tai erilaisia tunteiden ja keskustelukortteja.

Koulupsykologi voi arvioida lapsen/nuoren oppimisedellytyksiä ja/tai psyykkisen hyvinvoinnin tilaa. Arviointi voi olla kognitiivisiin valmiuksiin liittyviä psykologisia tutkimuksia, psyykkiseen hyvinvointiin liittyviä tunteiden-elämän, mielialan tms. selvittelyjä tai yleisesti oppilaan sen hetkisen tilanteen kartoittamista. Koulupsykologi voi tarjota oppilaalle yksilöllistä tukea koulunkäyntiin liittyvissä asioissa myös tukikeskusteluiden tai pienryhmätoiminnan muodossa. Koulupsykologi voi keskustella vanhempien kanssa oppimisen ja koulunkäynnin tuen vaihtoehtoista. Koulupsykologi voi myös antaa oppilaille apua erilaisissa kriisitilanteissa.

Kouluterveydenhoitaja on kaikille oppilaille tuttu aikuinen, jonka vastaanotolle oppilaat voivat hakeutua monenlaisten ongelmien vuoksi. Kouluterveydenhoitaja voi keskustella oppilaiden kanssa,

tehdä tarvittaessa mielialakyselyjä, antaa kriisiapua ja ohjata tarvittaessa lasta ja perhettä muun tuen piiriin.

Kirjaamiskäytännöt oppilashuoltotyössä

Rehtori vastaa oppilashuollosta koulussaan. Hän päättää kuka toimii oppilashuoltoryhmän puheenjohtajana ja kuka kirjaa muistiot. Muista kuin yksittäisistä oppilasasioista oppilashuoltoryhmässä kirjataan käsittelyjärjestyksessä asiat muistioon.

Rehtori vastaa salassapitosäädösten toteutumisesta. Rehtorin vastuulla on myös oppilashuoltotyön arvioimisen toteuttaminen. Oppilashuoltotyössä esillä olleet asiat tulee kunkin (oppilas, opettaja, opetuksen järjestäjä) oikeusturvan kannalta kirjata. Kirjauksessa tulee käydä ilmi asian vireillepanija, aihe, päätetyt jatkotoimenpiteet ja niiden perustelut, asian käsittelyyn osallistuneet sekä mitä tietoja ja kenelle oppilaasta on annettu.

Yksittäistä oppilasta koskeva oppilashuoltotyö, jossa päätetään oppilasta koskevista toimenpiteistä tai tukitoimista, kirjataan aina, tapahtuipa se sitten oppilashuoltoryhmässä tai muussa koulun oppilashuoltotyössä. Kirjaukset tehdään joko erilliseen oppilaskohtaiseen muistioon tai oppilaan pedagogiseen arvioon/selvitykseen, oppimissuunnitelmaan tai HOJKS: aan. Kussakin tilanteessa kirjaaja sovitaan erikseen.

Oppilashuoltomuistiot muodostavat henkilörekisterin. Henkilötietojen käsittelystä vastaa rekisterinpitäjänä opetuksen järjestäjä. Yksittäistä oppilasta koskevat kirjaukset ovat salassa pidettäviä ja ne on säilytettävä lukitussa paikassa oppilaskohtaisesti järjestettynä. Tällä hetkellä Lahdessa on linjattu, että yksittäisen oppilaan asian käsittely oppilashuoltotyössä arkistoidaan manuaalisena paperiversiona. Sähköistä rekisteriä oppilashuollon salassa pidettävään dokumentointiin ei ole tällä hetkellä olemassa.

Salassa pidettävät asiakirjat on merkittävä salassapitomerkinnoin. Oppilashuollon asiantuntijajäsenet (kuten kouluterveydenhoitaja/koulukuraattori/koulupsykologi) eivät ilman asiakkuutta kirjaa omiin asiakastietorekistereihinsä oppilashuoltoryhmässä käsiteltyjä yksittäisiä oppilasasioita. Primuksessa on tieto oppilaan tehostetusta tai erityisestä tuesta. Tämä tieto siirtyy oppilaan muuttaessa toiseen kuntaan, koska kyseessä on opetuksen järjestämisen kannalta välttämätön tieto.

Tietojen vaihtaminen koulun sisällä

Opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömien tietojen vaihtamiseen ei tarvita erillistä huoltajien lupaa. Lähtökohtana on, että oppilashuoltotyötä toteutetaan yhteistyössä huoltajien kanssa.

Kodin ja koulun välisen yhteistyön kannalta on tärkeää, että huoltajat tietävät, mitä tietoa ja kenelle lapsesta on siirretty. Jos huoltajat eivät ole paikalla oppilaan asioita käsiteltäessä, oppilaan huoltajien ja 15- vuotta täyttäneen oppilaan kirjallisella suostumuksella asian käsittelyyn voi osallistua myös muita tarvittavia tahoja kuin niitä, kenelle asia välittömästi kuuluu. Tällöin tulee yksilöidä, mitä asioita kokouksessa tullaan käsittelemään.

Luokanopettaja/luokanvalvoja tai erityisluokanopettaja voi osallistua oppilashuoltoryhmän kokoukseen silloin kun käsitellään yleisiä oppilaiden hyvinvointiin liittyviä asioita tai hänen ryhmänsä oppilaiden asioita.

Joissain tapauksissa on arvioitava, onko oppilaan asia sellainen että hänen itsensä tai koulun turvallisuuden kannalta sen on oltava kaikkien koulun aikuisten tiedossa, jolloin varmistetaan että

aikuiset voivat puuttua tilanteeseen. Esimerkkinä on lapsen sairastama diabetes tai aggressiivinen käytös joka vaatii välitöntä puuttumista. Tällöin on tärkeää, että diagnoosien sijaan kuvataan lapsen käyttäytymistä. Huoltajalla on oikeus halutessaan olla läsnä lapsensa asian käsittelyssä.

Kun yksittäisen oppilaan asiaa käsitellään oppilashuoltotyössä, täytyy huoltajiin olla ajoissa yhteydessä ja tiedottaa heitä siitä että asiaa käsitellään koulun oppilashuollossa ja miten lapsen asian käsittely etenee. Mikäli huoltajat vastustavat asian käsittelyä, voidaan opetuksen kannalta välttämätön tieto siirtää joka tapauksessa.

Tiedon luovuttaja joutuu käytännössä usein määrittelemään mikä on opetuksen järjestämisen kannalta välttämätöntä tietoa ja minkä tiedon hän voi luovuttaa. "Tiedot ja tehtävät kuuluvat yhteen". Opetuksen järjestämisen kannalta välttämätöntä tietoa voi olla esim. oppilaan terveydentilaan liittyvää tieto tai erityisen ai tehostetun tuen järjestämiseen liittyvä tieto. Koulussa työskentelevät voivat konsultoida oppilaan/lapsen asiassa toisiaan.

Peruslähdekohtana on, että koulupsykologille, koulukuraattorille, kouluterveydenhoitajalle ja koululääkärille kuuluvat välittömästi kaikkien oppilaiden asiat. Mikäli oppilaan asia on selvästi rajoittunut koskemaan esim. vain koulukuraattorin työtä, tieto ei kuulu koulupsykologille eikä kouluterveydenhoitajalle.

Oppilashuollollinen tiedonsiirto nivelvaiheissa / tiedonpyyntö sosiaali- ja terveystoimesta

Esiopettaja toimittaa huoltajan luvalla esiopetuksen suunnitelman kouluun lapsen aloittaessa koulunkäynnin.

Aamu- ja iltapäivätoiminta on perusopetuslain alaista toimintaa, jonka takia opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömien tietojen siirto puolin ja toisin on tarvittaessa toteutettava.

Kun oppilas siirtyy perusopetuksen sisällä toiseen kouluun, opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot tulee siirtää uuteen kouluun. Tiedon siirrosta tulee tiedottaa huoltajia. Mikäli huoltajat vastustavat tiedonsiirtoa, välttämätön tieto siirretään siitä huolimatta. Rehtori vastaa siitä, kuka/ketkä tiedon siirtävät ja mitä tietoa siirretään.

Kun oppilas siirtyy toisen kaupungin/kunnan ylläpitämään peruskouluun, tulee salassapitosäännösten estämättä viipymättä toimittaa oppilaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot uudelle opetuksen järjestäjälle. Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden opetuksen järjestäjän pyynnöstä. Koulussa sovitaan tapauskohtaisesti kuka/ketkä tiedon siirtävät ja mitä tietoa siirretään. Rehtori vastaa siitä, kuka/ketkä tiedon siirtävät ja mitä tietoa siirretään ja miten tiedon siirtäminen kirjataan. HOJKS: n ja oppimissuunnitelman voi siirtää mikäli niissä on vain opetuksen järjestämisen kannalta välttämätöntä tietoa. Lisäopetus on perusopetuslain alaista toimintaa, jolloin opetuksen kannalta välttämätön tieto tulee siirtää perusopetuksesta lisäopetukseen.

Kun oppilas, jonka arvellaan tarvitsevan tukea jatko- opinnoissaan, siirtyy perusopetuksesta toiselle asteelle Koulutuskeskus Salpauksen opiskelijaksi, tiedonsiirrosta käytetään "Siirto -HOJKS" - Siirtymätiedot toiselle asteelle -lomaketta, ja tietoa voi tuolloin siirtää vain huoltajan suostumuksella. Myös muihin oppilaitoksiin siirretään huoltajan suostumuksella jatko-opintojen kannalta välttämättömät tiedot.

Nuoren yksilöinti- ja yhteystiedot on sen estämättä, mitä tietojen salassapidosta säädetään, luovutettava nuoren kotikunnalle etsivää nuorisotyötä varten seuraavasti; 1) opetuksen järjestäjän

on luovutettava tiedot perusopetuksen päättäneestä nuoresta, joka ei ole sijoittunut perusopetuksen jälkeisiin opintoihin (nuorisolaki, 7c§). Etsivää nuorisotyötä varten luovutettavat yksilöinti- ja yhteystiedot voidaan toimittaa sähköisesti.

Kun opetuksen kannalta välttämätöntä tietoa pyydetään toiselta opetuksen järjestäjältä tai sosiaali- ja terveystoimelta tai muilta tahoilta tapahtuu se joko huoltajan toimesta tai huoltajan kirjallisella suostumuksella. Opetuksen järjestäjällä on oikeus saada sosiaali- ja terveystoimesta tai yksityisiltä palveluiden tuottajilta tiedot, jotka ovat välttämättömiä opetuksen järjestämiseksi.

Oppilashuollon palvelut koulussa

Kunnan tulee järjestää koulupsykologi- ja koulukuraattoripalveluita, jotka antavat kunnan perusopetuslaissa tarkoitetun esi-, perus- ja lisäopetuksen sekä valmistavan opetuksen oppilaille riittävän tuen ja ohjauksen koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Palveluilla tulee edistää myös koulun ja kodin välisen yhteistyön kehittämistä. Koulukuraattoreiden ja -psykologien tulee osallistua alansa asiantuntijoina kouluyhteisön toiminnan sekä opetus- ja kasvatustyön suunnitteluun ja kehittämiseen.

Koulukuraattori- ja psykologipalveluissa toimii tällä hetkellä Lahdessa seitsemän koulukuraattoria, kaksi päivähoiton psykologia ja seitsemän koulupsykologia, joista yksi toimii johtavana psykologina.

Työt on jaettu alueellisesti. Alueen työntekijät muodostavat tiimin, jonka tehtävänä on tukea uusien työntekijöiden perehtymistä alueen oppilashuoltotyöhön, kehittää kuraattori- ja psykologityötä omalla työalueellaan, huolehtia tiedonsiirrosta alueen ja yksikön välillä ja alueen muiden toimijoiden ja aluetiimin kesken.

Koulupsykologit ja päivähoiton psykologit

Psykologi osallistuu oppilashuoltoryhmiin oman alansa asiantuntijana sekä yksittäisen oppilaan että koko yhteisön hyvinvointiin liittyvissä asioissa.

Psykologin työn tavoitteena on tukea oppilaiden oppimista ja hyvinvointia psykologisten arviointi-, konsultaatio- ja neuvontapalvelujen avulla. Psykologi voi olla konsultaation avulla tukemassa opettajaa haasteellisen oppilaan tai luokan kanssa työskentelyssä ja koko kouluyhteisöä lasten ja nuorten hyvinvointia edistävän toimintakulttuurin kehittämisessä. Psykologin työ sisältää oppilaan oppimisvaikeuksien, erilaisten koulunkäyntivaikeuksien ja psyykkisen tilanteen arviointia, sekä tukitoimien suunnittelua yhteistyössä oppilaan lähiverkoston ja tarvittavan viranomaisverkoston kanssa. Psykologi voi osallistua myös koulun sisällä tapahtuvaan kuntouttavaan yksilö- tai ryhmätoimintaan. Psykologit ohjaavat tarvittaessa perheitä koulun ulkopuolisten tukitoimien piiriin. Päivähoiton psykologit toimivat myös varhaiskasvatuksen piirissä olevien oppilaiden tukena, jolloin työtä ohjaa päivähoiton lainsäädäntö.

Koulukuraattorit

Koulukuraattori on koulun sosiaalityöntekijä, joka osallistuu oppilashuoltoryhmiin sosiaalityön asiantuntijana. Koulukuraattorit kartoittavat tukea tarvitsevien oppilaiden kokonaistilannetta ja pyrkivät sen avulla löytämään oppilaiden ja heidän lähiverkostonsa voimavaroja ja tukemaan oppilaiden koulunkäyntiä ja kasvua. Tarvittaessa oppilas ohjataan muiden palveluiden asiakkuuteen. Koulukuraattorit ohjaavat oppilaita, pienryhmiä ja luokkia sosiaalisten taitojen ja ongelmanratkaisutaitojen hankkimisessa ja kehittämisessä. Lisäksi kuraattorit ovat tukemassa opettajia ja koko kouluyhteisöä sen hyvinvoinnin lisäämiseksi ja vaikeiden tilanteiden ennaltaehkäisemiseksi.

Kouluterveydenhuolto

Kouluterveydenhuollon tehtävänä on edistää ja ylläpitää kouluikäisten lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia yhteistyössä koulujen henkilöstön ja vanhempien kanssa.

Kouluterveydenhuollossa työskentelevät kouluterveydenhoitajat ja koululääkärit. Määräaikaiset koko ikäluokkaa koskevat terveystarkastukset muodostavat kouluterveydenhuollon toiminnan rungon. Peruskoulun aikana oppilailla on yhdeksän terveystarkastusta. Koulun alkaessa ensimmäisellä luokalla, murrosikää lähestyttäessä viidennellä luokalla ja peruskoulun loppuvaiheessa kahdeksannella luokalla oppilaille tehdään laaja terveystarkastus, johon kuuluu terveydenhoitajan ja lääkärin tarkastus sekä vanhempien tapaaminen. Terveystarkastuksissa pyritään havaitsemaan erityistä tukea tarvitsevat lapset ja nuoret. Oppilashuollon ja perheiden kanssa tehdään yhteistyötä tarvittavan tuen järjestämiseksi.

Muut oppilaan koulunkäynnin tukemiseen osallistuvat tahot koulussa

Koulussa voi työskennellä määräaikaisesti erilaisia hanketyöntekijöitä tai esim. nuorisotyöntekijöiden työstä osa voi tapahtua koulun tiloissa. Oppilashuoltotyössä varmistetaan, että työn- ja vastuunjako eri toimijoiden kesken on selkeä. Hanketyö suunnitellaan aina koulun henkilöstön kanssa siten, että se tukee koulun muuta hyvinvointia edistävää toimintaa.

Oppilashuollon tärkeimmät yhteistyötahot

Perheneuvola

Perheneuvolan ydintehtäviä ovat sosiaalihuoltolain mukainen kasvatus- ja perheneuvonta, sekä avioliittolain mukainen perheasiain sovittelu lapsiperheille. Kasvatus- ja perheneuvonnan palvelut on suunnattu kaikille lapsiperheille. Toiminnan keskeisenä alueena on asiantuntija-avun antaminen perheen ihmissuhteisiin ja lasten kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä sekä perhekeskeinen asiakastyö. Perheneuvolan asiakkaaksi tullaan joko muun tahon ohjaamana (neuvola, päivähoito, koulu, perhetyö ym.) tai vanhempien toimesta. Toiminnan painopisteenä ovat alle 13-vuotiaiden lasten kehitykseen ja kasvuun sekä aviopuolisoiden ja perheiden ongelmiin liittyvät erilaiset sosiaaliset, psykologiset ja lääketieteelliset tutkimukset ja hoidot. Työskentely on moniammatillista ja verkostoissa tapahtuvaa yhteistyötä. Lisäksi perheneuvola järjestää puheterapiapalveluja. Perheneuvola toimii seudullisena.

Perheneuvolan työskentely aloitetaan asiakkaan kanssa tehdyn sopimuksen ja aikataulun mukaisesti. Lasten ja nuorten kanssa työskentely aloitetaan hoidon, kuntoutuksen sekä tuen tarpeen arvioinnilla. Työntekijät laativat yhteistyössä perheen ja tarvittaessa päivähoiton, koulun, perhetyön tai muun verkoston kanssa suunnitelman hoidosta ja tukitoimista. Työskentelyn aikana arvioidaan perheen kanssa hoidon ja tukitoimien tuloksia.

Nuorisovastaanotto

Nuorisovastaanoton tehtävänä on hoitaa ja tukea päihdeongelmista sekä psyykkisistä ongelmista kärsiviä lahtelaisia 13–18-vuotiaita nuoria. Toiminta nuorisovastaanotolla (ohjaus- ja neuvontakäynnit, yksilö- ja perhetason arvioinnit hoidon toteutus, tarvittaessa ohjaus erikoissairaanhoidon) perustuu työryhmätyöskentelyyn.

SIHTI

SIHTI-työryhmä toimii Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän keskussairaalan nuorisopsykiatrian ja Lahden sosiaali- ja terveystoimen hyvinvointipalvelujen yhteisenä työmuotona. Työryhmän tarkoituksena on arvioida uudet hoitoon hakeutujat tarvittaessa 1-5 käynnillä ja ohjata heidät tarpeenmukaiseen hoitopaikkaan. Yhteistyö SIHTI-työryhmän ja

nuorisovastaanoton välillä on tiivistä. Työryhmä antaa nuorisopsykiatrista konsultaatiota peruspalveluiden työntekijöille.

Lastenpsykiatria

Lastenpsykiatriset palvelut on tarkoitettu alle 13 -vuotiaille lapsille ja heidän perheilleen. Palvelujen piiriin tullaan pääsääntöisesti lääkärin läheteellä, joka osoitetaan ylilääkärille.

Poliklinikka

Poliklinikalla toteutetaan lastenpsykiatrisia tutkimuksia ja hoitoja sekä suunnitellaan ja seurataan lasten psykiatrisia kuntoutuksia. Toimintamuotoja ovat yksilö-, perhe- ja ryhmäkäynnit sekä muiden erikoisalojen konsultointi. Kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa toimitaan verkostoyhteistyössä, sekä annetaan konsultaatioapua hoitojen ja tukitoimien toteutukseen. Poliklinikka antaa myös pyydettyä lausuntoja eri viranomaisille. Erityisesti kotihoitotiimin työtapana on liikkuva, tiimi tekee mm. koti-, koulu- ja muita yhteistyökäyntejä.

Vuodeosasto 3 (viikko-osasto)

Tutkimus ja hoito toteutetaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan perhekeskeisyyden periaatetta noudattaen. Työmuotoina ovat eri yksilö-, perhe- ja ryhmätyömenetelmät. Potilaalla on nimetty omahoitaja ja yksilöllinen hoitosuunnitelma. Tehohoitojaksot (ent. kriisijakso) kestävät kaksi ja puoli viikkoa, tutkimusjaksot kuudesta seitsemään viikkoon ja hoitojaksot lapsipotilaan hoitotarpeen mukaisesti. Kouluikäiset lapset käyvät osastolta käsin sairaalakoulua. Yhteistyötä perheneuvolan, perusterveydenhuollon ja sosiaalitoimen kanssa tehdään aktiivisesti.

Lastenneurologia

Lastenneurologian yksikön keskeisimmät potilasryhmät ovat CP- ja muut liikuntavammaiset, epileptikot, kehitysvammaiset, neurologisen kehityksen erityisvaikeuslapset, aistivammaiset, muuta vaikeaa neurologista sairautta tai vammaa sairastavat (esimerkiksi aivokasvain-, hydrokefalus- ja kertymäsairaudet). Osa sairauksista on yleisiä, kuten kehityksen neurologiset erityisvaikeudet, osa vaikeita, hyvin harvinaisia pienryhmiä. Toiminta jakautuu poliklinikka- ja osastotoiminnan kesken joustavasti lapsen senhetkisen tilanteen ja tutkimustarpeen mukaisesti. Valtaosa toiminnasta on polikliinista, laajaa kuntoutustutkimusta, johon sisältyy useita erityistyöntekijöiden tutkimuksia samana päivänä poliklinikalla ja tarvittaessa, erityisesti pienten vaikeavammaisten kohdalla, lyhyinä tutkimusjaksoina osastolla. Erityisen tärkeää on monipuolinen ja joustava, mutta selkeästi rajattu yhteistyö, työnjako ja tehtävien porrastus avoterveydenhuollon, sosiaali- ja koulutoimen ja erityishuoltopiirien kanssa. Lastenneurologia panostaa myös tiedonsiirtoon ja alueelliseen koulutukseen. Lastenneurologian poliklinikka on ajanvarauspoliklinikka, jonne tullaan lääkärin tai erityistyöntekijän läheteellä. Lastenneurologiassa hoidetaan 0-16 -vuotiaita lapsia ja pyörätuolia käyttäviä nuoria 16-20 vuotiaiden vaikeasti liikuntavammaisten yksikössä.

Lastensuojelu

Lahden lastensuojelussa on vuoden 2011 alussa otettu käyttöön uusi toimintamalli. Se perustuu yhden esimiehen alaisuudessa toimivaan lastensuojeluorganisaatioon, joka on jaettu viiteen toiminta-alueeseen, joilla kullakin on oma esimiehensä.

Tavoitteena on varhaista tukea ja avohuollon palveluja vahvistamalla ja keskittämällä tukea aiempaa tehokkaammin perheiden kotona selviytymistä. Avohuollon palveluja ja perhehoitoa vahvistamalla voidaan vähentää lasten ja nuorten sijoitustarvetta sekä siirtää kustannuksia kalliista laitoshoidosta perhehoitoon ja avohuollon tukitoimiin.

Lastensuojelun toiminta-alueet ovat

- 1) alkuarviointi ja lastensuojelutarpeen selvitykset
- 2) lastensuojelun sosiaalityö, avohuolto, sijaishuolto, jälkihuolto),
- 3) lasten perhehoito
- 4) perhepalvelukeskus ja
- 5) omat lastenkotipalvelut

Laki edellyttää erityisesti viranomaisia – mutta myös muita henkilöitä – ilmoittamaan lastensuojeluviranomaiselle viipymättä lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttävät lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Lastensuojeluilmoituksen saapumisen jälkeen sosiaalityöntekijän on tehtävä välitön tilannearvio siitä, onko lapsella kiireellisen lastensuojelun tarve. Jos lapsen tilanne ei vaadi välittömiä toimenpiteitä, sosiaalityöntekijän on 7 arkipäivän aikana arvioitava, aloitetaanko lastensuojelutarpeen selvitys. Lastensuojelun asiakkuus alkaa sosiaalityöntekijän päätöksestä aloittaa lastensuojelutarpeen selvitys, joka on huolellinen lapsen ja hänen perheensä tilanteen kartoitus ja se on tehtävä 3 kuukauden kuluessa asiakkuuden alkamisesta. Lastensuojelutarpeen selvityksen aikana sosiaalityöntekijä /työpari kuulee lasta ja vanhempia/huoltajia. Lisäksi sosiaalityöntekijä neuvottelee lapselle läheisten henkilöiden sekä eri yhteistyötahojen ja asiantuntijoiden kanssa.

Selvityksen valmistuttua sosiaalityöntekijä päättää, jatkuuko lastensuojelun asiakkuus. Mikäli lapsen ja perheen tueksi riittävät normaalit lapsiperhepalvelut, sosiaalityöntekijä ohjaa perheen niiden piiriin, eikä lastensuojeluasiakkuus jatku. Yhteistyö peruspalveluiden kanssa on tärkeä osa lastensuojelutarpeen selvitystä.

Lastensuojelulaki korostaa lapsen osallisuutta ja kuulemistä. Lapsi on asianosainen kaikissa häntä koskevissa lastensuojeluasioissa. Asianosaisuuden suhteen ei ole olemassa ikärajoja. Asianosaisuuden perusteella lapsen näkökulma on otettava aina huomioon ja lapsi on pidettävä ajan tasalla häntä koskevista suunnitelmista ja toimenpiteistä. Lisäksi on selvitettävä lapsen mielipide häneen kohdistuvista lastensuojelutoimenpiteistä. Työntekijän velvollisuus on turvata asianosaisuuden toteutuminen lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelutyö jatkuu lastensuojelutarpeen selvityksen jälkeen, jos sosiaalityöntekijä on todennut, että selvitys antaa aihetta lastensuojelutoimenpiteisiin ja asiakkuuden alkamiseen. Lastensuojelun sosiaalityötä toteutetaan avohuollon, sijaishuollon ja jälkihuollon osa-alueilla. Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on tehtävä asiakassuunnitelma, jollei kyseessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus.

Avohuollon tukitoimena voidaan asiakassuunnitelman mukaisesti järjestää erilaisia palveluja lapsen, nuoren ja perheen tukemiseksi. Muiden hallintokuntien ja järjestöjen osuus on tärkeä perheitä tukevia palveluja arvioitaessa. Tukimuotojen tulee olla sellaisia, joista perhe kokee hyötyvänsä ja jotka edistävät lapsen hyvinvointia. Avohuollon tukitoimina käytetään mm. sosiaaliohjaajan/sosiaalityöntekijän tukea, päivähoitoa, lapsiperheiden kotipalvelua, tukea asumiseen ja ammatin hankkimiseen, lapsen kuntoutusta tukevia terapiapalveluja (perheneuvola ja Päijät-Hämeen keskussairaala), perhetyötä, perhekuntoutusta, vertaisryhmätoimintaa, loma- ja virkistystoimintaa, sijoitusta avohuollon tukitoimena, tukihenkilöitä tai -perheitä.

Kaikki avohuollon tukitoimet ovat vapaaehtoisia, perheen suostumukseen perustuvia ja niissä toimitaan yhteistyössä perheen ja perheen verkostojen kanssa.

Sosiaalipäivystys

Lahdessa toimii seudullinen sosiaalipäivystys virka-ajan ulkopuolella välittömään avun tarpeeseen hätä- ja kriisitilanteissa. Sosiaalipäivystys toimii Lahden kihlakunnan poliisilaitoksella, jossa kolme sosiaalityöntekijää päivystää arki-iltaisin ja viikonloppuisin. Sosiaalipäivystyksen asiakkuudet liittyvät pääasiassa lastensuojeluun.

Sijaishuollossa oleva lapsi

Lapsen huoltajat säilyvät edelleen huoltajina, vaikka lapsi otettaisiin huostaan. Lapsen ollessa sijoitettuna koulu tekee tiivistä yhteistyötä sijaishuoltopaikan sekä tarvittaessa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Lahdessa toimii sekä Lahden kaupungin omia lastensuojelulaitoksia, yksityisiä lastensuojelulaitoksia, perhekoteja että perhehoitajia.

Nuorisopalvelut

Lahden nuorisopalvelut vastaavat paikallisesti nuorisolain (NL 2006) toteuttamisesta ja nuorisotyön kehittämisestä. Työtä tehdään myös seudullisesti Lahden kaupunkiseudulla ja alueellisesti eri kaupunginosissa. Lahden nuorisopalveluiden toiminta-ajatuksena on edistää nuorten hyvinvointia yhteisöllisellä ja yksilöllisellä tuella ja toiminnalla. Nuorisopalveluiden toiminnan ydinalueita ovat sosiaalinen nuorisotyö, nuorten osallisuuden edistäminen ja yhteisöllinen nuorisokasvatus.

Nuorten monipalvelukeskus Domino

Domino tarjoaa monialaista tukea lahtelaisille ja Lahden lähialueen yli 13-vuotiaille nuorille. Toiminnasta vastaavat nuorisopalvelut ja sosiaali- ja terveystoimiala. Domino toimii yhteistyössä eri hallintokuntien, viranomaisten sekä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Tukea tarjotaan nuorille, perheille ja viranomaisille terveyteen, koulutukseen, työllistymiseen, toimeentuloon, asumiseen ja ihmissuhteisiin liittyvissä asioissa. Toiminta jakautuu palveluohjaukseen, nivelvaihteyöhön ja sosiaaliseen kuntoutukseen sekä Dominon perhetyöhön, johon tullaan asiakkaaksi lastensuojelun sosiaalityön kautta. Palveluohjaus, joka on asiakaspalvelua, palvelujen koordinoimista ja tiedottamista, on usein ensimmäinen kontakti asiakkaan kanssa. Palveluohjauksessa keskustellaan asiakkaan palveluiden tarpeesta ja tarkastellaan nuoren tilannetta kokonaisvaltaisesti ja luottamuksellisesti. Tämän jälkeen asiakkaan tilannetta kartoitetaan yhdessä muiden työntekijöiden kanssa ja mietitään miten asiakas tulisi autetuksi parhaiten. Palveluohjaukseen voi tulla ilman ajanvarausta.

Sosiaalinen kuntoutus on kahdenkeskistä ja luottamuksellista keskustelua, yhdessä tekemistä ja asioiden hoitamista. Työn tavoitteena on ratkaisukeskeisin menetelmin tukea ja motivoida nuorta rakentamaan mahdollisuudet normaaliin elämään, johon kuuluu koti, toimeentulo ja ihmissuhteet.

Nivelvaihteyössä pyritään tukemaan nuoria koulutusuralla perusopetuksesta 2. asteelle sekä panostetaan 2. asteen keskeyttäneiden tilanteeseen.

Poliisi

Jokaiselle koululle on nimetty koulupoliisi, joka tekee koulutus- ja valistustyötä kouluissa. Koulupoliisijärjestelmän tarkoituksena on lisätä koulujen ja poliisin välistä yhteistyötä. Valvonta- ja järjestystehtävien lisäksi nimikkopoliisi voisi esimerkiksi opettaa liikenne- ja laillisuusasioita sekä olla mukana oppilashuollon työryhmässä ja vanhempainilloissa.

Seudullinen liikenneturvallisuustyöryhmä on laatinut liikenneturvallisuustyön toimintasuunnitelman 2011-. Ryhmään kuuluu eri toimialojen edustajien lisäksi poliisin edustus. Suunnitelmassa on asetettu tavoitteita, suunniteltu toimintaa, aikataulutusta ja yhteistyötahoja liittyen

liikenneturvallisuuteen. Kohderyhmänä suunnitelmassa ovat päiväkodin henkilöstö, 1-6 -vuotiaat lapset ja vanhemmat.

Kouluruokailu

Opetukseen osallistuvalla on annettava jokaisena työpäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu, täysipainoinen maksuton ateria⁷⁴. Ruokailuhetki on oppilaalle tärkeä. Kouluruokailulla tuetaan oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Kouluruokailun ja koulupäivän aikana mahdollisesti tarjottavien väli-palojen järjestämisessä otetaan huomioon kouluruokailun terveydellinen ja sosiaalinen merkitys, ravitsemus- ja tapakasvatuksen tavoitteet sekä ruokailutauon virkistystehtävä. Oppilaille annetaan mahdollisuus osallistua kouluruokailun suunnitteluun ja toteuttamiseen, mikä tukee osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Kouluruokailun järjestämisessä tarvitaan yhteistyötä koulun ja ruokailusta vastaavan henkilöstön kesken. Yhteistyössä oppilaan, huoltajan ja kouluterveydenhuollon henkilöstön kanssa sovitaan tukitoimista ja seurannasta oppilaan yksilöllisissä ravitsemukseen sekä terveyden tai sairauden hoitoon liittyvissä tarpeissa.⁷⁵

LAHDESSA

Tavoitteena on tarjota koululounas, joka edistää oppilaan terveyttä ja työtehoa sekä hyviä tapoja. Se täydentää kotona tapahtuvaa ruokailua, ohjaa terveelliseen ravitsemukseen sekä kehittää maku- ja ruokailutottumuksia. Hyvä kouluateria on maukas, terveellinen, monipuolinen ja vaihteleva. Oppilaita ohjataan vastuuntuntoisuuteen, siisteyteen sekä koostamaan ateriansa oikein ja tasapainoisesti. Kouluruokailu avartaa kansallisen ja kansainvälisen ruoka- ja tapakulttuurien tuntemusta erilaisilla teematoteutuksilla ja koulun oppiaineisiin integroimalla. Hyvien ruokailutapojen noudattaminen ja toisen ihmisen huomioon ottava käyttäytyminen on merkittävä sosiaalisen kasvun oppimistilanne. Päivittäinen ruokailu on näin ollen osa koulun opetus- ja kasvatustehtävää.

Kouluruuan ravintotavoitteet noudattavat Valtion ravitsemusneuvottelukunnan antamia suosituksia. Ruoka-aineiden valinnassa ja ruoanvalmistuksessa otetaan huomioon sydän- ja verisuoniterveyttä edistävän neuvottelukunnan toimenpidesuosituksien. Sairauden hoitoon tarkoitettujen erityisruokavalioiden toteutetaan lääkärin tai terveydenhoitajan todistuksen perusteella. Ympäristönsuojelulliset näkökohdat kestävän kehityksen periaatteita noudattaen otetaan huomioon koko kouluruokailuprosessissa.

Asianmukaiset tilat, laitteet ja välineet sekä ammattitaitoinen henkilökunta varmistavat laadullisesti tasokkaan ja toimivan palvelun. Viihtyisät ruokailutilat ja kauniisti tarjolle laitettu ruoka lisäävät ruokailuun osallistumishalukkuutta ja tukevat esteettistä kasvatusta. Asiakkaan mielipiteitä kuullaan ja näin saadaan palautetta toiminnasta niin päivittäin kuin erityisillä asiakastyytyväisyyttä mittaavilla kyselyillä.

Aamu- ja/tai iltapäivällä tarjottavasta maksullisesta välipalasta päätetään koulukohtaisesti.

5.4.2 TURVALLISUUDEN EDISTÄMINEN

⁷⁴ Perusopetuslaki 31 § 2 mom.

⁷⁵ Perusopetuslaki 3 § 2 mom. ja 31 a § 1 mom., Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 13 §

Oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön⁷⁶. Siihen kuuluu fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen turvallisuus. Opetuksen järjestämisen lähtökohtana on oppilaiden ja koulun henkilökunnan turvallisuuden takaaminen kaikissa tilanteissa. Oppimisympäristön turvallisuuden edistäminen on osa kouluyhteisön toimintakulttuuria. Se tulee ottaa huomioon koulun kaikessa toiminnassa.

Oppilashuollon tavoitteena on tukea toimintakyvyn säilymistä myös fyysistä ja psyykkistä turvallisuutta vaarantavissa tilanteissa. Erilaisissa ongelma-, onnettomuus- ja kriisitilanteissa sekä niiden edellyttämässä jälkihoidossa huolehditaan oppilaan ja koko yhteisön tarvitsemasta psykososiaalisesta tuesta.

Opiskelun esteetöntä sujumista sekä kouluyhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä varten koulussa tulee olla järjestyssäännöt tai koulussa sovellettavat järjestys-määräykset, joilla edistetään koulun sisäistä järjestystä⁷⁷. Opetussuunnitelman yhteydessä on myös laadittava suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Suunnitelma tulee toimeenpanna ja sen noudattamista ja toteutumista tulee valvoa.⁷⁸

Väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisy sekä siihen puuttuminen kuuluu kaikille kouluyhteisössä työskenteleville⁷⁹. Väkivalta, kiusaaminen tai häirintä voi olla suoraa tai epäsuoraa sanallista tai fyysistä voimankäyttöä tai sosiaalista manipulointia, joka loukkaa ihmisen fyysistä, psyykkistä tai sosiaalista koskemattomuutta. Tekijänä voi olla oppilas, koulussa työskentelevä aikuinen tai kouluyhteisön ulkopuolinen henkilö.

Kiusaamisella tarkoitetaan systemaattista, tahallista ja toistuvaa samaan henkilöön tai ryhmään kohdistuvaa sanallista tai fyysistä kielteistä toimintaa. Kiusaamiselle on ominaista kiusaajan ja kiusatun välinen voimasuhteiden epätasapaino. Tavallista on myös se, että kiusaaminen tapahtuu ryhmässä. Häirintä voi näyttäytyä epäasiallisena kohteluna ja puheena, joka voi sisältää sukupuoleen liittyviä vihjailevia ilmeitä, eleitä tai kaksimielistä puhetta tai ei-toivottuna fyysisenä kosketuksena. Kiusaamisen ja häirinnän lisäksi kouluyhteisössä voi esiintyä myös muuta ei-toivottua tai aggressiivista ja väkivaltaista käyttäytymistä. Väkivallalla tarkoitetaan tarkoituksellista itseen, toiseen henkilöön, ryhmään tai yhteisöön kohdistettua fyysisen voiman tai vallan käyttöä, uhkailua tai toteutettua. Sen seurauksena voi olla vamma, psyykkinen haitta tai kehitykseen liittyvä vaikeus. Kaikkiin näihin tilanteisiin on puututtava.

Oppilaille, heidän huoltajilleen ja koulun henkilöstölle tulee antaa myös tietoa väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän erilaisista ilmenemistavoista, ennaltaehkäisystä ja kouluyhteisön toimintatavoista näissä tilanteissa sekä koulussa sovellettavista järjestysmääräyksistä.

Fyysistä turvallisuutta edistetään huolehtimalla koulurakennukseen, opetustiloihin, opetusvälineisiin, opetuksen järjestämiseen, opetustilanteisiin ja välitunteihin sekä kouluyhteisön ulkopuolella tapahtuvaan opetukseen liittyvistä turvallisuustekijöistä. Opetuksen järjestäjän tulee huolehtia siitä, että työelämään tutustumispaikka on turvallinen ja että oppilaan oppimisympäristö on työelämään tutustumisen aikana oppilaalle turvallinen.⁸⁰ Kouluyhteisön turvallisuuden

⁷⁶ Perusopetuslaki 29 § 1 mom.

⁷⁷ Perusopetuslaki 29 § 3 ja 4 mom.

⁷⁸ Perusopetuslaki 29 § 2, 3 ja 4 mom.

⁷⁹ Perusopetuslaki 29 §, Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus 12 §,

⁸⁰ Perusopetuslaki 29 § 1 mom., Työturvallisuuslaki (738/2002) 9 § ja 10 § ja Terveysuojelulaki (763/1994) 26 ja 27 §

edistämiseen kuuluvat myös koulukuljetuksiin, tapaturmien ennaltaehkäisyyn ja tietoturvallisuuteen liittyvät tekijät.

Koulukuljetuksen odotusaikojen valvonnasta ja ohjatusta toiminnasta sekä matkojen aikaisesta turvallisuudesta huolehditaan sopimalla yhteisistä menettelytavoista⁸¹. Niistä sekä kuljetusjärjestelyistä annetaan tietoa oppilaalle ja huoltajalle.

Tapaturmien ehkäisyyn liittyvässä ohjeistuksessa otetaan huomioon tapaturmien torjunnan kansalliset linjaukset ja ohjeistukset sekä toiminnan edellyttämä yhteistyö. Oppilashuollon yhteistyössä sovitaan tapaturmien ennaltaehkäisyyn, ensiapuun, hoitoon ohjaukseen ja tapaturmien seurantaan liittyvistä menettely-tavoista. Niistä annetaan tietoa oppilaalle ja huoltajalle.

Turvallisuuden edistämässä ja turvallisuutta vaarantavien tilanteiden ennaltaehkäisyssä noudatetaan turvallisuutta ohjaavaa lainsäädäntöä, eri oppiaineiden opetukseen laadittuja turvallisuusohjeita sekä muita paikallisia turvallisuutta koskevia linjauksia. Paikallisessa opetussuunnitelmassa näitä ohjeita sovitetaan yhteen.

Koulu yhteisön turvallisuutta ohjaavat myös työturvallisuuslaki ja sen mukainen työsuojelun toimintaohjelma⁸². Muita turvallisuutta ohjaavia säädöksiä ovat pelastuslain- ja asetuksen edellyttämä ajan tasalla oleva pelastussuunnitelma⁸³. Pelastussuunnitelmasta on tiedotettava tarvittavalla tavalla koulun koko henkilökunnalle.

Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että kaikilla kouluilla on turvallisuutta koskevat toimintaohjeet. Koulu yhteisön terveellisyyttä, turvallisuutta ja toimintaohjeiden toteutumista seurataan ja arvioidaan suunnitelmallisesti yhteistyössä kouluterveydenhuollon ja muiden tarvittavien viranomaisten kanssa⁸⁴. Paikallinen yhteistyö opetustoimen eri toimijoiden ja muiden viranomaisten kanssa tukee tarkoituksenmukaista toimintaa turvallisuutta vaarantavissa tilanteissa ja niiden ennaltaehkäisyssä⁸⁵.

5.4.3 HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELY, SALASSAPITO JA TIETOJEN LUOVUTTAMINEN

Henkilötietojen käsittelyssä lähtökohtana on luottamuksellisuus ja yhteistyö oppilaan ja huoltajan kanssa.

Kun oppilashuoltotyössä käsitellään yksittäistä oppilasta koskevaa asiaa, asian käsittelyyn voivat osallistua ne oppilaan opetukseen ja oppilashuollon järjestämiseen osallistuvat, joiden tehtäviin oppilaan asian käsittely välittömästi kuuluu⁸⁶. Tällaisia henkilöitä voivat olla rehtori tai koulun johtaja, luokan-valvoja tai oppilaan opettaja, kouluterveydenhoitaja, erityisopettaja, oppilaan kanssa työskentelevä koulunkäyntiavustaja, koulupsykologi, koulukuraattori ja yläluokilla myös opinto-ohjaaja ja tarvittaessa koululääkäri ja lastensuojelun sosiaalityöntekijä⁸⁷. Ratkaisu asian käsittelyyn

⁸¹ Perusopetuslaki 32 § 1 mom. (1139/2003), 34 § 1 mom. (1288/1999), Koulu- ja opiskelu-terveydenhuoltoon säätelevä valtioneuvoston asetus 12 §

⁸² Työturvallisuuslaki 8, 9 ja 10 §

⁸³ Pelastuslaki (468/2003) 9 § 3 mom., Pelastusasetus (787/2003) 9 ja 10 §

⁸⁴ Perusopetuslaki 29 § 2 mom. (477/2003), Koulu- ja opiskelijaterveydenhuoltoon säätelevä valtioneuvoston asetus 12 §, Työturvallisuuslaki 9 ja 10 §

⁸⁵ Perusopetuslaki 29 § ja 32 §, Pelastuslaki 9 § 3 mom., Pelastusasetus 9 § ja 10 §, Poliisilaki (493/1995) 1 § 1 mom. ja 1 § 2 mom. (21/2001),

Työturvallisuuslaki 8 §

⁸⁶ Perusopetuslaki 31 a § 3 mom. (642/2010)

⁸⁷ Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö 4/2010 vp

osallistuvista tehdään kunkin käsiteltävän asian ja aiheen perusteella erikseen. Oppilaan huoltajan tai muun laillisen edustajan kirjallisella suostumuksella tai niin kuin laissa erikseen säädetään oppilaan asian käsittelyyn voi osallistua myös muita tarvittavia tahoja⁸⁸.

Käsiteltäessä yksittäistä oppilasta koskevaa asiaa oppilashuoltotyössä kirjataan asian vireillepanija, aihe, päätetyt jatkotoimenpiteet ja niiden perustelut, asian käsittelyyn osallistuneet sekä se, mitä tietoja ja kenelle oppilaasta on annettu. Henkilötietojen käsittelystä vastaa rekisterinpitäjänä opetuksen järjestäjä.⁸⁹

Oppilashuoltotyössä käsitellään monia oppilasta ja hänen perhettään koskevia tietoja, jotka ovat lainsäädännön mukaan salassa pidettäviä⁹⁰. Salassapidolla tarkoitetaan asiakirjan pitämistä salassa ja kieltoa ilmaista tieto suullisesti eli vaitiolovelvollisuutta sekä kieltoa käyttää salaista tietoa omaksi eduksi tai toisen vahingoksi.

Salassa pidettäviä ovat mm. tiedot oppilaiden ja heidän perheenjäsentensä henkilökohtaisista oloista, kuten elintavoista, vapaa-ajan harrastuksista, perhe-elämästä, poliittisesta vakaumuksesta, yksityiselämän piirissä esitetyistä mielipiteistä ja osallistumisesta yhdistystoimintaan, sekä tiedot taloudellisesta asemasta, terveydentilasta ja vammaisuudesta.

Salassa pidettäviä ovat myös tiedot tehostetun ja erityisen tuen antamisesta, opetuksesta vapauttamisesta sekä näihin liittyvät asiakirjat ja asiakirjoihin sisältyvät tiedot. Salassa pidettäviä ovat myös oppilashuoltoa koskevat asiakirjat ja niihin sisältyvät tiedot, tiedot oppilaalle suoritetusta psykologisesta testistä tai soveltuvuuskokeesta sekä oppilaan koesuoritukset. Oppilaalle annettavat todistukset ovat julkisia lukuun ottamatta todistuksiin poikkeuksellisesti sisältyvää oppilaan henkilökohtaisten ominaisuuksien sanallista arviointia, joka on salassa pidettävä tieto.⁹¹

Salassapitovelvollisia ovat rehtori, opettajat, opetusharjoittelijat, koulunkäyntiavustajat, kouluterveydenhuollon edustajat, koulukuraattorit, koulupsykologit sekä opetuksen järjestämisestä vastaavien toimielinten jäsenet⁹². Myöskään muut opetuksen järjestäjän palveluksessa olevat henkilöt eivät saa sivullisille ilmaista tietoonsa saamia salassa pidettäviä tietoja eivätkä luovutaa salassa pidettäviä tietoja sisältäviä asiakirjoja.

Oppilashuoltotyöhön osallistuvilla on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä oppilaan opettajalle ja perusopetus-lain mukaisesta opetuksesta ja toiminnasta vastaavalle viranomaiselle oppilaan opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot⁹³.

Tiedon luovuttaja joutuu harkitsemaan esimerkiksi sitä, onko kysymys sellaisesta tiedosta, joka on välttämätön oppilaan tai muiden oppilaiden turvallisuuden varmistamiseksi. Luovutettava tieto voi koskea muun muassa sellaista oppilaan sairautta, joka tulee ottaa opetustilanteissa huomioon. Vaikka tiedon luovuttamiselle olisikin edellä todettu lain tarkoittama peruste, yhteistyön ja luottamuksen rakentamiseksi ja turvaamiseksi on syytä pyrkiä aina ensisijaisesti hankkimaan huoltajan suostumus salassa pidettävän tiedon luovuttamiseen.

⁸⁸ Perusopetuslaki 31 a § 3 mom. (642/2010)

⁸⁹ Perusopetuslaki 31 a § 4 mom. (642/2010)

⁹⁰ Perusopetuslaki 40 § (642/2010), Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 § 1 mom. 30 kohta

⁹¹ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 24 § 1 mom. 25, 29 ja 30 kohta.

⁹² Perusopetuslaki 40 § 1 mom.(642/2010)

⁹³ Perusopetuslaki 40 § 2 mom.(642 /2010)

Huoltajan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella voidaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömiä salassa pidettäviä tietoja pyytää myös muilta tahoilta⁹⁴. Opetuksen järjestäjällä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada maksutta oppilaan opetuksen järjestämiseksi välttämättömät tiedot sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiselta, muulta sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajalta sekä terveydenhuollon ammattihenkilöltä⁹⁵.

Jos oppilas siirtyy toisen opetuksen järjestäjän perusopetuslain mukaisesti järjestämään opetukseen tai aamu- tai iltapäivätoimintaan, aikaisemman opetuksen järjestäjän on salassapitosäännösten estämättä viipymättä toimitettava oppilaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot uudelle opetuksen järjestäjälle. Uudella opetuksen järjestäjällä on myös pyynnöstä oikeus saada vastaavat tiedot.⁹⁶ Salassa pidettäviä tietoja ei voida, ilman huoltajan suostumusta, antaa oppilaan siirtyessä muuhun kuin perusopetuslain mukaiseen opetukseen, esimerkiksi lukioon tai ammatilliseen koulutukseen.

5.4.4 OPPILASHUOLLON JA TURVALLISUUDEN EDISTÄMINEN PAIKALLISESSA OPETUSSUUNNITELMASSA

Opetussuunnitelma tulee oppilashuollon sekä kodin ja koulun yhteistyön osalta laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa⁹⁷. Opetussuunnitelman laatimisessa tehdään tarvittaessa yhteistyötä myös muiden viranomaisten ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Opetussuunnitelmaa laadittaessa otetaan huomioon kunnan muut lasten ja nuorten hyvinvointia ja turvallisuutta koskevat linjaukset.

Paikallisessa opetussuunnitelmassa tulee kuvata oppilashuollon yhteistyön järjestäminen, sen rakenne, tavoitteet ja toimintatavat. Oppilashuollon osuudessa kuvataan yhteisöllinen ja yksilöllinen tuki ja yhteistyö. Tällöin otetaan huomioon oppilaan ikä ja sekä tuen tarve tilanteissa, joissa oppilaan terve kasvu ja kehitys voi vaarantua. Opetussuunnitelman tulee sisältää hyvinvointia ja turvallisuutta edistävät, ongelmien ennaltaehkäisyä ja lapsen suojelua koskevat menettelytavat sekä kuvaus koulu yhteistyön toiminnasta äkillisissä kriiseissä, uhka- ja vaaratilanteissa. Opetussuunnitelman tulee sisältää suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä⁹⁸.

LAHDESSA

Suunnitelmat turvallisuuden edistämiseksi

Jokainen koulu laatii turvakansion, joka sisältää pelastussuunnitelman, kriisisuunnitelman sekä suunnitelman oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä (perusteiden kohdat 5.4.4.2 ja 5.4.4.3). Turvakansion mallina voi toimia Lahden perusopetuksen turvakansio, johon voidaan lisätä koulukohtaiset tiedot ja erityispiirteet. Jokaisen koulun työntekijän tulee perehtyä turvakansioon. Turvakansiota päivitetään yhteistyössä koko henkilöstön ja muiden viranomaisten kanssa aina lukuvuoden alussa. Turvakansioon pohjaavat tiivistetyt toimintaohjeet hätätilanteiden varalta tulee sijoittaa jokaiseen opetustilaan näkyvälle paikalle. (Liite 8)

⁹⁴ Perusopetuslaki 40 § 3 mom.(642/2010)

⁹⁵ Perusopetuslaki 41 § 4 mom.(642/2010)

⁹⁶ Perusopetuslaki 40 § 4 mom.(642/2010)

⁹⁷ Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)

⁹⁸ Perusopetuslaki 29 § 2 mom.

Koulumatkojen ja odotusaikojen turvallisuutta koskevat ohjeistukset on kirjattu Seutukirjaan.

Paikallisessa opetussuunnitelmassa kuvataan:

1. Oppilashuollon yhteistyön järjestäminen, sen rakenne, tavoitteet ja toimintatavat
 - oppilashuollon palveluiden järjestäminen kunnassa, yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
 - oppilashuoltotyön organisointi
 - oppilashuolto yhteisöllisenä toimintana ja osallisuuden vahvistaminen
 - yhteistyö kodin, koulun, oppilashuollon palvelujen asiantuntijoiden, muiden asiantuntijoiden ja paikallisten tukiverkostojen kanssa
 - oppilashuollollinen tuki sekä tarvittaessa yhteistyö lastensuojeluviranomaisten tai poliisin kanssa tilanteissa, joissa lapsen tai nuoren kasvu ja kehitys voi kasvuympäristössä olevien tekijöiden vuoksi vaarantua
 - kasvu- ja oppimisympäristön terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen, seuranta ja arviointi koulu yhteisössä
 - oppilashuollon yleiset kirjaamiskäytännöt, yksittäistä oppilasta koskevan asian vireillepano ja käsittely
 - oppilashuollollinen tuki koulunkäynnissä sekä lapsen ja nuoren fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kasvun ja kehityksen tukemisessa
 - oppilashuollollinen tuki tehostetun ja erityisen tuen tarpeessa olevan sekä joustavassa perusopetuksessa olevan oppilaan tukemisessa
 - oppilashuollollinen tuki oppilaan kehitykseen ja mielenterveyteen liittyvissä vaikeuksissa
 - tuki oppilaan elämäntilanteisiin liittyvissä erilaisissa vaikeuksissa esim. perheväkivalta, päihde- tai mielenterveysongelmat perheessä
 - kurinpitotilanteissa toimiminen ja oppilashuollollinen tuki kurinpitotilanteiden yhteydessä tai silloin kun opetukseen osallistuminen on evätty
 - oppilashuollon yhteistyö koulutuksen eri siirtymävaiheissa
 - yhteistyö oppilaan ohjauksessa sekä jatko-opintojen suunnittelussa
 - oppilaan terveyden- tai sairauden hoitoon tarvittavan tuen ja seurannan järjestäminen
 - tapaturmien ehkäiseminen, ensiapu, hoitoonohjaus ja seuranta
 - poissaolojen ehkäiseminen, seuraaminen ja niistä ilmoittaminen
 - tupakoinnin, alkoholin ja päihteiden käytön ehkäiseminen ja käyttöön puuttuminen
 - kouluruokailun ja mahdollisten välipalojen järjestäminen
 - koulukuljetusten turvallisuutta sekä odotusaikojen järjestämistä ja turvallisuutta koskevat ohjeet henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien sekä yhteistyökumppaneiden perehdyttäminen oppilashuollon järjestämistä koskevaan suunnitelmaan
 - henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien sekä yhteistyökumppaneiden perehdyttäminen oppilashuollon järjestämistä koskevaan suunnitelmaan
 - toimintaohjeiden päivittäminen, toteutumisen seuranta ja arviointi
2. Toiminta äkillisissä kriiseissä, uhka- ja vaaratilanteissa

Opetussuunnitelman yhteydessä määritellään toiminta äkillisissä kriiseissä, uhka- ja vaaratilanteissa. Tätä osuutta voidaan kutsua kriisisuunnitelmaksi. Kriisisuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä tarvittavien viranomaisten kanssa ja otetaan huomioon muut uhka- ja vaaratilanteita sekä kriisitilanteita koskevat suunnitelmat ja ohjeistukset.

Suunnitelmassa kuvataan:

- kriisitilanteiden ehkäisy ja niihin varautuminen
- yhteistyö ja keskinäinen työn- ja vastuunjako kriisitilanteisiin varauduttaessa sekä kriisitilanteissa
- pelastussuunnitelman, koulun järjestyssääntöjen ja muiden turvallisuusohjeiden yhteensovittaminen
- toimintaohjeet erilaisissa äkillisissä kriisitilanteissa
- johtamisen, sisäisen ja ulkoisen tiedottamisen sekä koulujen ja opetuksen järjestäjän välisen tiedottamisen ja viestinnän periaatteet äkillisissä kriiseissä
- psykososiaalisen tuen ja jälkihoidon järjestäminen
- kriisisuunnitelmasta tiedottaminen, siihen perehdyttäminen ja toimintavalmiuksien harjoittelu
- kriisisuunnitelman päivitys ja arviointi

3. Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

Opetuksen järjestäjän tulee laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista⁹⁹. Tässä otetaan huomioon sekä oppilaiden keskinäiset että oppilaiden ja aikuisten väliset vuorovaikutussuhteet.

Suunnitelmassa kuvataan:

- kiusaamisen ehkäiseminen ja siihen puuttuminen
- väkivallan ja aggressiivisen käyttäytymisen ehkäiseminen ja siihen puuttuminen
- häirinnän ehkäiseminen ja siihen puuttuminen
- asian käsittely yksilö-, ryhmä- ja koko yhteisön tasolla, oppilaan yksilöllinen tuki, tarvittava hoito ja jälkiseuranta sekä teon tekijän että teon kohteena olevan osalta
- yhteydenottotavat kotiin ja yhteistyö huoltajan kanssa
- yhteistyö viranomaisten kanssa
- suunnitelmasta tiedottaminen ja kouluyhteisön henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien sekä yhteistyökumppanien perehdyttäminen ohjeisiin
- suunnitelman päivittäminen, toteutumisen seuranta sekä seurantaan liittyvä kirjaaminen ja arviointi

Tupakoinnin, alkoholin ja päihteiden käytön ehkäiseminen ja käyttöön puuttuminen

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja tarkastusvirasto Valvira on ohjeistanut oppilaitoksia tupakkalain (698/2010) 1.10.2010 voimaan tulleista muutoksista.

Tupakkalain 1§:n mukaan lain tavoitteena on ihmisille myrkyllisiä aineita sisältävien ja riippuvuutta aiheuttavien tupakkatuotteiden käytön loppuminen. Tavoitteen saavuttamiseksi on tärkeää, että nuoret eivät lainkaan aloittaisi tupakointia. Koululla on tässä merkittävä rooli osana lasten ja nuorten elinpiiriä.

Tupakkalain mukaan tupakointi on kielletty perusopetusta, ammatillista koulutusta ja lukio-opetusta antavien oppilaitosten sisätiloissa ja oppilasasuntoloissa sekä niiden käytössä olevilla

⁹⁹ Perusopetuslaki 29 § 2 mom.

ulkoilualueilla. Kielto koskee oppilaita, koulun henkilökuntaa, mutta myös täysin ulkopuolisia henkilöitä. Tupakointikielto on voimassa myös oppilaitoksen toiminta-ajan ulkopuolella esim. kesälomakuukausina.

Oppilaitoksen johdon tulee tiedottaa tupakointikiellosta henkilöstölleen ja oppilailleen. Koulun johdon tulee puuttua henkilöstön tai ulkopuolisen tahon koulualueella tupakointiin. Koulun opettajien tulee puuttua oppilaiden tupakointiin koulualueella koulun oppilashuollollisin ja kurinpidollisin toimenpitein. Toistuvasta tupakointikieltojen rikkomisesta on perusteltua ilmoittaa poliisille.

Tupakkalain mukaan tupakkatuotteiden hallussapito on kielletty alle 18-vuotialta. Koulun henkilökunta ei kuitenkaan saa ottaa alaikäiseltä tupakkatuotteita pois. Mikäli oppilas pitää näkyvästi hallussaan tupakkatuotteita, koulu voi ojentaa oppilasta kurinpidollisesti. Tupakkatuotteiden myynnistä tai välittämisestä koulussa alle 18-vuotiaille ilmoitetaan poliisille.

Alkoholin tai päihteiden käyttö tai niiden vaikutuksen alaisena oleminen koulussa on ehdottomasti kielletty. Jos sellaista havaitaan, siihen puututaan välittömästi. Huoltajaan ollaan aina yhteydessä ja häntä pyydetään hakemaan lapsensa loppupäiväksi pois koulusta. Asian käsittely jatkuu oppilaan palattua kouluun kurinpidollisin ja/tai oppilashuollollisin toimenpitein.

Koulun tavoitteena on ohjata oppilaita terveellisen elämäntavan piiriin. Tupakoinnin, alkoholin ja päihteiden käyttöön liittyviä terveydellisiä ja muita haittatekijöitä käydään läpi oppilaan kouluaikana ikäkauden huomioon ottaen usean eri oppiaineen puitteissa ja erityisesti terveystiedon oppimäärässä. Koulu voi myös pyytää ulkopuolisia asiantuntijoita puhumaan oppilaille tupakan- ja päihteidenkäytön haitoista.

Kurinpidolliset toimenpiteet

Koulun kurinpitoviranomaisten osalta noudatetaan perusopetuslain ja -asetuksen mukaisia määräyksiä.

Opetusta häiritsevä oppilas voidaan määrätä poistumaan luokkahuoneesta oppitunnin jäljellä olevaksi ajaksi, tulee oppilaille järjestää valvonta. Samoin koulun järjestämää tilaisuutta häiritsevä oppilas voidaan määrätä poistumaan tilaisuudesta valvotusti.

Oppilaan opetukseen osallistuminen voidaan evätä enintään jäljellä olevan työpäivän ajaksi, jos on olemassa vaara, että toisen oppilaan tai jonkun koulun työntekijän turvallisuus kärsii oppilaan väkivaltaisen tai uhkaavan käyttäytymisen vuoksi. Osallistuminen voidaan evätä myös, jos opetus vaikeutuu kohtuuttomasti oppilaan häiritsevän käyttäytymisen vuoksi.

Kotitehtävänsä laiminlyönyt oppilas voidaan määrätä työpäivän päätyttyä enintään tunniksi kerrallaan valvonnan alaisena suorittamaan tehtäviään.

Oppilas, joka häiritsee opetusta tai muuten rikkoo koulun järjestystä tai menettelee vilpillisesti, voidaan määrätä jälki-istuntoon enintään kahdeksi tunniksi tai hänelle voidaan antaa kirjallinen varoitus. Jos oppilaan rikkomus on vakava tai jos hän jatkaa epäasiallista käyttäytymistä jälki-istunnon tai kirjallisen varoituksen saatuaan, voidaan hänet erottaa koulusta enintään kolmeksi kuukaudeksi. Kirjallinen varoitus ja erottaminen ovat kurinpitoviranomaisten toimenpiteitä.

Ennen oppilaan määräämistä jälki-istuntoon, kirjallisen varoituksen antamista ja oppilaan määräaikaista erottamista on yksilöitävä rangaistukseen johtava syy, kuultava oppilasta ja hankittava muu tarpeellinen selvitys. Ennen kurinpitorangaistuksen antamista on oppilaan huoltajalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Määräaikaisesti erotetulle oppilaalle tulee järjestää opetus, joka estää hänen jäämisensä jälkeen oman vuosiluokkansa ja opetusryhmänsä edistymisestä. Hänelle laaditaan opetussuunnitelmaan perustuva henkilökohtainen suunnitelma, jonka mukaan opetus toteutetaan ja oppimista seurataan.

Oppilasta, jolle kertyy tavanomaista runsaammin koulun kurinpitotoimenpiteitä, pyritään auttamaan oppilashuollollisin toimenpitein.

6. luku Kieli- ja kulttuuriryhmien opetus

Ei muutoksia, löytyy 2004 Opsista sisällöt.

7. luku Oppimistavoitteet ja opetuksen keskeiset sisällöt

Ei muutoksia, löytyy 2004 Opsista sisällöt.

8. luku Oppilaan arviointi

Oppilaan arviointi jaetaan arviointiin opintojen aikana ja päättöarviointiin, joilla on erilaiset tehtävät.

8.1 Arviointi opintojen aikana

ARVIOINNIN TEHTÄVÄ

Opintojen aikaisen arvioinnin tehtävänä on ohjata ja kannustaa opiskelua sekä kuvata, miten hyvin oppilas on saavuttanut kasvuille ja oppimiselle asetetut tavoitteet. Arvioinnin tehtävänä on auttaa oppilasta muodostamaan realistinen kuva oppimisestaan ja kehittymisestään ja siten tukea myös oppilaan persoonallisuuden kasvua.

ARVIOINNIN PERIAATTEET

Opintojen aikaisen arvioinnin tulee olla totuudenmukaista ja perustua monipuoliseen näyttöön. Arvioinnin tulee kohdistua oppilaan oppimiseen ja edistymiseen oppimisen eri osa-alueilla. Arvioinnissa otetaan huomioon sen merkitys oppimisprosessissa. Oppilaan arviointi muodostaa kokonaisuuden, jossa on tärkeää opettajan antama jatkuva palaute. Arvioinnin avulla opettaja ohjaa oppilasta tiedostamaan omaa ajatteluaan ja toimintaansa sekä auttaa oppilasta ymmärtämään oppimistaan. Oppilaan edistymistä, työskentelyä ja käyttäytymistä arvioidaan suhteessa opetussuunnitelman tavoitteisiin ja kuvauksiin oppilaan hyvästä osaamisesta.

Kuvaus oppilaan hyvästä osaamisesta sekä päättöarvioinnin kriteerit määrittelevät kansallisesti sen tieto- ja taitotason, joka on oppilaan arvioinnin pohjana. Numeroarvostelua käytettäessä hyvän osaamisen kuvaus määrittelee tason arvosanalle kahdeksan (8). Sanallisessa arvioinnissa kuvaus oppilaan hyvästä osaamisesta tukee opettajaa hänen arvioidessaan oppilaan edistymistä, ja se on arvioinnin perusta kuvattaessa, miten oppilas on saavuttanut tavoitteet. Kuvaus oppilaan hyvästä osaamisesta on laadittu jokaisen oppiaineen osion päätteeksi tuntijaon nivelkohtaan.

Opetussuunnitelmassa määritellään yleiset ja oppiainekohtaiset arvioinnin periaatteet. Oppilaalle ja hänen huoltajalleen tulee antaa etukäteen tietoa arvioinnin perusteista ja pyydettyä on selvitettävä jälkikäteen, miten niitä on arvioinnissa sovellettu.

Oppiaineet, aineryhmät ja käyttäytyminen arvioidaan sanallisesti, numeroarvosteluna tai näiden yhdistelmänä. Numeroarvosana kuvaa osaamisen tasoa. Sanallisella arvioinnilla voidaan kuvata myös oppilaan edistymistä ja oppimisprosessia. Yhteisten aineiden arvioinnissa tulee todistuksissa käyttää numeroarvostelua viimeistään kahdeksannella vuosiluokalla. Jos oppilas suorittaa jonkin yhteisen oppiaineen kaikki opinnot ennen tätä, tulee numeroarvostelua käyttää lukuvuositodistuksessa jo sinä lukuvuonna, jolloin kyseisen oppiaineen opiskelu päättyy. Sanallista arviointia käytettäessä lukuvuositodistuksesta tulee käydä ilmi, onko oppilas saavuttanut vuosiluokan tavoitteet hyväksytysti. Valinnaisten aineiden arvioinnista päätetään opetussuunnitelmassa.

Arviointipalautetta tulee antaa oppilaalle ja hänen huoltajalleen lukuvuositodistusten lisäksi riittävästi ja monipuolisesti. Tietoa tulee antaa oppilaan edistymisestä, vahvuuksista sekä niistä oppimisen alueista, joita on kehitettävä. Arviointipalautetta voidaan antaa välitodistuksin, erilaisin tiedottein ja arviointikeskusteluissa tai muilla tavoin.

OPINNOISSA ETENEMINEN VUOSILUOKITTAIN

Perusopetusasetuksen 11. §:ssä on määritelty opinnoissa etenemisen ja vuosiluokalta siirtymisen periaatteet. Opetussuunnitelman perusteet täydentävät asetusta. Opetussuunnitelmassa tarkennetaan vuosiluokalle jättämisen käytäntöjä.

Oppilas siirtyy seuraavalle vuosiluokalle, jos hän suorittaa hyväksytysti kaikki opetussuunnitelmassa määritellyt vuosiluokan oppimäärään kuuluvat eri oppiaineiden tai aineryhmien opinnot.

Oppilas voi myös siirtyä seuraavalle vuosiluokalle, vaikka hänellä olisi hylättyjä suorituksia, jos arvioidaan, että hän kykenee selviytymään seuraavan vuosiluokan opinnoista hyväksytysti.

Oppilas voidaan jättää vuosiluokalle, jos hänen suorituksensa yhdessä tai useammassa vuosiluokan oppimäärään kuuluvassa aineessa tai aineryhmässä on hylätty. Oppilaalle tulee varata mahdollisuus opetukseen osallistumatta osoittaa saavuttaneensa hyväksyttävät tiedot ja taidot. Mahdollisuuksia voidaan antaa opetussuunnitelmassa päätettävällä tavalla yksi tai useampia lukuvuoden aikana tai lukuvuoden koulutyön päätyttyä.

Jos suoritusmahdollisuus annetaan lukuvuoden koulutyön päätyttyä, luokalle jättämisestä voidaan tehdä ehdollinen päätös. Päätöksessä mainitaan ne vuosiluokan oppimäärän osa-alueet, joiden hyväksytyt suorittaminen erillisessä kokeessa on vuosiluokalta siirtymisen edellytys. Erillinen koe voi sisältää monipuolisesti erilaisia näyttömahdollisuuksia.

Oppilas voidaan myös jättää luokalle, vaikka hänellä ei ole hylättyjä suorituksia, jos sitä on pidettävä hänen yleisen koulumenestyksensä vuoksi tarkoituksenmukaisena. Oppilaan huoltajalle tulee tällöin varata mahdollisuus tulla kuulluksi ennen päätöksen tekemistä.

Vuosiluokalle jäävän oppilaan suoritukset raukeavat.

OPINNOISSA ETENEMINEN OMAN OPINTO-OHJELMAN MUKAAN

Mikäli opetussuunnitelmassa on perusopetusasetuksen 11. § 3. momentin mukaisesti päätetty, että oppilas etenee vuosiluokkiin jaetun oppimäärän sijasta oman opinto-ohjelmansa mukaan, opetussuunnitelmassa on määriteltävä ne tiedot ja taidot, jotka ovat edellytyksenä kunkin opintokokonaisuuden opiskelun aloittamiselle. Perusopetusasetuksen mukaan oman opinto-ohjelman mukaan opiskeleva oppilas siirtyy lukuvuoden koulutyön päätyttyä seuraavalle vuosiluokalle. Oppilas voidaan jättää vuosiluokalle vain yleisen heikon koulumenestyksen perusteella.

Oppilas luetaan yhdeksännen vuosiluokan oppilaaksi, kunnes hän suorittaa perusopetuksen koko oppimäärän ja saa päättötodistuksen tai hänen oppivelvollisuuskänsä täytyy ja hän eroaa koulusta.

ARVIOITAVAT OPPIAINEET

Perusopetuksen kaikki oppiaineet arvioidaan ympäristö- ja luonnontieto -aineryhmää lukuun ottamatta erillisinä. Vuosiluokilla 1–4 arvioidaan yhtenä kokonaisuutena ympäristö- ja luonnontieto. Vuosiluokilla 5–6 biologia ja maantieto arvioidaan yhtenä kokonaisuutena, samoin fysiikka ja kemia. Vuosiluokilla 7–9 arvioidaan biologia, maantieto, fysiikka, kemia ja terveystieto jokainen erikseen.

TYÖSKENTELYN ARVIOINTI

Työskentelyn arviointi on osa oppilaan oppimistaitojen arviointia. Työskentelyn arvioinnin pohjana ovat työskentelylle eri oppiaineissa asetetut tavoitteet. Työskentelyn arviointi kohdistuu oppilaan taitoon suunnitella, säädellä, toteuttaa ja arvioida omaa työtään. Arvioinnissa otetaan huomioon

myös, miten vastuullisesti oppilas työskentelee ja miten hän toimii yhteistyössä toisten kanssa. Työskentelyn arviointi on osa oppiaineen arviointia. Työskentelyä voidaan arvioida myös erikseen.

KÄYTTÄYTYMISEN ARVIOINTI

Käyttäytymisen arviointi kohdistuu siihen, miten oppilas ottaa huomioon muut ihmiset ja ympäristön sekä noudattaa sääntöjä. Oppilaan käyttäytymistä arvioivat kaikki oppilasta opettavat opettajat. Opetussuunnitelmassa tulee asettaa tavoitteet oppilaan käyttäytymiselle. Käyttäytymisen tavoitteita määriteltäessä otetaan huomioon koulun kasvatukselle asetetut tavoitteet.

LAHDESSA

Lahdessa kaupungin kouluissa tavoitteena on yhdessä kotien kanssa kasvattaa vastuuntuntoisia, rehellisiä ja sosiaalisesti taitavia oppilaita, niin että heistä kehittyy tasapainoisia itsenäisiä, toisia ja ympäristöään ymmärtäviä ja kunnioittavia ihmisiä.

Oppilaan käyttäytymistä arvioidaan opetussuunnitelman arvoperustan pohjalta. Arvioinnissa huomioidaan:

- käytöstavat
- toisten huomioon ottaminen
- erilaisuuden hyväksyminen
- vastuuntunto
- työnteon arvostaminen
- luotettavuus, rehellisyys ja auttavaisuus
- yhteistyökyky
- työrauhan ylläpitäminen

Lahdessa on laadittu vuosiluokille 3-9 käyttäytymisen arviointikriteerit.

OPPILAAN ITSEARVIOINTI

Perusopetuksen yhtenä tehtävänä on kehittää oppilaan edellytyksiä itsearviointiin. Itsearviointitaitojen kehittämisen tarkoituksena on tukea oppilaan itsetuntemuksen kasvua ja opiskelutaitojen kehittymistä. Tavoitteena on, että oppilaan itsetunto ja myönteinen minäkuva oppijana sekä osallisuuden tunne vahvistuvat. Itsearviointitaitojen kehittymisen myötä oppilas oppii myös tiedostamaan omaa edistymistään ja oppimiselle asetettuja tavoitteita sekä asettamaan itse opiskelulle tavoitteita ja säätelemään oppimisprosessiaan.

Itsearviointitaitojen kehittymiseksi oppilasta tulee ohjata tarkastelemaan oppimisprosessiaan sekä arvioimaan oppimis- ja työskentelytaitojaan. Tämä edellyttää säännöllisen palautteen antamista oppilaalle hänen työskentelystään. Oppilasta tulee ohjata ja kannustaa arvioimaan monipuolisesti osaamistaan ja oppimistaan.

TUKEA TARVITSEVAN OPPILAAN ARVIOINTI

Oppimisvaikeudet tulee ottaa huomioon oppilaan arvioinnissa. Tämä koskee myös oppilaita, joiden vaikeudet ovat lieviä ja joille ei ole tehty erityisen tuen päätöstä. Arvioitaessa tulee käyttää menetelmiä, joiden avulla oppilas kykenee mahdollisimman hyvin osoittamaan osaamisensa. Arviointipalaute auttaa oppilasta tunnistamaan omat kehittymistarpeensa.

Erityistä tukea saavan oppilaan arvioinnin periaatteet määritellään henkilökohtaisessa opetuksen järjestämisestä koskevassa suunnitelmassa (HOJKS).

Jos oppilas opiskelee oppiaineen yleisen oppimäärän mukaisesti, oppilaan suorituksia arvioidaan suhteessa yleisen oppimäärän tavoitteisiin ja kuvauksiin oppilaan hyvästä osaamisesta.

Jos erityisen tuen päätöksessä päätetään, että oppilas opiskelee yksilöllistetyn oppimäärän mukaan yhdessä tai useammassa oppiaineessa, arvioidaan oppilaan suorituksia henkilökohtaisessa opetuksen järjestämisestä koskevassa suunnitelmassa määriteltyihin hänelle yksilöllisesti asetettuihin tavoitteisiin perustuen. Silloin oppilaan osaamista ei arvioida suhteessa opetussuunnitelman perusteissa määriteltyihin hyvän osaamisen kuvauksiin. Yksilöllistettyjen oppimäärien mukaisesti opiskelluissa oppiaineissa voidaan käyttää sanallista arviota kaikilla vuosiluokilla.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan oppilaan arviointi perustuu perusopetuksen yleisiin oppimääriin tai yksilöllistettyihin oppimääriin, sen mukaan mitä oppilaan erityistä tukea koskevassa päätöksessä on päätetty.

Oppilaan, jonka opetus on järjestetty toiminta-alueittain, arviointi perustuu oppilaan henkilökohtaisessa opetuksen järjestämisestä koskevassa suunnitelmassa asetettuihin yksilöllisiin tavoitteisiin. Oppilaan arviointi kohdistuu edistymiseen toiminta-alueittain. Arvioitavia toiminta-alueita ovat motoriikka, kieli ja kommunikaatio, sosiaaliset taidot, päivittäisten toimintojen taidot ja kognitiiviset taidot. Arvioinnin tulee perustua oppilaan kasvamis- ja oppimisprosessiin, sen lähtökohtiin ja tavoitteisiin. Oppimista arvioitaessa tulee ottaa huomioon oppilaan vamman tai sairauden aiheuttamat esteet oppimiselle.

MAAHANMUUTTAJAOPPILAAN ARVIOINTI

Maahanmuuttajaoppilaiden eri oppiaineiden arvioinnissa otetaan huomioon oppilaan tausta ja vähitellen kehittyvä suomen tai ruotsin kielen taito. Oppilaan arvioinnissa tulee käyttää monipuolisia, joustavia ja oppilaan tilanteeseen sovitettuja arviointimenetelmiä, jotta hän kykenee osoittamaan osaamisensa mahdollisista suomen tai ruotsin kielen taitojen puutteista huolimatta. Maahanmuuttajaoppilaan arviointi voi olla sanallista koko perusopetuksen ajan lukuun ottamatta päättöarviointia.

LAHDESSA

Maahanmuuttajaoppilaan arviointia voi monipuolistaa esimerkiksi käyttämällä oppilaan omaa äidinkieltä apuna aina, kun se on mahdollista tai selventämällä koekysymyksiä suomen kielellä. Vieraskielisen oppilaan oppimäärän arvioiminen suomi äidinkielenä -oppimäärän mukaan edellyttää kaikkien kielitaidon osa-alueiden määrittelemistä äidinkielen veroisiksi. Määrittelyn apuna on hyvä käyttää kirjallisia testejä tai muita niihin verrattavia menetelmiä. Sanallisen arvioinnin ja numeroarvioinnin yhdistelmää voi oppilaan tilanteen mukaan käyttää koko perusopetuksen ajan päättöarviointia lukuun ottamatta. Reaaliaineiden arvioinnissa painotetaan oppiaineen keskeisten käsitteiden hallintaa ottaen huomioon oppilaan vähitellen kehittyvä suomen kielen taito. Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden arvioinnissa korostetaan erityisesti ohjaavuutta ja kannustavuutta. Oppilaan huoltajille tulee selvittää arvioinnin perusteet ja käytännöt.

8.2 Päättöarviointi

ARVIOINNIN TEHTÄVÄ

Päättöarvioinnin tehtävänä on määritellä, miten hyvin oppilas on opiskelun päättyessä saavuttanut perusopetuksen oppimäärän tavoitteet eri oppiaineissa.

ARVIOINNIN PERIAATTEET

Päättöarvioinnin tulee olla valtakunnallisesti vertailukelpoista ja kohdella oppilaita tasavertaisesti. Päättöarvosanan tulee kussakin yhteisessä oppiaineessa perustua oppilaan osaamiseen perusopetuksen päättövaiheessa vuosiluokilla 8–9. Päättöarviointia varten on laadittu perusopetuksen päättöarvioinnin kriteerit kaikkiin yhteisiin oppiaineisiin. Oppilaan osaaminen arvioidaan perusopetuksen päättöarvioinnin kriteereiden pohjalta, monipuoliseen näyttöön perustuen.

Jos yhteisen oppiaineen opiskelu päättyy ennen perusopetuksen päättövaihetta, oppilaan osaaminen arvioidaan kyseiseen oppiaineeseen laadittujen perusopetuksen päättöarvioinnin kriteereiden mukaan.

Päättöarvioinnin kriteerit määrittelevät tieto- ja taitotason arvosanalle kahdeksan (8). Päättöarvioinnin kriteerit on laadittu siten, että oppilas saa arvosanan kahdeksan (8), mikäli hän osoittaa keskimäärin oppiaineen kriteereiden edellyttämää osaamista. Joidenkin kriteerien saavuttamatta jäämisen voi kompensoida muiden kriteerien tason ylittäminen.

Oppilas on saavuttanut perusopetuksessa vaadittavat tiedot ja taidot välttävästi (5), mikäli hän pystyy osoittamaan jossakin määrin kriteerien edellyttämää osaamista.

Päättöarvioinnissa työskentelyn arviointi sisältyy oppiaineen arvosanaan.

Jos erityisen tuen päätöksessä on päätetty, että oppilas opiskelee yhdessä tai useammassa oppiaineessa yksilöllistetyn oppimäärän mukaan, arvioidaan oppilaan suorituksia henkilökohtaisessa opetuksen järjestämisestä koskevassa suunnitelmassa määriteltyihin hänelle yksilöllisesti asetettuihin tavoitteisiin perustuen. Silloin oppilaan osaamista ei arvioida suhteessa opetussuunnitelman perusteissa määriteltyihin päättöarvioinnin kriteereihin.

Oppilaan, jonka opetus on järjestetty toiminta-alueittain, päättöarviointi perustuu oppilaan henkilökohtaisessa opetuksen järjestämisestä koskevassa suunnitelmassa asetettuihin tavoitteisiin.

ARVIOITAVAT OPPIAINEET

Perusopetuksen päättövaiheessa numeroin arvosteltavat yhteiset oppiaineet ovat äidinkieli ja kirjallisuus, toinen kotimainen kieli, ensimmäinen vieras kieli, matematiikka, fysiikka, kemia, biologia, maantieto, terveystieto, uskonto tai elämäntietomustieto, historia, yhteiskuntaoppi, musiikki, kuvataide, käsityö, liikunta sekä kotitalous.

Äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineessa arvioidaan kohdassa 7.2 mainitut oppimäärät, joista oppilas opiskelee yhtä tai kahta. Jos oppilas on vaihtanut äidinkielen ja kirjallisuuden, toisen kotimaisen tai vieraiden kielten oppimäärää, arvioidaan päättöarvioinnissa se oppimäärä, jota hän on viimeksi opiskellut. Samoin menetellään, jos oppilas on vaihtanut katsomusaineesta toiseen.

Ne valinnaiset aineet, jotka muodostavat yhtenäisen, vähintään kahden vuosiviikkotunnin oppimäärän, arvioidaan numeroin.

Oppimäärältään alle kaksi vuosiviikkotuntia käsittävät valinnaiset aineet ja tällaisista oppimääristä koostuvat kokonaisuudet arvioidaan sanallisesti. Mikäli sanallisesti arvioitu valinnainen aine katsotaan jonkin yhteisen aineen syventäviksi opinnoiksi, sen suoritus voi korottaa kyseisen oppiaineen arvosanaa.

8.3 Todistukset

Oppilaan todistukset ovat julkisia asiakirjoja. Jos niissä on oppilaan henkilökohtaisten ominaisuuksien sanallista arviointia koskevia tietoja, todistus on näiltä osin salassa pidettävä, ja se voidaan antaa vain oppilaalle ja hänen huoltajalleen.

PERUSOPETUKSEN AIKANA KÄYTETTÄVÄT TODISTUKSET

Perusopetuksen aikana käytettävät todistukset ovat

1. Lukuvuositodistus
2. Välitodistus
3. Erotodistus

Oppilaalle tulee antaa lukuvuositodistus lukuvuoden päättyessä. Lukuvuoden aikana voidaan lisäksi antaa välitodistuksia. Jakso-opetusta noudatettaessa jakson päättyessä annettava jaksotodistus voi toimia välitodistuksena. Lukuvuoden aikana annetut jaksotodistukset voivat yhdessä muodostaa lukuvuositodistuksen.

Erotodistus annetaan oppilaalle, joka vaihtaa toiseen kouluun tai eroaa perusopetuksesta tai ei ole saanut oppivelvollisuutta suoritetuksi oppivelvollisuutensa aikana. Erotodistuksen liitteenä tulee olla koulussa noudatettu tuntijako sekä selvitys opetuksen mahdollisista painotuksista. Erotodistukseen ei merkitä käyttäytymisen arviota. Erillistä erotodistusta ei tarvitse antaa, jos oppilas siirtyy saman opetuksen järjestäjän ylläpitämään toiseen kouluun.

Todistuksiin merkitään todistuksen, opetuksen järjestäjän, koulun ja oppilaan nimi, oppilaan syntymäaika, todistuksen antamispäivä, allekirjoitus, arvio oppilaan käyttäytymisestä sekä oppilaan opinto-ohjelma ja arvio siitä, miten oppilas on saavuttanut tavoitteet. Jos työskentely arvioidaan erikseen, merkitään sen arvio todistukseen. Lukuvuositodistukseen merkitään myös tieto luokalta siirtymisestä sekä mahdollisesta luokalle jättämisestä. Numeroarvostelua käytettäessä todistukseen merkitään perusopetusasetuksen 10. §:n mukainen arviointiasteikko. Todistuksissa tulee olla merkintä, että ne ovat Opetushallituksen 16.1.2004 hyväksymien opetussuunnitelman perusteiden mukaisia. Opetuksen järjestäjä päättää todistusten ulkoasusta.

Jos oppilas saa oman uskonnon opetusta, hänen saamansa arvio merkitään todistukseen, mikäli kyseinen opetus on perusopetuksen järjestäjän antamaa. Uskonnollisen yhdiskunnan antamasta opetuksesta mahdollisesti saatua arvosanaa ei merkitä todistukseen.

Jos oppilaan oppitunneista lukuvuoden aikana vähintään puolet on opetettu muulla kuin koulun opetuskielellä, tulee todistuksessa mainita opetuksessa käytetty kieli ja sillä opetetut oppiaineet.

Jos erityisen tuen päätöksessä on päätetty, että oppilas opiskelee yhdessä tai useammassa oppiaineessa yksilöllistetyn oppimäärän mukaan, varustetaan kyseisen oppiaineen numeroarvosana sekä sanallinen arvio tähdellä (*). Todistuksen lisätietoja -kohtaan tulee maininta siitä, että oppilas on opiskellut tähdellä merkityt (*) oppiaineet yksilöllistetyn oppimäärän mukaan.

PERUSOPETUKSEN PÄÄTTÖTODISTUS

Päätötodistus annetaan perusopetuksen päättyessä oppilaalle, jonka suoritukset kaikissa numeroin arvosteltavissa aineissa ovat vähintään välttäviä.

Päättötodistukseen merkitään samat tiedot kuin perusopetuksen aikana käytettäviin todistuksiin seuraavin poikkeuksin: Päättötodistukseen merkitään oppilaan koko nimi ja henkilötunnus, rehtorin allekirjoitus, yhteisten oppiaineiden ja numeroin arvosteltavien valinnaisien aineiden arviointi sanoin (välttävä-erinomainen) ja numeroin (5–10). Oppiaineista, joissa on useampia oppimääriä (äidinkieli ja kirjallisuus, toinen kotimainen ja vieraat kielet, uskonto) merkitään suoritettu oppimäärä. Päättötodistukseen tulee maininta siitä, että oppilaan opinto-ohjelmaan on kuulunut oppilaanohjausta ja työelämään tutustumista. Arviota oppilaan työskentelystä ja käyttäytymisestä ei merkitä päättötodistukseen.

Kaikki yhteisiin oppiaineisiin liittyvät valinnaiset aineet merkitään päättötodistukseen välittömästi kyseisen oppiaineen alle. Numeroin arvosteltavista valinnaisista aineista merkitään nimi, vuosiviikkotuntimäärä ja annettu arvosana. Sanallisesti arvioitavan valinnaisen aineen nimen kohdalle tulee merkintä ”valinnaiset opinnot”, sen jälkeen kaikkien kyseiseen yhteiseen aineeseen liittyvien sanallisesti arvioitavien aineiden yhteenlaskettu vuosiviikkotuntimäärä sekä merkintä ”hyväksytty”.

Ne valinnaisena opiskeltavat vieraat kielet ja muut valinnaiset aineet, jotka eivät liity mihinkään yhteiseen oppiaineeseen merkitään päättötodistukseen otsikon ”muut valinnaiset aineet” alle. Aineesta mainitaan nimi, vuosiviikkotuntimäärä, mahdollinen oppimäärä sekä arvio joko numeroin tai merkinnällä ”hyväksytty”.

Mikäli oppilas vaihtaa valinnaisen aineen toiseen, päättötodistukseen merkitään molempien valinnaisaineiden nimet ja opiskellut vuosiviikkotuntimäärät. Kesken jääneen valinnaisaineen kohdalla tulee merkintä ”osallistunut”. Uudesta valinnaisaineesta tulee todistukseen joko numeroarvosana tai merkintä ”hyväksytty” vuosiviikkotuntimäärästä riippuen.

Mikäli oppilaan huoltaja pyytää kirjallisesti, ettei oppilaan päättötodistukseen merkitä numeroarvosanaa valinnaisena aineena opiskeltavasta kielestä, arvosana jätetään pois ja todistukseen tulee merkintä ”hyväksytty”. Toista kotimaista kieltä opetetaan kuitenkin yhteisenä oppiaineena ja se arvostellaan numeroin.

Päättötodistukseen voi kuulua liitteitä, esimerkiksi arvio oppilaan käyttäytymisestä ja työskentelystä sekä sanallinen liite alle kaksi vuosiviikkotuntia käsittävistä valinnaisista aineista. Jokaisesta liitteestä tulee ilmetä oppilaan tunnistetiedot. Päättötodistuksen liitteistä ei tule mainintaa päättötodistukseen.

Jos oppilas saa oman uskonnon opetusta, hänen saamansa arvio merkitään päättötodistukseen, mikäli kyseinen opetus on perusopetuksen järjestäjän antamaa. Uskonnollisen yhdyskunnan antamasta opetuksesta mahdollisesti saatua arvosanaa ei merkitä päättötodistukseen.

Päättötodistukseen tulee merkitä oppiaineen opetuksessa käytetty kieli, mikäli jonkin oppiaineen perusopetuksen oppitunneista on päättövaiheessa opetettu vähintään puolet muulla kuin koulun opetuskielillä.

Jos oppilas opiskelee yhdessä tai useammassa oppiaineessa yksilöllistetyn oppimäärän mukaan, myös päättöarviointi voi näissä aineissa olla sanallinen. Päättötodistuksessa voidaan käyttää näissä oppiaineissa myös numeroarvostelua. Sekä numeroarvosana että sanallinen arvio varustetaan tähdellä (*). Todistuksen lisätietoja -kohtaan tulee merkintä siitä, että oppilas on opiskellut tähdellä merkityt (*) oppiaineet yksilöllistetyn oppimäärän mukaan. Oppilaan, jonka opetus on järjestetty toiminta-alueittain, päättöarviointi on sanallinen.

Yhdeksännen luokan oppilaalle tulee antaa tarvittaessa jatko-opintoihin pyrkimistä varten välitodistus, jossa oppilaan osaaminen arvioidaan samoin perustein kuin päättötodistuksessa.

MUUT TODISTUKSET

Muut perusopetuksessa käytettävät todistukset ovat

1. Todistus perusopetuksen oppiaineen oppimäärän suorittamisesta
2. Todistus osittain suoritetusta perusopetuksen oppimäärästä
3. Todistus perusopetuksen koko oppimäärän suorittamisesta

Jos oppilas on suorittanut perusopetuksen jonkin oppiaineen oppimäärän erityisessä tutkinnossa, hänelle annetaan todistus perusopetuksen oppiaineen oppimäärän suorittamisesta. Todistuksesta tulee käydä ilmi suoritettu oppiaine ja oppimäärä. Samaan todistukseen voidaan merkitä useamman oppiaineen suoritukset. Jos oppilas on suorittanut osan perusopetuksen oppimäärästä, kuten vuosiluokan oppimäärän, annetaan hänelle todistus osittain suoritetusta perusopetuksen oppimäärästä. Jos perusopetuksen koko oppimäärä on suoritettu erityisessä tutkinnossa, annetaan todistus perusopetuksen koko oppimäärän suorittamisesta.

Todistuksiin merkitään samat yleistiedot kuin päättötodistukseen. Suoritetuista oppiaineista merkitään oppiaineen nimi, mahdollinen oppimäärä sekä arvosana. Yhteisten oppiaineiden laajuutta vuosiviikkotunteina ei merkitä. Oppivelvollisen on suoritettava hyväksytysti kaikki yhteiset oppiaineet saadakseen todistuksen perusopetuksen koko oppimäärän suorittamisesta.

LAHDESSA

Lukuvuositodistuksissa vuosiluokilla 1-3 käytetään sanallista arviointia ja vuosiluokalla 4 sekä tätä ylempillä vuosiluokilla numeroarviointia. Numeroarviointia ei tarvitse kuitenkaan antaa maahanmuuttajaoppilaille ennen päättöarviointia.

9. luku Erityisen koulutustehtävän mukainen ja erityiseen pedagogiseen järjestelmään tai periaatteeseen perustuva opetus

Ei muutoksia, löytyy 2004 Opsista sisällöt.

LIITTEET LAHDEN OPETUSSUUNNITELMASSA:

Tässä ei esitetä vanhoja liitteitä, löytyy 2004 Opsista.

Uudet liitteet:

LIITE A Esiopetusikäisen kehitys seuranta

LIITE B Kolmiportainen kaavio

LIITE C Tuen tasot esiopetuksessa

Liite 1 Yleisen tuen järjestäminen

Liite 2 Tehostetun tuen järjestäminen

Liite 3 Erityisen tuen järjestäminen

Liite 4 Sanasto ja käsitteet

Liite 5 Erityisluokat Lahdessa lukuvuonna 2011-2012

Liite 6 Päijät-Hämeen esi- ja perusopetuksen oppilashuoltotyön strategia

Liite 7 Päijät-Hämeen perusopetuksen ohjauksen strategia

Liite 8 Lahden kaupungin peruskoulujen turvakansio (sisältö)

Liite 9 Turvakansio koululuokkaan